846

fondată în 1895
bpt
serie nouă

terențiu

fata din andros

terențiu

bpt
bibliotecă pentru toți

bpt

Ilustrația copertei: *Mircea Dumitrescu*

publius terentius afer

fata din andros

TEATRU (1)

ÎN ROMÂNEȘTE DE NICOLAE TEICĂ
PREFAȚĂ DE EUGEN CIZEK

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1975
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Primul din cele două volume realizînd întîia traducere integrală în versuri a operei lui Publius Terentius Afer cuprinde comediile: *Andria, Eunuchus* și *Heautontimorumenos.* Al doilea volum se află în pregătire.
Traducerea a fost efectuată după textul latin al celor trei piese din ediția

TERENCE

(Tome I, II)

Collection des Universités de France
Société d'edition „Les belles lettres"

„BIBLIOTECA PENTRU TOȚI"

IV.

PREFAȚĂ

Scurta activitate literară a lui Terențiu s-a desfășurat spre sfîrșitul uneia dintre marile perioade ale istoriei romane. Această perioadă este uneori numită secolul Scipionilor, după numele cîtorva personaje care au influențat substanțial viața politică și culturală a timpului. Secolul în cauză ar începe la 241 î.e.n., data sfîrșitului victorios al primului război purtat de romani împotriva Cartaginei, și s-ar încheia la 146 î.e.n., cînd aceeași Cartagină a fost definitiv zdrobită, ocupată și distrusă de legiunile Romei[1]. De unde, la începutul secolului Scipionilor, Roma nu reprezenta decît un oraș-stat care își asigurase preeminența în peninsula italică, la sfîrșit o regăsim în situația de mare putere mondială, centrul unui imperiu care practic îngloba tot bazinul Mediteranei. Cetatea de pe malurile Tibrului nu stăpînea doar vestul acestui bazin, unde Cartagina, chiar înaintea cuceririi ei, nu mai constituia o forță importantă, ci treptat se implantase în orient și ajunsese să domine cu autoritate lumea elenistică.

În aceste împrejurări, dezvoltarea relațiilor de producție sclavagiste comporta un ritm accelerat în lumea romană, bogățiile se acumulau în Italia, negustorii din peninsulă străbăteau mările și porturile Orientului și Occidentului. Se impun noi grupuri sociale, legate de economia bănească și cu o poziție socială medie, cum erau publicanii, care luau în antrepriză impozitele de stat. Totodată se dezvoltă luxul, abundența,

[1] În această privință, cf. Pierre Grimal, *Le siècle des Scipions. Rome et l'hellénisme au temps des guerres puniques*, ed. a 2-a (revăzută), Paris, 1975, pp. 9 — 21.

de care beneficiază desigur numai o parte dintre romani şi se propagă moravuri noi, mult mai laxe decît tradiţionalul *mos* al strămoşilor: ierarhiile de valori se regăsesc modificate, chiar răsturnate, la sfîrşitul secolului Scipionilor. Penetraţia elenismului la Roma nu se realizează fără opoziţie şi diverse vicisitudini: uneori filosofii greci sînt expulzaţi. Totuşi Roma se deschide în cele din urmă valorilor morale şi culturale ale elenismului. Ştiinţa modernă a demonstrat însă că era vorba nu de o imitaţie servilă a culturii greceşti, ci de o subtilă asimilare, de o complexă fuziune. Roma nu s-a opus niciodată integral elenismului, ci, dimpotrivă, s-a dezvoltat de la începuturile sale în cadrul unei civilizaţii mixte, mediteraneene, comune Italiei şi Greciei, civilizaţie care a pregătit receptarea mesajului greco-oriental în lumea romană.

Într-un asemenea context, a înflorit la Roma o interesantă literatură, tributară atît tradiţiilor italice, cît şi creaţiei greceşti, de altfel, repetăm, în mare parte apropiate de obîrşii şi vocaţii comune. Comedia cultă, ilustrată de scriitori străluciţi, ca Ennius, Naevius, Plaut, ocupă o poziţie centrală în acest proces, în vreme ce alte genuri literare cunosc încă dificultăţile începuturilor. Comediografii latini prelucrează subiectele unor piese greceşti, dar le modifică semnificaţiile pe baza tiparelor comice şi mentalităţii vehiculate în teatrul popular italic şi în farsele elaborate în sudul elenizat al Italiei, adică în Grecia Mare, cum i se spunea, la Tarent şi în alte cetăţi. Spectatorii romani regăseau valori familiare lor şi concomitent se distanţau de tensiunile istorice majore ale secolului într-un univers specific acestor comedii. Lumea autorilor comici reia şi răstoarnă pe cea reală, după legi particulare, dominate de invariante proprii, dar şi de rîsul dezlănţuit de farsa exuberantă, de spectacolul complex, muzical şi dramatic în acelaşi timp.

Într-o teză de doctorat, Traian Diaconescu a demonstrat recent specificitatea acestui univers comic, profund carnavalesc, liber faţă de rigorile tradiţionalei *grauitas* a romanilor, dar impregnat de savoarea aşa-numitului *sal italicum*, sarea umorului peninsularilor.

În mod surprinzător, Terenţiu nu era nici grec, nici italic. Dimpotrivă, el se născuse chiar între zidurile fostei rivale principale a Romei, cetatea punilor, Cartagina, fapt deosebit de semnificativ. Iată deci un african, pun sau numid, care aduce o preţioasă contribuţie la evoluţia literaturii duşmanilor părinţilor săi, atestînd astfel vocaţia general

mediteraneană a cetății de pe malurile Tibrului. Terențiu venise însă din copilărie la Roma, unde fusese crescut ca sclav favorit al stăpînului său, și dobîndise o profundă cunoaștere a culturii elenice, fără să se fi dus vreodată în Grecia. Eliberat, frecventează cercul umanist al Scipionilor, își însușește optica social-politică aristocratică, adoptată acolo, se consacră comediei, încă de la vîrsta de douăzeci și cinci de ani. Cercul Scipionilor era de altfel călăuzit de oameni foarte tineri, uneori chiar mai tineri decît comediograful nostru. Moare de altminteri tînăr, atras de mirajul unei călătorii de documentare în celebra Helladă, și nu ne lasă decît șase comedii. În cele ce urmează, le vom prezenta în ordine cronologică.

Fata din Andros (în original *Andria*) comportă toate tiparele comediei latine: iubirea unui tînăr, îndrăgostit de o fată abandonată; împotrivirea tatălui său; manevrele iscusite ale unui sclav, favorabil tînărului, recunoașterea finală și căsătoria. Într-adevăr, tînărul Pamphilus iubește pe Glyceria, fată părăsită în copilărie la Andros. Simo, tatăl băiatului, se opune acestei iubiri și vrea să-și silească fiul să se însoare cu Philumena, fiica prietenului său, Chremes, care, la rîndul său, șovăie, deoarece cunoaște înclinarea lui Pamphilus pentru fata din Andros. Sclavul Davos manevrează abil în favoarea lui Pamphilus și întrucît, în ultimă instanță, Glyceria este recunoscută ca fiică a lui Chremes, cei doi tineri se căsătoresc, iar Philumena se mărită cu Charinus, un alt tînăr.

Soacra (în original *Hecyra*) ne prezintă o intrigă mai complicată. Philumena constatase că este însărcinată și crede că nu va naște un copil al tînărului său soț, Pamphilus. Pretextează o boală, lasă să se înțeleagă că nu se înțelege cu soacră-sa, Sostrata, și se întoarce în casa părinților săi. Înainte de căsătorie de altfel, Pamphilus o iubise mult pe Bacchis, o curtezană. Tocmai datorită acesteia din urmă se descoperă în final că pruncul este al lui Pamphilus, care înainte de nuntă avusese o aventură întîmplătoare cu Philumena, fără s-o mai recunoască ulterior. Soacra nu e deci vinovată și Philumena se întoarce la soțul ei.

Cel ce se pedepsește singur (în original *Heautontimorumenos*) ne înfățișează la început tristețea bătrînului Menedemus, care se pedepsește singur lucrîndu-și fără încetare ogorul. Fiul, său, Clinia, fugise în Asia, pentru că Menedemus se împotrivea iubirii tînărului pentru Antiphila,

o fată săracă. Bătrînul Chremes îl îndeamnă pe Menedemus, vecinul său, la moderație. El nu știe însă că și fiul său, Clitipho, iubește o curtezană cheltuitoare și lacomă de bani, Bacchis. Clinia se întoarce acasă și, în ultimă instanță — după peripeții, în care Clitipho și sclavul Syrus îl păcălesc pe Chremes pentru a o plăti pe Bacchis — se căsătorește cu Antiphila, recunoscută drept fiică a lui Chremes, care își obligase cîndva soția s-o abandoneze. Șiretlicul lui Clitipho e descoperit, dar tînărul este iertat, după ce făgăduiește să se căsătorească cu o vecină.

Phormio evocă pe scenă tot tribulațiile a doi tineri, care profită de absența părinților, plecați în călătorie. Phaedria, fiul lui Chremes, iubește o cîntăreață și vrea s-o răscumpere, iar Antipho, feciorul lui Demipho, se căsătorește, ajutat de parazitul Phormio, cu o orfană săracă, Phanium. Întoarcerea părinților complică situația, dar Phormio, ajutat de sclavul Geta, descurcă iețele: de altfel Phanium este recunoscută ca fiică a lui Chremes.

Eunucul (în latinește *Eunuchus*) comportă o intrigă relativ similară. Phaedria iubește pe curtezana Thais, în jurul căreia se învîrte și fostul militar Thraso. Dar și Chaerea, fratele lui Phaedria, se îndrăgostește de o fată, aflată în casa curtezanei, unde pătrunde deghizat în eunuc. În cele din urmă, Chaerea se căsătorește cu tînăra fată, iar Phaedria și Thraso rămîn adoratorii curtezanei Thais.

Frații (în original *Adelphoe*) este cea mai cunoscută comedie a lui Terențiu și de altfel ultima scrisă de el. Doi frați, Micio și Demea, au adoptat moduri de viață diferite. Micio duce la oraș o viață îmbelșugată, rafinată, în vreme ce Demea își cultivă ogorul, la țară. Cel dintîi l-a adoptat pe Aeschinus, unul dintre băieții fratelui său, în vreme ce Demea a păstrat, pe lîngă el, pe celălalt fiu, Ctesipho. De aceea Aeschinus a fost crescut liber, am spune monden, în vreme ce Ctesipho era educat după principii riguroase. Și într-adevăr, Aeschinus justifică aparent reputația sa mondenă și răpește cu forța de la un negustor de sclave, o chitaristă, spre indignarea lui Demea. Dar Aeschinus răpise fata pentru fratele său, căci el să căsătorește cu o fată săracă. Demea înțelege în deznodămînt cît de greșită fusese educația prea rigidă pe care o dăduse lui Ctesipho.

Intriga este prin urmare convențională în toate comediile, iar personajele apar și ele fidele matricelor, stereotipizate, cel puțin la o analiză foarte superficială. Chiar dacă dispar bucătarii, cămătarii etc., întîlnim și la Terențiu curtezanele și soldații fanfaroni, tinerii îndrăgostiți, sclavii șireți și bătrînii prea severi: dar orice investigație mai atentă probează că Terențiu s-a îndepărtat mult de personajele-măști din teatrul popular italic. În sfîrșit, deși el realizează comedii de caracter ca și Menandru, se distanțează în fond considerabil de modelele oferite de comedia greacă în această privință.

*

Originalitatea, diferențierea de modele, este de altminteri clar proclamată de autor însuși în prologurile comediilor sale. Iată ce declară el în această privință în *Cel ce se pedepsește singur:*

„Cît despre larma unor limbuți invidioși:
Că din mai multe piese grecești a-nsăilat
Puține-n latinește-așa-i, nu zice nu,
Și rău defel nu-i pare, și va mai face astfel.
Buni autori sînt pildă, și, după pilda lor,
Îndreptățit se crede aidoma să facă."

Chiar din prima comedie, *Fata din Andros*, Terențiu pledase pentru contaminarea liberă a mai multe comedii grecești, în vederea alcătuirii unei noi piese, și invocase în sprijinul acestei operații exemplul unor străluciți precursori ca Plaut, Naevius și Ennius. Știm de fapt cu certitudine că Terențiu a combinat în *Eunucul* intrigile a două comedii menandreice, *Eunucul* și *Lingușitorul*. Desigur în *Cel ce se pedepsește singur* poetul se apăra mai slab de învinuirea de a se fi lăsat ajutat de colaboratorii nobili, de fapt iluștri membri ai cercului Scipionilor, dar contribuția acestora n-a putut fi decît neglijabilă.

Originalitatea lui Terențiu nu rezultă însă din inventarea unor intrigi dramatice mai complicate. Este adevărat, uneori intriga pare destul de încurcată, desfășurată pe două planuri structurale, prilejuito de existența a două cupluri diferite de îndrăgostiți. *Cel ce se pedepsește singur* oferă de pildă destule complicații. Prin recunoașterea Antiphilei și logodna ei cu Clinia, acțiunea pare să se încheie, dar relațiile dintre

Bacchis și Clitipho relansează intriga, pentru ca brusc totul să se dezlege. Terențiu însă se preocupă destul de puțin de intrigă, complicată sau nu. În comediile lui Plaut, dar și în modelele grecești, prologul rezuma acțiunea dramatică în liniile ei mari, pregătea spectatorul. Terențiu dimpotrivă reduce prologul la polemică împotriva adversarilor săi, justifică opțiunile sale estetice, însă nu se interesează aici de subiectul comediei subsecvente. Faptul măsoară semnificativ contribuția terențiană originală[1]. Iar dacă comediograful nostru pare a se apropia mai mult decît Plaut de comedia greacă nouă prin interiorizarea spectacolului, prin interesul pentru caractere, faptul ilustrează un lung proces evolutiv, determinat de exigențele istorice și de legile evoluției comediei, implică rezultatul acestei evoluții, în care verva spectacolului plautin constituise o etapă obligatorie. Nu este așadar vorba de o recuperare mecanică a unor tipare menandreice, de o întoarcere nemijlocită la surse grecești, deși, fără îndoială, Terențiu apare mai receptiv față de elenism decît Plaut. Tipul de civilizație vehiculat în comediile terențiene rămîne însă mixt, așa cum vom vedea mai jos.

Invenția dramatică terențiană nu se reduce totuși la nuanțarea caracterelor. Terențiu rupe în general cu metateatrul plautin[2], unde, așa cum am mai văzut, spectatorul cunoștea dinainte subiectul, unde între acțiunea dramatică și public se stabilea un contact permanent, unde practic personajele și cei ce asistau la comedie se amestecau între ei. Spectatorul urmărește acum de la distanță derularea intrigii, acțiunea se convertește în convenție seducătoare. De altfel Terențiu renunță în mare măsură la caracterul de spectacol muzical efervescent, manifest în teatrul plautin. Ritmurile lirice apar considerabil reduse și senarul iambic, versul cel mai apropiat de conversația normală, se extinde simțitor. Trecerea de la un ritm la altul subliniază de altminteri momentele dramatice cardinale, luminează mutațiile produse în intrigă, relevează articulațiile psihologice ale comediilor. Terențiu renunță la tipul de comedie în plină mișcare, practicat de Plaut și caracterizat de o invenție comică inepuizabilă și preferă comedia liniștită, *stataria*,

[1] Cf. în această privință, P. Grimal, *op. cit.*, p. 285.

[2] În ce privește metateatrul plautin, cf. Marino Barchiesi, *Plauto il metateatro antico*, în *Il Verri*, 31, 1968, pp. 113 — 130.

care să permită atît distanțarea scenei de spectatori cît și analiza situațiilor psihologice: numai *Phormio* este o comedie *motoria*. În prologul din *Cel ce se pedepsește singur*, poetul se adresează semnificativ spectatorilor în felul următor:

„*Veniți cu bune gînduri; și dați-ne putința*
Să vă jucăm în tihnă o piesă liniștită".

Soacra constituie poate cea mai caracteristică dintre comediile liniștite ale lui Terențiu, fapt care explică slabul interes ce i-l arată publicul, încă prea obișnuit cu teatrul plautin.

*

Desigur, vestigiile tipului de spectacol tradițional, comico-muzical, nu lipsesc cu desăvîrșire. Neverosimilitățile, normale în această modalitate dramatică, apar și în unele situații din comediile terențiene. Deși sînt vecini, Thais din *Eunucul* nu-l recunoaște pe Chaerea în eunucul care-i este adus în casă. Chremes din *Cel ce se pedepsește singur* nu cunoștea prietenia care îl lega de Clinia pe fiul său.

Pe de altă parte, Terențiu scrie comedii și nu renunță la rîs, fapt pe care uneori exegeții săi au tendința să-l uite. Chiar în *Soacra*, unde predomină net caracterul reflexiv, rîsul nu dispare complet: întîlnim astfel epitete comice (actul al III-lea scena 4, vs. 439—441), jocuri de cuvinte savuroase (scena următoare, vs. 461 și urm.).

În *Fata din Andros* și în alte comedii întîlnim epitetul *carnufex* „gîdele". Asemenea epitete abundă în *Eunucul*, cea mai plautină comedie a lui Terențiu: *nebulo* „secătură", dar și altele, traduse prin „mișel", „golan", „lichea", „vrăjitoare". Și în alte comedii sclavii sînt strigați „tîlharule", dar la Terențiu comicul nu se reduce la acest umor pur verbal, mai degrabă mecanic. Militarul Thraso, chiar dacă mai puțin burlesc decît omologul său plautin, apare ridicul și în *Eunucul*; exploatarea naivității și vanității sale la sfîrșitul comediei de către iscusitul Gnatho este aproape crudă, cinică. În aceeași comedie, un personaj episodic, cum este Pythia, se dovedește hazliu și prilejuiește spre final un divertisment comic. De asemenea, sclavul Syrus se învederează destul de amuzant în *Cel ce se pedepsește singur*, iar dialogul dintre Menedemus și Chremes din actul al V-lea, scena întîia a

aceleiași comedii, apare și el comic. Ceea ce evită Terențiu este grotescul de factură expresionistă, practicat de Plaut, burlescul dezlănțuit, dar caricatura și parodia rămîn surse de efect comic. Rîsul terențian este dezinvolt, dar moderat, uneori aproape elegant, îmbibat de ironie subțire, adesea chiar indulgentă. Această ironie se întinde pe o gamă largă de nuanțe, unde nu lipsește autoironia, considerarea cu umor a situațiilor dificile înfruntate de personajul în cauză.

Terențiu nu iese prin urmare din universul carnavalesc al comediei latine. Comediograful nostru renunță la unele tipare, „îndulcește" și nuanțează anumite procedee comice, dar nu elimină facețiosul, nu rupe cu lumea răsturnată, îmbibată de umor, detașată de o severitate tristă, pe care de altfel o reprobă cu un inventar de mijloace mai puțin expresiv, însă mai variat decît cel vehiculat de Plaut. Terențiu preferă evident comicul de caracter, rezultat adesea din incapacitatea personajului de a înțelege situația, din falsa interpretare pe care acesta o conferă împrejurărilor. Ridiculizarea personajelor este frecvent corelată vicisitudinilor lor sentimentale, stîngăciei lor, necunoașterii realității sau refuzului de a accepta anumite adevăruri ineluctabile.

Acest univers carnavalesc — în care Terențiu introduce atîtea valențe moderatoare și înaintează pînă în pragul melodramei — răstoarnă totuși o lume reală. Mărcile acestei lumi se regăsesc în configurația universului carnavalesc și sînt adesea dezbătute de comediograf. Problemele lumii grecești se interferează cu cele ale lumii latine și pe primul plan se situează tocmai particularitățile lor comune sau cel puțin acele aspecte elenice, care puteau fi înțelese de spectatorul roman: preocupările acestuia, ca și dorința lui de a le depăși, nu lipsesc aproape niciodată. Acțiunea se desfășoară totdeauna la Atena, dar într-o Atenă transformată, convențională ca atîtea din meleagurile literare ale scriitorilor, antici și moderni. Este o Atenă aproape mitică, oraș-lumină, focar de cultură, ca și de plăceri, sinteză literară a civilizației mediteraneene. Parmeno arată în *Soacra* (actul I, scena 2) că plecarea din această Atenă constituie o năpastă.

În această Atenă convențională, se regăsesc — chiar dacă la marginea problemelor puse de autor — relațiile dintre stăpîni și sclavi, deosebirile fundamentale dintre ei. Apar de asemenea diferențele din interiorul masei de sclavi. Sclavul care ocrotește pe tînăr, pe *adulescens*,

împotriva bătrînilor, constituie un personaj convenţional, însă el reprezintă totodată sclavul de casă, privilegiat faţă de ceilalţi. Aluziile la viaţa grea a sclavilor de la ţară apar mult mai rar decît la Plaut, dar nu dispar cu desăvîrşire. În *Fata din Andros,* ca şi în *Cel ce se pedepseşte singur,* sclavii privilegiaţi continuă să se teamă că vor ajunge la moară, cumplită pedeapsă pentru ei. Pamphilus menţionează şi o altă pedeapsă, mai gravă, *crux,* răstignirea pe cruce, iar aluziile la torturile suportate de sclavi nu lipsesc nici în *Soacra* şi nici în alte comedii. Personaje ca militarul fanfaron şi curtezana ilustrează în fond tipuri exotice, dar reale. Adesea Terenţiu face aluzie la rapacitatea curtezanelor şi Bacchis din *Cel ce se pedepseşte singur* apare structurată după modelul tradiţional. Cu toate acestea, în general curtezanele se civilizează, se îmblînzesc, devin sentimentale, ca Thais din *Eunucul,* care îşi iubeşte sora adoptivă, însă ţine şi la Phaedria, se vădeşte bună şi duioasă. Chiar Bacchis din *Soacra* se relevă generoasă, iar Philotis şi Syra, se întreabă, în aceeaşi comedie, dacă este îndreptăţit ca tinerii să fie săraciţi de curtezane.

Tendinţa de a îmblînzi, chiar în formă comică şi răsturnată, relaţiile sociale apare incontestabilă şi a fost semnalată de toţi cercetătorii moderni ai operei lui Terenţiu. S-a subliniat chiar că Terenţiu ar face efortul de a apropia între ele categoriile sociale, de a reabilita pe cei inferiori şi de a îmblînzi autoritatea vîrfurilor societăţii, de a recomanda unora ascultarea, respectul, supunerea, *obsequium* — pentru care pledează chiar sclavul Davos în *Fata din Andros* — seriozitatea romană, însă şi de a reproba violenţa, *uis,* practicată de cei puternici[1]. Fapt cu totul insolit în literatura acelei epoci, în *Cel ce se pedepseşte singur,* Chremes mîngîie creştetul sclavului Syrus. Terenţiu detestă violenţa sub toate formele ei, îndeamnă pe cei împilaţi la supunere, dar şi pe împilatori la moderaţie. În *Cel ce se pedepseşte singur,* poetul prezintă războiul ca o mare nenorocire, plecarea în Asia a tinerilor şi pierderea vieţii de huzur ca nişte calamităţi. Terenţiu aderă în această privinţă la tendinţa spre confort, manifestată în cercul Scipionilor, la aspiraţia spre stabilitate, la încrederea în ordinea socială stabilită de grupurile

[1] Cf. *Istoria literaturii latine de la origini pînă la destrămarea Republicii,* ed. a 2-a, Bucureşti, 1972 (capitol redactat de M. Nichita), p. 185—193.

sociale aristocratice, la dorința lor de a impune disciplina supușilor și săracilor Romei și de a se bucura de roadele marilor cuceriri. Comediograful se situează evident pe pozițiile preconizate de Scipioni. Concomitent, Terențiu manifestă aici și aderiunea la idealul de *humanitas*, dezvoltat în același cerc scipionic[1], ideal care totodată reflecta și depășea năzuința spre stabilitate.

Problemele casei îl interesează mai mult pe poet decît cele ale străzii, dar chiar tensiunile din interiorul familiei pierd din pregnanță, în raport cu precedentul plautin. Desigur, Terențiu notează tendința unor familii spre îngustarea lor, spre limitarea numărului copiilor, tendință determinată tot de dorința de confort. Se ajunge astfel la expunerea noilor născuți, mai ales a fetelor: demografia redusă — oligantropia — se manifestase în lumea greacă, dar ea începuse să amenințe și oligarhia romană. Pe de altă parte, în *Cel ce se pedepsește singur*, cei doi soți vîrstnici, Chremes și Sostrata se dojenesc reciproc, însă fără violență. O altă Sostrată susține în *Hecyra* că numai unele femei și unele soacre sînt vinovate de neînțelegerile din familie: este normal ca o femeie să greșească, întrucît același lucru se întîmplă și bărbaților, exclamă Laches, unul dintre bătrînii piesei (actul al IV-lea, scena 4).

Tot în *Soacra* se arată că bătrînii nu trebuie să oprime pe tineri, ci să se retragă, să le lase locul. În *Cel ce se pedepsește singur*, Simo dezvăluie noile pasiuni ale tinerilor din familiile înstărite, prilejuite de roadele cuceririi romane, de *boom*-ul economic al epocii: luxul, relaxarea morală. Firește, Terențiu este de acord cu Chremes din aceeași comedie (actul al V-lea), cînd acesta își îndeamnă fiul la muncă onestă și stăruitoare. Fervent partizan al moderației și al echilibrului, Terențiu nu poate decît să condamne abuzurile săvîrșite de unii tineri. Însă, el însuși tînăr, înțelege că de multe ori desfrîul nu este decît aparent și că este firesc ca un *adulescens* să iubească. În acest sens, Terențiu ridică frecvent problemele educației tineretului, pe care o vrea exigentă, dar comprehensivă, suplă, adaptată realităților. Toată comedia *Frații* pledează pentru asemenea idei, dar, și în alte piese, Terențiu susține că mulți bătrîni nu înțeleg psihologia tinerilor și că au datoria să-și modifice atitudinile prea rigide. Faptul este demonstrat în *Cel ce se*

[1] Pentru acest ideal care încorpora generozitatea, comportarea amabilă dar și ținuta socială urbană, cf. *Istoria literaturii latine* pp. 173 — 174.

pedepsește singur de Chremes lui Menedemus. Tînărul Clitipho se pronunță în același sens, cu nepăsarea funciară și lipsa de nuanțe a vîrstei sale (actul al II-lea scena 1):

„Ah, ce nedrept pe noi, cei tineri, ne judecă părinții noștri!
Deși copii, firesc le pare pe lume să venim bătrîni,
Și nu vor să ne facem rîndul la zbenguiala tinereții".

Mai cumpănit și determinat în fond de năzuința de a desăvîrși educația celor tineri, Menedemus pledează pentru aceleași idei și îi amintește lui Chremes că într-o vreme acela îi demonstrase necesitatea înțelegerii între bătrîni și tineri (actul al V-lea, scena 1):

„Ce mie mi-ai spus că n-am făcut:
Să-și vadă-n tine tatăl; oricînd și fără teamă
Să-ți spună cel-l frămîntă, să-ți ceară, să te roage,
Să nu te ocolească bătînd la alte inimi".

Deci și în relațiile din interiorul familiei, Terențiu se declară pentru armonie, înțelegere, moderație, chiar compromis. Acesta este sensul moralizării sale, criticii pe care o întreprinde uneori comediograful și care vizează numai pe cei ce nu înțeleg imperativele armonizării, concilierii, temperanței. Dacă Plaut nu se interesa deloc de eventuale concilieri, Terențiu le pune în centrul preocupărilor sale; pe de altă parte, acceptarea noilor moravuri este normală în cercul Scipionilor, atît de legat de expansiunea romană. În acest sens, crede Terențiu că trebuie aplicat în practică idealul de *humanitas*.

*

Rîsul nu-l împiedică pe comediograf să reflecteze, să mediteze, să introducă filosofia într-un univers carnavalesc. Am susținut mai sus că Terențiu părăsește în mare măsură spectacolul muzical complex al lui Plaut, la care participă în strînsă asociere actori și spectatori, pentru a converti comedia în amuzantă convenție dramatică, îndepărtată de public, obiectivată. Și totuși... Cînd cititorul modern se așteaptă mai puțin, personajele lui Terențiu opresc acțiunea, de altminteri lent desfășurată, cum am arătat, pentru a medita asupra vieții și a oamenilor în formule aforistice percutante. Ulterior aceste reflecții vor deveni dictoane, dar în vremea lui Terențiu ele constituiau expresii gnomice,

care exprimau meditațiile autorului, observau oamenii, ofereau percepte moralizatoare, dar totodată caracterizau unele personaje, calmau intriga sau, invers, subliniau momentele de tensiune dramatică. În fond, fiecare din aceste dictoane constituia pentru Terențiu cîte un *locus sententiosus*, o sentență, care exprima lapidar un adevăr general. S-a arătat că aceste sentențe însumează un număr destul de mare de versuri: *Fata din Andros* — 75 v. dintr-un total de 981; *Soacra* — 28 v. din 881; *Cel ce se pedepsește singur* 82 v. din 1067; *Eunucul* — 71 v. din 1094; *Phormio* — 87 v. din 1055; *Frații* — 113 v. din 997[1].

În *Fata din Andros*, Terențiu lansează celebra formulă *ne quid nimis* „nimic prea mult", chiar în prima scenă; iar puțin mai jos amara constatare „astăzi ne aduce supunerea prieteni, iar adevărul dușmani", sau în *Eunucul* „din cei vechi au dreptul cei noi să se inspire" (prolog). În *Phormio*, Terențiu subliniază variabilitatea umană a judecăților de valoare: *quot homines, tot sententiae* „cîți oameni, atîtea păreri". În *Cel ce se pedepsește singur* întîlnim o variantă a celebrei formule *summum ius, summa iniuria*, de fapt enunțată ca *ius summum saepe summa est malitia* „adesea dreptatea cea mai mare e o mare nedreptate" (actul al III-lea, scena 5). În sfîrșit, tot în aceeași piesă apare sentența-cheie a comediei lui Terențiu, chintesența reflecțiilor și artei sale, care pare a nu fi fost împrumutată de nicăieri. Această sentență creată de Terențiu reprezintă celebrul enunț „sînt om: străin nu-mi este nimic ce-i omenesc", *homo sum: humani nihil a me alienum puto* (actul I, scena 1).

Desigur, meditațiile lui Terențiu nu se includ totdeauna în formule sentențioase. Inspirat de filosofia stoică a lui Panaetius, propagată în cercul Scipionilor, Terențiu anticipează la începutul comediei *Fata din Andros* ideea lui Seneca referitoare la faptul că nu trebuie să se amintească binele săvîrșit. În *Cel ce se pedepsește singur*, Terențiu observă prin intermediul lui Menedemus (actul al III-lea, scena 1):

„*Ciudată fire-i omul, de judecă și vede*
Mai bine ce-i cu altul decît cu sine însuși!

[1] În privința sentențelor, cf. subtila analiză din Constant Georges cu, *L'analyse du locus sententiosus dans la comédie de caractère (avec référence speciale à la comedie Adelphoe)*, în *Studii Clasice*, 10, 1968, pp. 9—113.

Cînd despre noi e vorba nu cumva ne orbește
Vreo mare bucurie sau vreo tristețe mare?
Vecinul mă cunoaște mai bine decît mine".

În această comedie, Terențiu meditează asupra raportului între suflet și comportare, asupra binelui și răului, asupra relației între fericire și *bona*, valori reale, în termenii filosofiei stoice a epocii. Totuși — în mod surprinzător — Terențiu emite reflecții de orientare epicureică asupra zeilor, pe care îi exclude din determinarea vieții oamenilor. În acest sens, Chremes exclamă: „nu știu zeii ce fac, dar eu am să veghez" (actul al V-lea, scena 3). Desigur, reflecția apare formulată cu o sensibilă doză de ironie dezinvoltă și nu poate fi vorba de o reală opțiune epicureică. Terențiu își îngăduie totuși să alunece, chiar efemer, spre sceptismul religios.

Preocupat de om, Terențiu calmează și chiar neglijează intriga comică pentru a analiza situațiile psihologice, caracterele, individualitățile concrete în multiplicitatea și complexitatea lor. Deliberările și ezitările, pasiunile lăuntrice, anxietatea, zbuciumul dragostei fac obiectul investigațiilor sale aproape în fiecare comedie, chiar impregnate de umor și ironie. *Humanitas*, înțeleasă aici în funcție de complexitatea firii omenești îl atrage ca un magnet; de altfel personajele se caută pe sine, experimentează un mod de trai. Adesea personajele își confesează tribulațiile, însă înțeleg mai puțin necazurile celorlalți, precum cei doi tineri din *Phormio*. În mod judicios, s-au întrevăzut aici reflexele lecției stoicului Panaetius, preocupat tocmai de individualizare, de investigarea notelor specifice, de latura personală și de natura proprie[1]. Actele personajelor sînt totdeuna motivate de psihologia lor; de aici, de pildă, impetuozitatea lui Chaerea din *Eunucul*.

*

Departe de noi intenția de a reduce universul comic al poetului la o colecție de realii istorice, de meditații moralizatoare și de notații psihologice. Toate acestea se convertesc în materie poetică, se integrează unei structuri literare unitare, care le conferă funcționalitate artistică. De altfel, cînd enunță reflecții moralizatoare, Terențiu devine liric și uneori chiar retoric: oricum comediograful își compune totdeauna cu

[1] Cf. *Istoria literaturii latine*, p. 188.

acurateţă piesele. Mai cu seamă însă, caracterele nu constituie doar vehicule ale ideilor autorului. Structura dramatică le conferă o lumină specifică, le investeşte cu autonomie faţă de comediograf şi funcţie precisă în ţesătura comediilor. Personajele se dezvăluie în monologuri, dar se definesc şi prin dialog şi confruntare scenică. În *Fraţii* funcţionează cu succes dubla antiteză a celor doi bătrîni şi a fiilor lor. În *Fata din Andros* se constituie în acelaşi chip un grup de trei sclavi, iar în *Cel ce se pedepseşte singur* se definesc artistic şi prin contrapunere fata cinstită, săracă, şi curtezana avidă de bani[1]. Terenţiu decantează în asemenea mod o întreagă artă.

Şi în această privinţă, Terenţiu militează pentru echilibru şi moderaţie. Am arătat cum refuză comediograful grotescul expresionist al lui Plaut, burlescul exploziv. Terenţiu oferă un exemplu de clasicism înainte de clasicism — ne gîndim la clasicismul latin — se dovedeşte un precursor al lui Horaţiu. Într-un anumit sens, Terenţiu apare mai normal în aria literaturii romane moralizatoare decît Plaut, mai latin decît celebrul său antecesor. De aici şi preferinţa netă pentru un stil simplu, elegant, pur, „E simplu scrisă piesa de azi", *in hac est pura oratio*, declară sincer poetul în prologul comediei *Cel ce se pedepseşte singur*. Ulterior, Caesar îl va considera amator de vorbire corectă; într-adevăr Terenţiu utilizează mai ales limba comună, evită limbajele speciale tehnice, se îndepărtează de invenţia verbală comică incandescentă a lui Plaut. Terenţiu se remarcă prin proprietatea termenilor, utilizarea cu parcimonie a exprimării figurate, simplitatea construcţiilor, urbanitatea stilului; şi pe acest plan al structurilor literare, poetul a ocolit violenţa, a adoptat moderaţia, a căutat norma umană curentă[2]. Desigur însă — şi am evidenţiat faptul mai sus — el nu abandonează total verva limbajului comic în nici una dintre piesele sale. Pe de altă parte, vocabularul lui Terenţiu reflectă în mare măsură limbajul conversaţiei oamenilor epocii şi se situează deci departe de latina scriitorilor clasici din veacurile următoare.

Fără îndoială, lectura comediilor lui Terenţiu oferă o plăcere moderată, divertisment înţelept şi prilej de reflecţie: au existat chiar literaţi

[1] Cf. René Pichon, *Histoire de la littérature latine*, ed. a 9-a, Paris, 1924, pp. 75 — 76.

[2] Cf. *Istoria literaturii latine*, pp. 196 — 203.

care l-au preferat lui Plaut. Şi aşa cum am văzut, Terenţiu este un bun meşteşugar al artei comice şi un gînditor destul de subtil. Dar el n-a putut reedita viguroasa performanţă a comicului plautin, capacitatea de seducţie a precursorului său, exuberanţa acestuia, înalta lui valoare. El rămîne totuşi unul dintre marile nume din istoria teatrului universal: în fond Terenţiu se situează parcă mai aproape decît Plaut de Molière, îndeosebi de un anumit Molière, cel din *Mizantropul*[1], dar şi din *Vicleniile lui Scapin*, piesă direct inspirată din comedia *Phormio*.

EUGEN CIZEK

[1] Poate totuşi şi de Racine, autor al unei singure comedii, mult mai interiorizată decît cele ale lui Terenţiu. *Les Plaideurs* constituie însă o comedie ratată, în vreme ce teatrul lui Terenţiu conservă o anumită forţă comică.

241 î.e.n. Primul război punic se termină cu victoria armatelor romane și începe secolul Scipionilor. Curînd, după această dată, sosește la Roma Plaut.

239 î.e.n. Se naște poetul roman Ennius.

235 î.e.n. Este reprezentată prima piesă a lui Naevius.

218 î.e.n. Începe cel de-al doilea război punic.

216 î.e.n. În Italia, celebrul general cartaginez Hannibal cîștigă asupra romanilor bătălia de la Cannae.

212 î.e.n. Plaut reprezintă pentru prima oară comedia *Asinaria.*

205 î.e.n. Plaut reprezintă, probabil, *Miles gloriosus (Militarul fanfaron).*

203 î.e.n. Hannibal este obligat să părăsească Italia sub presiunea forțelor romane.

202 î.e.n. Debarcată în Africa, armata romană repurtează, sub comanda generalului Scipio Africanul, victoria decisivă de la Zama. Moare poetul Naevius.

201 î.e.n. Al doilea război punic se termină. Cartagina este constrînsă să accepte o pace umilitoare.

197 î.e.n. Generalul roman Flamininus înfrînge la Kynokephalai pe macedoneni și inaugurează astfel expansiunea romană în Grecia și în Orient.

196 î.e.n. Același Flamininus proclamă la Corint libertatea Greciei. În realitate, Hellada intră în sfera de influență romană.

191 î.e.n. Plaut reprezintă *Pseudolus*, probabil capodopera sa.

190 î.e.n. Se naște la Cartagina Publius Terentius Afer. Se construiește la Roma arcul lui Scipio.

189 î.e.n. Romanii înfrîng pe sirieni la Magnesia și pătrund astfel adînc în Orient. Se naște filosoful stoic Panaetius, care va influența gîndirea lui Terențiu.

185 î.e.n. Se naște Scipio Aemilianus, care va înrîuri profund viața politică și literară a Romei și va conduce cercul Scipionilor.

184 î.e.n. Moare, probabil, Plaut.

173 î.e.n. Doi filosofi epicurei sînt expulzați din Roma.

168 î.e.n. La Pydna, romanii zdrobesc definitiv pe macedoneni. Moare poetul comic Caecilius.

167 î.e.n. Sosește la Roma marele istoriograf grec Polibiu.

166 î.e.n. Terențiu reprezintă *Fata din Andros*.

165 î.e.n. Terențiu reprezintă, fără succes, *Soacra*.

163 î.e.n. Terențiu reprezintă *Cel ce se pedepsește singur*.

161 î.e.n. Sînt reprezentate *Phormio* și *Eunucul*. Filosofii greci sînt expulzați din Roma.

160 î.e.n. Terențiu reprezintă *Frații*.

159 î.e.n. Moare Terențiu (în drum spre Grecia, într-un naufragiu, sau doborît de boală chiar în Hellada). Plecase să se documenteze.

154 î.e.n. Senatul nu acceptă crearea unui teatru permanent la Roma.

146 î.e.n. Romanii cuceresc și distrug Cartagina și devastează Corintul.

E.C.

FATA DIN ANDROS

Titlul latin:

ANDRIA

PERSONAJELE

SIMO
CHREMES } bătrîni
CRITO
PAMPHILUS, fiul lui Simo
CHARINUS, prietenul lui Pamphilus
GLYCERIA, o tînără fată
SOSIA, libertul lui Simo
DAVOS, un sclav al lui Simo
DROMO, alt sclav al lui Simo
BYRRIA, sclavul lui Charinus
MYSIS
ARCHYLIS } slujitoarele Glyceriei
LESBIA, o moașă

Acțiunea se petrece în Atena.

PROLOGUL

Cînd a-nceput să scrie poetul a gîndit
Că singura lui grijă e doar să cucerească
Mulțimile cu arta, și piesele-i să placă;
Dar a-nțeles că-n alt fel i-ar fi mai de folos,
Că e silit să-și piardă, vai, timpul cu prologuri,
Nu povestindu-și piesa, ci răspunzînd bîrfelii
Scornite de bătrînul poet defăimător[1].
Ci ascultați acuma de ce-i învinuit:
A scris o *Perinthiană* Menandru[2], dar și-o *Fată*
Din Andros; cunoști una, le știi pe amîndouă;
Că nu au subiecte prea osebite, totuși
Sînt osebite foarte ca stil și dialog;
Din *Perintiana*-n *Fata din Andros* a luat
Anume părți pe care s-a-nstăpînit deplin;
De-acestea deci bătrînu-l învinuie și-l mustră
Spunînd că nu se cade s-amesteci[3] subiecte.

---

[1] Se pare că e vorba de Luscius Lanuvinus (Lavinius), scriitor mediocru, șeful unei grupări literare rivale, care-i reproșa lui Terențiu faptul că, îmbinînd două piese grecești într-una latină, epuiza prea repede „fondul comun" al modelelor de imitat. Aluzii critice la adresa acestui „bătrîn poet" vom întîlni și în prologul piesei *Eunucul* (p. 107).

[2] Poet comic grec, născut la Atena (342—292 î.e.n.), cel mai de seamă reprezentant al *comediei noi*; subiectele pieselor lui au fost prelucrate de Plaut și de Terențiu.

[3] În original este folosit verbal *contamino-are* — a pîngări, a murdări, a face de nerecunoscut prin amestec.

Nu cumva știind totul, ei nu știu mai nimic?
Învinuindu-l àstfel — pe Naevius[1], Plaut[2], Ennius[3]
I-nvinuie; poetul și-i ia chezași pe ei,
Și-ncearcă nepăsarea drept pildă să le-o ia
Nu-ntunecata rîvnă a unor bieți confrați.
Îi sfătuiesc, de-aceea, să stea cuminți, curmîndu-și
Bîrfeala, ca să nu strig ce stricăciune-i scurmă.
Primiți-ne cu suflet deschis și-ngăduință,
Ca să-nțelegem dacă putem nădăjdui
Să mai jucăm iar piesa pe-o nouă cheltuială
Sau dacă ne respingeți de la-nceput, cu silă.

---

[1] Poet latin din secolul al III-lea î.e.n.; a scris nouă tragedii, peste treizeci de comedii și un poem epic intitulat *Războiul punic*.

[2] *Titus Maccius Plautus*, cel mai de seamă poet comic latin (aprox. 254—184 î.e.n.); opera lui, tradusă în românește, a fost publicată în „Biblioteca pentru toți" (numerele: 474, 559, 680, 764, 811).

[3] Poet latin (239—169 î.e.n.), autor al unei epopei, *Annales*, și a peste douăzeci de piese de teatru.

ACTUL ÎNTÎI

SCENA I

SIMO, SOSIA

SIMO

(către sclavii care îl însoțesc)

Voi, duceți totu-n casă; mai repede.

(Sclavii ies.)

Tu, Sosia,
Apropie-te:-o vorbă să-ți spun.

SOSIA

Socoate-o spusă:
Să port de astea grijă?

SIMO

Nu, altceva.

SOSIA

Dar ce
Alt lucru mai de seamă ceri dibăciei mele?

SIMO

În ce pun eu la cale nu dibăcie cer
Din partea ta, ci alte alese însușiri:
Credință și tăcere.

SOSIA

Aștept să-mi spui ce vrei.

SIMO

De cînd te-am luat în casă, de mic copil, ştii bine
Că m-am purtat cu tine cinstit şi cu blîndeţe:
Din sclav, precum fuseseşi, mi te-am făcut libert,
Pentru că-ai fost la rîndu-ţi un slujitor cinstit;
Ţi-am dat cea mai înaltă răsplată cu putinţă.

SOSIA

Nu uit.

SIMO

Şi rău nu-mi pare.

SOSIA

Sînt fericit, o, Simo,
Dac-am făcut sau dacă îţi fac mereu pe plac,
Şi toată mulţumirea-mi e să fii mulţumit.
Dar mă mîhneşte foarte că azi mă dojeneşti,
De parcă-am dat uitării ce bine mi-ai făcut.
Arată-n două vorbe ce vrei din partea mea.

SIMO

Chiar asta fac. Ci-n primul şi-n primul rînd îţi spun:
Nu-i o căsătorie, cum crezi, adevărată.

SOSIA

Să te prefaci? La ce bun?

SIMO

O iau de la-nceput;
Ca să cunoşti şi viaţa lui fiu-meu, şi planul
Pe care-l am şi ceea ce vreau din partea ta.
Cînd a trecut de vîrsta efebilor[1], el, Sosia,
Putînd să ducă-o viaţă mai liberă (şi cum
Să-i fi citit în fire cînd pînă-atunci sfiala,
Îndrumătorul, anii l-au înfrînat?...)

[1] Efebii erau, la greci, tinerii în vîrstă de 16—20 ani.

SOSIA

E drept.

SIMO

... altminteri de cum astăzi fac tinerii-ndeobște,
Împătimiți cu toții să crească armăsari
Și câini de vînătoare, s-asculte filosofi —
După nimic din astea nu s-a aprins al meu,
Nici după alte lucruri, decît așa, în treacăt.
Mă bucuram.

SOSIA

Nu fără dreptate; știu o vorbă
De bun folos în viață, socot: nimic prea mult[1].

SIMO

Așa-și ducea el viața: răbda pe toată lumea,
Pentru-un prieten lesne s-ar fi jertfit pe sine,
Se da după oricare, nu se certa cu nimeni,
Și nu ieșea în frunte — bun mijloc să sporești
Un și mai bun renume și să-ți aduni prieteni.

SOSIA

Lucru-nțelept în viață; că astăzi ne aduce
Supunerea prieteni iar adevărul dușmani.

SIMO

Estimp, trei ani acuma-s, sosește o femeie
Din Andros și s-așază aci,-n vecini, silită
De lipsuri, și uitată de neamurile-i toate,
Frumoasă ca nealta și-n floarea tinereții.

SOSIA

Mă tem că andriana cășună vreun necaz!

[1] Expresie proverbială *(Ne quid nimis)*.

SIMO

O vreme, în virtute şi cumpătare-o duce,
Din greu trăind cu munca la lînă şi pînzeturi;
Dar cînd, cu bani, acuma o-mbie un iubit
Şi mai pe urmă altul, cum firea omenească
Înclină să aleagă desfrîu-n locul muncii,
Ea-ngăduie, şi-ncepe să facă meseria.
Întîmplător, vreo cîţiva dintre iubiţii fetei
Îmi duc o dată fiul în casa ei, la cină.
Îmi zic pe dată-n sine-mi: „L-a înhăţat, desigur,
L-a prins". Ci dimineaţa vedeam mereu mulţimi
De sclavi cum vin şi pleacă; şi-i descoseam: „Băiete,
Cine-a iubit-o, spune-mi, pe Chrysis ieri?" (Acesta
I-i numele.)

SOSIA

Da, bine.

SIMO

Ei: Clinias, ori Phedrus,
Spuneau, ori Niceratus; erau tustrei iubiţii
Femeii. „Şi Pamphilus?" „El partea şi-a plătit
Şi a cinat". Mă bucur. Şi-n altă zi-i descos:
Mă-ncredinţez că nu e-n primejdie Pamphilus.
Credeam că-l încercasem îndeajuns, ba chiar
Îmi socoteam băiatul o pildă-a înfrînării.
Că omul care-nfruntă asemenea ispite
Şi nu-şi lasă tăria de nimeni zdruncinată,
E-n stare şi în viaţă să se conducă singur.
Mă bucuram mai tare cînd lumea, într-un glas,
Mi-l tot vorbea de bine şi-mi lăuda norocul
De-a fi crescut băiatul cu-atîtea însuşiri.
Ce să lungesc cuvîntul? Adus de faima lui,
Mă pomenesc cu Chremes venind să-i deie mîna
Unicei lui copile şi-o zestre foarte mare.
Primesc, facem logodna; azi nunta-i hărăzită.

SOSIA

Şi pentru ce-ntr-aievea n-o faceţi?

SIMO

Ai s-auzi.
Nu trec prea multe zile de-atunci şi-această **Chrysis**,
Vecina noastră, moare.

SOSIA

O, minunat! Răsuflu.
Hei! m-am temut de Chrysis.

SIMO

Băiatul meu pe-atunci
Trăia-n tovărăşia iubiţilor Chrysidei;
S-a îngrijit de moartă cu ei; umbla posac
Şi izbucnea în lacrimi adesea. Îmi plăcea;
Aşa gîndeam: „Atîta de moartea-i se frămîntă,
Şi-abia o cunoscuse; dar să fi fost el însuşi
Îndrăgostit?! Şi dacă muream eu, tatăl lui?“
Gîndeam că-i mărturia unei miloase inimi
Şi-a unui suflet gingaş. Ce pot să spun mai mult?
Ba, ca să-i plac, eu însumi mă duc la-nmormîntare,
Nebănuind prăpădul.

SOSIA

Ei, care?

SIMO

Stai să vezi.
E ridicată moarta; pornim; ci eu, pe cale,
Printre femei, deodată, văd una tinerică,
Frumoasă...

SOSIA

Fără seamăn?

SIMO

Cu-o-nfățișare, Sosia,
Sfioasă, și de-un farmec, și... Nentrecută, jur!
Și, dac-o văd că plînge mai jalnic decît toate,
Și-i văd înfățișarea mai gingașă, aleasă,
Le-ntreb pe celelalte femei de rostul fetei:
Și ele-mi spun și aflu că-i soră de-a Chrysidei.
M-a săgetat în suflet: „Ah, asta,-mi zic, e taina!
De-aceea plînge-atîta și-a copleșit-o jalea!“

SOSIA

Mor să cunosc sfîrșitul!

SIMO

Estimp, alaiul pasă:
Noi îl urmăm cu toții; ajungem la mormînt;
Pe rug e așezată, bocită; și, deodată,
De flăcări sora moartei s-apropie,-ntr-un chip
Primejdios. Și-atuncea, în spaima lui, Pamphilus,
Își dă-n vileag iubirea atît de bine-ascunsă:
La fată se repede și de mijloc o prinde.
„Ce faci, Glyceria? zice. De ce vrei să-ți iei viața?“
Și ea, văzînd la rîndu-i o mare-apropiere
De el, își lasă tîmpla pe umăru-i, dar cum!

SOSIA

Ce spui?

SIMO

Mă-ntorc cu ciudă, simțind că nu-i a bine;
Dar n-aveam cum să-i aflu o pricină;-ar fi zis:
„Dar ce-am făcut? Și care, o, tată, mi-i păcatul?
Voia să sară-n flăcări, și-am prins-o, am scăpat-o“.
Cinstită apărarea[1].

[1] Expresie juridică devenită proverbială *(Honesta oratio est)*.

SOSIA

Nici vorbă, judeci bine;
Că dacă-ai să-l învinui pe cel ce scapă-o viaţă,
Cum răsplăteşti un semn de-o vatămă sau strică?

SIMO

A doua zi, cu Chremes mă pomenesc strigîndu-mi
Că-i o ticăloşie; că, cică,-ar fi Pamphilus
Ca şi-nsurat cu-această străină. Eu îi spun
Că nu-i aşa. El zice c-aşa e. Pîn' la urmă
Ne despărţim pe vorba-i că n-are să-i mai deie
Copila.

SOSIA

Şi băiatul, nu l-ai...?

SIMO

Nici nu aveam
Temeiuri însemnate să-l dojenesc.

SOSIA

Dar cum?

SIMO

„Ai hotărît tu însuţi al libertăţii-mi capăt;
Curînd trăi-voi, tată, cum altora îi-i placul;
Vreau astăzi să-mi duc viaţa şi după placul meu".

SOSIA

Şi-atunci, învinuirea pe ce-o întemeiezi?

SIMO

De nu vrea să se-nsoare din pricina femeii,
Atunci e drept, îmi pare, asprimea să-mi arăt;
Ba chiar cu-această nuntă de nu se va-nvoi,
Socot că bănuiala-mi îşi va afla temeiul;
Iar dacă ticălosul de Davos unelteşte

Ceva, să unelteasc㠄 acuma, cît nu-mi strică;
Şi-n stare-l cred să deie din mîini şi din picioare,
Nu pentru ca să fie pe placul lui Pamphilus,
Ci ca să-mi facă-n ciudă.

SOSIA

Dar cu ce scop?

SIMO

Întrebi?
Rea inimă, rea minte; şi, dacă judec bine...
Ce să lungesc cuvîntul? De nu-ntîlnesc, cum vreau,
O piedică-n Pamphilus, rămîne doar în faţa
Lui Chremes să-l dezvinui — şi cred să izbutesc.
Ci prefăcuta nuntă îţi cade-n grijă ţie,
Să-l înspăimînţi pe Davos şi să-mi veghezi băiatul,
Să-i ştiu ce fac, ce planuri la cale pun.

SOSIA

Destul;
Am să veghez. Să mergem în casă.

SIMO

Vin şi eu.

SCENA II

SIMO, DAVOS

SIMO

(singur)

E nendoios că nu vrea soţie fiul meu;
Prea-l doborîse teama pe Davos, adineauri[1],
Cînd a aflat de nuntă. Ci, iată-l, vine-afară.

[1] Sensul acestui vers i-a îndreptăţit pe unii editori să presupună că la sfîrşitul scenei precedente Simo iese într-adevăr şi, în antract, vorbeşte cu Davos. După alţi editori aluzia se referă la o discuţie avută cu sclavul înainte de începutul piesei.

DAVOS

(aparte)

M-ar fi mirat să meargă atît de lesne totul;
Cu teamă aşteptam să-şi piardă ştiuta-i linişte bătrînul —
El, care-aflînd că nu vrea Chremes să-i mai dea fata lui Pamphilus,
O dată nu ne-a spus o vorbă şi nu şi-a arătat necazul.

SIMO

(aparte)

Dar şi-l arată el pe dată, şi dă necazul peste tine.

DAVOS

(aparte)

Cu-o mincinoasă bucurie a socotit să ne momească,
Şi cînd ne-ar fi sporit nădejdea, uitînd de griji, să se repeadă
În noi, nedîndu-ne răgazul căsătoria s-o desfacem.
Vicleanul!

SIMO

(aparte)

Gîdele! Ce spune?

DAVOS

(aparte)

Stăpînu-meu, nu l-am văzut!

SIMO

(tare)

Hei, Davos!

DAVOS

(făcîndu-se că nu-l recunoaşte)

Cine-i?

SIMO

Vin' la mine!

DAVOS

(încet)

Ce vrea?

SIMO

Ce zici?

DAVOS

De ce?

SIMO

Întrebi?

Aud că-ndrăgostit mi-e fiul.

DAVOS

Şi chiar de asta-i pasă lumii!

SIMO

Auzi ce zic?

DAVOS

Aud, nici vorbă.

SIMO

Dar e nedemn pentr-un părinte
Să iscodească; nu ţin seama de tot ce pîn-acum a fost;
Cît i-a dat vîrsta păsuire, i-am păsuit şi eu pornirea;
Azi vreau să-nceapă-o nouă viaţă şi-i trebuie-o purtare nouă.
Şi-ţi cer, te rog, mai bine, Davos să mi-l întorci pe calea bună.
Ştii pentru ce? Cînd ai iubită, cu greu înclini să-ţi iei nevastă.

DAVOS

Aşa se spune.

SIMO

Pe deasupra, cînd ai un rău sfătuitor,
Acela tot la lucruri rele împinge-o fire înrăită.

DAVOS

N-am priceput nimic, pe Hercle[1]!

SIMO

Nu?

DAVOS

Nu. Sînt Davos, nu Oedip[2].

SIMO

Să-ţi spun mai limpede, băiete, ce-aş mai avea de spus?

DAVOS

Mi-ar place.

SIMO

De-o fi să bag de seamă că pui vreo-nşelăciune
La cale,-n legătură cu nunta, ca s-o-mpiedici,
Sau dacă-n treaba asta te dibuiesc viclean,
Mi te trimit la moară, Davos, bătut de moarte, şi mă jur
Că dacă te-oi aduce-acasă, plec eu, în locul tău, să macin.
Acum ai priceput? Sau încă nu-i limpede?

DAVOS

E chiar dibaci;
Se cheamă c-ai vorbit pe faţă şi fără nici un ocoliş.

[1] Exclamaţie des folosită la romani, îndeosebi de bărbaţi.
[2] Expresie proverbială *(Davos sum, non Oedipus)*.

SIMO

Mă las în orice altă treabă, dar nu în asta, tras pe sfoară.

DAVOS

Într-un ceas bun!

SIMO

O dai pe glumă? N-ai să mă-nșeli. Pe Hercle!-ți spun
Să n-o iei ușurel. Să nu zici că nu te-am prevestit. Ia seama!

(Ese.)

SCENA III

DAVOS

Ei bine, Davos, nu e vremea să stai trîndav și-nțepenit,
Cînd ai aflat ce gînduri cerne bătrînul în privința nunții.
De n-am să fiu dibaci, ne pierde pe mine și pe-al meu stăpîn;
Și nu știu: să ascult bătrînul, sau pe Pamphilus, să-l ajut?
Să-l las pe fiu, mă tem de viața-i; să-l sprijin, tatăl
m-a-nștiințat;
Și nu e chip să-l duci cu vorba, de cînd iubirea i-o cunoaște;
Mă bănuie și iscodește ca să nu pun nimic la cale.
Dacă mă prinde,-i vai de mine sau, dacă-i vine-o toană, poate
Găsi vreun clenci să mă trimită, pe drept sau pe nedrept,
la moară.
Un alt necaz: iubită, soție, fie-oricine,
A rămas grea copila din Andros cu Pamphilus;
Și s-ar cădea să afli cam unde-i mînă gîndul;
Că planuri au de oameni smintiți, nu-ndrăgostiți:
Vor, cînd se naște pruncul, să-l crească, și mai pun
La cale-o-nșelăciune, că — cetățeană-ar fi
Copila, din Atena: „A fost un negustor
Bătrîn... pe lîngă Andros a naufragiat...

El a murit.... Orfana zvârlită-a fost pe țărm,
Unde-a găsit-o tatăl Chrysidei..." Născociri!
Eu cred că sînt minciuni, pe Hercle! Lor născocirea le prieşte.
Dar iese, văd, din casă Mysis. Mă duc în for, după Pamphilus,
Ca să nu-l prindă la strîmtoare, nepregătit, al său părinte.

(Iese).

SCENA IV

MYSIS

(din culise)

De mult am priceput, Archylis: doreşti pe Lesbia s-o caut.
Ci ea, pe Pollux[1]! o-o femeie descreierată şi beţivă,
Şi nu e drept să-i laşi pe seamă la-ntîia-i naştere-o femeie.
Cu toate astea, ţi-oi aduce-o.

(Intră în scenă.)

Bătrîna se-ncăpăţînează,
Că-i e tovarăşă de chefuri. Zei, ajutaţi-mi-o să nască
Pe-a mea stăpînă; celeilalte purtaţi-i relele pe-aiurea.
Dar nu-l văd oare pe Pamphilus abia suflînd? Mi-e tare teamă.
Aştept să aflu ce necazuri cu tulburarea-i ne căşună.

SCENA V

PAMPHILUS, MYSIS

PAMPHILUS

(aparte)

Asta-i purtare omenească? E demnă fapta-i de-un părinte?

MYSIS

(aparte)

Ce s-a-ntîmplat?

[1] *Pe Pollux!*, ca şi *Pe Castor!* — exclamaţii predilecte ale femeilor romane.

PAMPHILUS

(idem)

Pe zei, de nu e ticăloşie, cum să-i zic?
A hotărît să mă însoare chiar azi: nu trebuia să-mi spună
Şi mie, oare, dinainte? Nu-ntîiul trebuia să aflu?

MYSIS

(aparte)

Vai mie, vai, ce vorbe-aud?

PAMPHILUS

(idem)

Cum? După ce n-a vrut s-audă să-mi dea pe fiică-sa de soaţă,
Îşi schimbă Chremes hotărîrea, văzînd că eu nu m-am schimbat?
De ce vrea el morţiş, vai mie, să mă despartă de Glyceria?
Izbînda-i m-ar tîrî spre moarte!
Cine-i mai părăsit de Venus, mai fără de noroc ca mine?
Pe zeii veşnici şi pe oameni!
Să nu găsesc nici o scăpare de înrudirea cu-acest Chremes?
Demn de dispreţ sînt şi ocară! Se lămurise totul. Ce!
Nu mă voia, şi-acum mă-mbie; ce să-nţeleg? Un singur lucru:
Au plămădit o arătare, n-au cui s-o dea, şi-acum au pus
Pe mine ochii.

MYSIS

(idem)

Cuvîntarea-i îmi umple inima de spaimă.

PAMPHILUS

(idem)

Ce să mai zic de tata? Ah!
Să iei uşor un lucru-atîta de însemnat! Mă vede-n for
Mai adineauri: „Azi, Pamphilus, te-nsori, îmi zice. Du-te-acasă
Şi te găteşte.“ Mie-ndemnul îmi sună: „Du-te să te spînzuri“.

Încremenesc. Şi credeţi, poate, c-am fost în stare de-un cuvînt,
De-o-mpotrivire, o minciună, o vorbă rea? Am amuţit.
Să fi ştiut de mai nainte... Dar ce mă fac? El azi vrea nunta,
Şi ce fac, ca să nu se facă? Şi, mai ales, cu ce să-ncep?
Atîtea griji mă împresoară şi sufletul mi-l hărţuiesc:
Iubirea, mila de iubită şi spaima de însurătoare,
Şi dragostea faţă de tata, ce pîn-acum a-ngăduit
Să fac ce vreau, să fac ce-mi place nestingherit. Să-i ţin azi piept?
Vai! nu ştiu ce să fac.

MYSIS

(idem)

Mi-e teamă de „nu ştiu ce să fac" al lui!
Ci — ori vorbeşte el cu fata, ori eu de fată îi vorbesc.
Cînd sufletul e şovăielnic, uşor înclină-n orice parte.

PAMPHILUS

Pe cine-aud? Salut, o, Mysis!

MYSIS

Salut!

PAMPHILUS

Ce face?

MYSIS

Vrei să ştii?
Se chinuie şi se frămîntă, aflînd că azi e hotărîtă
Căsătoria ta. Se teme ca nu cumva s-o părăseşti.

PAMPHILUS

Oare-aş putea vreodată să mă gîndesc la asta?
S-o las pe ea, sărmana, dezamăgirii pradă,
Cînd inima şi viaţa-i întreagă-s ale mele,

Iubita mea, pe care mi-o și socot soție?
Neprihănitu-i suflet, ales și luminos,
Să-i văd cum sub povara nevoilor se schimbă?
Nu-ngăduiu!

MYSIS

Dacă ține de tine, nu mă tem;
Dar dacă te silește....

PAMPHILUS

Atît de ticălos
Mă crezi, și de sălbatic, neomenos, uituc,
Că nici prietenia, nici dragostea, nici cinstea
Nu mă stîrnesc și-ndeamnă să-mi țin făgăduiala?

MYSIS

Eu știu atît: că fata nu merită s-o uiți.

PAMPHILUS

S-o uit? O, Mysis, Mysis! Port, dăltuite-n suflet,
Aceste vorbe ale Chrysidei, în privința
Glyceriei: mă cheamă în chiar clipita morții;
M-apropii; voi plecaseți, eram noi doi, și-mi spune:
„Pamphilus, tinerețea și frumusețea-i vezi;
Sînt două lucruri care pot prea puțin, știi bine,
Să-i apere avutul și cinstea-n vremea noastră.
Te rog pe mîna-mi dreaptă, pe geniul tău, te rog,
Pe buna ta credință și pe singurătatea-i,
N-o-ndepărta de tine, n-o părăsi, te rog.
De ți-am purtat o sfîntă iubire, ca de frate,
Și dacă ea credință deplină ți-a purtat
Și te-a iubit pierdută, în seama ta o las -»
Fii soț al ei, prieten, tutore și părinte;
Las tot avutul nostru în seama cinstei tale.“
Mi-a pus în mînă mîna-i și a murit. Mi-a dat
Un gaj; păzi-voi gajul.

MYSIS

Așa nădăjduiesc.

PAMPHILUS

Dar unde pleci?

MYSIS

Să caut moașa.

PAMPHILUS

Grăbește-te. Dar, mă-nțelegi?
Nici un cuvînt de-nsurătoare; în starea ei...

MYSIS

Am înțeles.

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

CHARINUS, BYRRIA, PAMPHILUS

CHARINUS

Ce spui tu, Byrria? Pamphilus se-nsoară azi cu ea?

BYRRIA

Aşa-i.

CHARINUS

De unde-ai scos-o?

BYRRIA

Mi-a spus Davos în piaţă.

CHARINUS

Vai şi-amar de mine!
De-am vieţuit între nădejde şi teamă pînă azi — acuma
Departe mi s-a dus nădejdea îngrijorată şi năucă.

BYRRIA

Charinus, dacă nu se poate să faci ce vrei, te sfătuiesc
Să vrei doar ce se poate.

CHARINUS

N-o vreau decît pe Philumena.

BYRRIA

Ah,
Cuminte-ar fi să-ți dai silința și să-ți alungi din piept iubirea,
Decît, vorbind așa, pe Pollux! să-ți întăriți în van dorința.

CHARINUS

Cînd sîntem sănătoși, ne-ntrecem să dăm bolnavilor povețe.
Altfel ai judeca în locu-mi.

BYRRIA

Hai, hai, cum vrei!

CHARINUS

Dar, iată, acela-i
Pamphilus: îmi încerc norocul cît mai trăiesc.

BYRRIA

(aparte)

Ce face oare?

CHARINUS

(aparte)

Mă duc să-l rog, să-l rog fierbinte și dragostea-mi să i-o destăinui.
Și poate-l fac cîteva zile căsătoria s-o amîne;
Și poate că ceva se-ntîmplă.

BYRRIA

Ceva? Nimic, deci!

CHARINUS

Ce părere
Ai, Byrria? Mă duc la dînsul?

BYRRIA

De ce nu? Dacă nu-l îndupleci,
Măcar să afle că mireasa îşi are-n tine amorezul.

CHARINUS

Nu pleci mai bine să te spînzuri, om ticălos şi-nveninat?

PAMPHILUS

Ah, iată-l pe Charinus: salut!

CHARINUS

Salut, Pamphilus!
La tine vin să cer nădejde, scăpare, ajutor, povaţă.

PAMPHILUS

N-am pentru ce să te povăţui, nici cum, pe Pollux! să te-ajut.
Dar despre ce e vorba?

CHARINUS

Astăzi te-nsori?

PAMPHILUS

Se zice.

CHARINUS

O, Pamphilus,
Atunci e clipa de pe urmă cînd mă mai vezi!

PAMPHILUS

De ce?

CHARINUS

Vai mie!
Vai, nu-ndrăznesc să-i spun! Ci spune-i tu, Byrria.

BYRRIA

Cum vrei.

PAMPHILUS

Ce are?

BYRRIA

Mireasa ta i-i dragă.

PAMPHILUS

N-avem aceleaşi gusturi.
(Către Charinus.)
Haide, spune-mi,
Charinus: n-a fost între tine şi ea nimic?

CHARINUS

O, nu, Pamphilus,
Nimic!

PAMPHILUS

Păcat!

CHARINUS

Te rog frăţeşte, în numele prieteniei
Şi-al dragostei, să n-o iei...

PAMPHILUS

Asta şi vreau.

CHARINUS

Dar dacă nu poţi, dacă
La suflet ţi-este-nsurătoarea...

PAMPHILUS

La suflet?

CHARINUS

...mai amîn-o două,
Trei zile, pînă plec departe, ca să nu văd.

PAMPHILUS

Ascultă-aici:
Socot că nu e drept, Charinus, ca omul liber din născare
Să năzuie recunoştinţă cînd n-a dat nici un ajutor:
Eu caut să scap de mireasă mai mult decît vrei tu s-o capeţi.

CHARINUS

Îmi dărui viaţa.

PAMPHILUS

Şi acuma, ori tu, ori Byrria al tău,
Închipuiţi, scorniţi şi faceţi cumva să-ţi fie dată ţie;
Eu lupt ca să nu-mi fie dată.

CHARINUS

Îmi e de-ajuns.

PAMPHILUS

Ah, vine Davos,
Pe-al cărui sfat mereu mă bizui.

CHARINUS

(către Byrria)

Tu de nimica nu-mi eşti bun,
Decît să ştii ce nu-mi prieşte. Să pleci de-aici!

BYRRIA

A, cu plăcere!

SCENA II

DAVOS, CHARINUS, PAMPHILUS

DAVOS

(aparte)

Zei buni, ce veste bună-adus-am! Dar unde-i, unde-o fi Pamphilus,
Ca, spulberîndu-i toată grija, să-l copleşesc cu fericire?

CHARINUS

E bucuros.

PAMPHILUS

Şi pe degeaba; nu-mi ştie, pare-se, necazul.

DAVOS

(aparte)

Acum, dac-a putut să afle de pregătirile de nuntă...

CHARINUS

(către Pamphilus)

L-ai auzit?

DAVOS

(idem)

Pierdut, sărmanul, mă caută prin tot oraşul.
Dar unde-o fi? În care parte să-mi îndrept paşii?

CHARINUS

(idem)

Nu-i vorbeşti?

DAVOS
(idem)

A, știu!

(Vrea să plece.)

PAMPHILUS

Stai, Davos! Eu sînt.

DAVOS

Cine-i acela care...? O, Pamphilus, Te căutam! Salut, Charinus! La vreme amîndoi! Vă caut.

PAMPHILUS

Ah, Davos, mor!

DAVOS

Mai bine-ascultă.

PAMPHILUS

Pier, Davos!

DAVOS

Știu de ce ți-e teamă.

CHARINUS

Și viața mea-i primejduită, pe Hercle!

DAVOS

Știu și teama ta.

PAMPHILUS

Vor să mă-nsoare...

DAVOS

Știu.

PAMPHILUS

Chiar astăzi.

DAVOS

Mă năucești. N-am spus că știu?
Vă temeți: tu, să iei mireasa; iar tu, că n-o iei.

CHARINUS

Da, așa e.

PAMPHILUS

Așa e.

DAVOS

Nu vă fie teamă: încredeți-vă-n ce spun eu.

PAMPHILUS

Ci scapă-mă, te rog, mai iute de spaima care mă sugrumă.

DAVOS

Te scap: nu-ți mai dă fata Chremes.

PAMPHILUS

Ei, cum? de unde știi tu?

DAVOS

Știu.
Mă prinde taică-tu pe stradă; îmi zice că te-nsoară astăzi
Și multe altele pe care n-am vreme să le mai înșir.
Plec într-o goană pînă-n piață vrînd tărășenia să-ți spun.
Cum nu te văd pe nicăirea, mă sui pe-un loc înalt, din preajmă;
Jur împrejur mă uit: nici urmă. Nu-ș'cum, pe Byrria-l zăresc;
L-întreb: nu te-a văzut. Turbasem; dar chibzuiesc ce-i de făcut.
La-ntoarcere, o bănuială prin minte-mi trece: „Prea puține
Cumpărături; posac, bătrînul; grăbită-i nunta: nu e lucru
Curat".

PAMPHILUS

Ah, unde vrea s-ajungă?

DAVOS

Şi trag o fugă pîn'la Chremes.
Acolo,-n faţa uşii, nimeni, nici o mişcare; şi mă bucur.

CHARINUS

Pe drept.

PAMPHILUS

Urmează.

DAVOS

Stau de-o parte. Şi-n toată vremea asta nimeni
Nu intră şi nu iese, nimeni; nu văd nici o matroană-n casă;
Nici pregătiri şi nici o zarvă. M-apropii şi privesc...

PAMPHILUS

Pricep:
E un semn bun.

DAVOS

Sînt potrivite cu nunta — ce zici? —
toate astea?

PAMPHILUS

Nu prea-mi dau seama.

DAVOS

Nu-ţi dai seama? dar totu-i limpede; mă mir
Că nu-nţelegi. Mai mult, cu sclavul lui Chremes mă-ntîlnesc:
îi duce
Bătrînului nişte legume şi peşte de-un obol, la cină.

CHARINUS

Azi, mulţumită ţie, Davos, mă cred scăpat.

DAVOS

Ba nicidecum!

CHARINUS

De ce? Vădit e că pe fată nu i-o dă lui.

DAVOS

Eşti de tot hazul!
Şi crezi că dacă n-o mărită cu el, ţi-o dă bătrînul ţie,
Fără să-l vezi, să-i rogi fierbinte prietenii?

CHARINUS

Un sfat de preţ:
Mă duc, deşi ades, pe Hercle! nădejdea m-a-nşelat. Cu bine.
(Iese.)

SCENA III

PAMPHILUS, DAVOS

PAMPHILUS

Ce tot vrea tata? Ce rost are să ticluiască?

DAVOS

Am să-ţi spun.
Dacă se mînie acuma pentru că nu-ţi dă Chremes fata,
El s-ar purta nedrept, şi nu vrea nedrept cu tine să se poarte,
Atîta vreme cît nu ştie ce gînduri ai de-nsurătoare;
Dar dacă tu nu vrei mireasa, atunci pe tine-aruncă vina;
Şi-ncepe cearta.

PAMPHILUS

Nu mi-e frică

DAVOS

Pamphilus, dar e tatăl tău;
Nu poți. Și-apoi cealaltă fată e singură; un pas, o vorbă
Și-i alungată din cetate.

PAMPHILUS

Cum, alungată?

DAVOS

Într-o clipă.

PAMPHILUS

Atunci, eu ce pot face, Davos?

DAVOS

Spui că te-nsori.

PAMPHILUS

Cum asta?

DAVOS

Ce?

PAMPHILUS

Să spun...?

DAVOS

De ce nu?

PAMPHILUS

Niciodată, fac jurământ!

DAVOS

Să nu zici nu!

PAMPHILUS

Nu stărui.

DAVOS

Dă-ți seama ce poate să se-ntîmple.

PAMPHILUS

Să mă despart de una, ca să mă-mpart cu alta?

DAVOS

Ba nicidecum. Ci numai cînd tatăl tău va spune:
„Vreau să te-nsori acuma", tu să-i răspunzi: „Mă-nsor".
De ce să îşti gîlceavă? Şi àstfel tot ce cată
Să forece bătrînul, desfereci tu, şi fără
Primejdie; căci Chremes, e lucru nendoios,
Nu vrea să-ţi dea copila; ci nu-ţi schimba defel
Purtarea, să nu-şi schimbe el cumva hotărîrea.
Zi-i „vreau" lui taică-tău, de vreme ce asta vrea, ca să nu-l superi.
Şi spune-ţi ţie: „Nici un tată nu-mi dă copila-i, după cum
Mă port" — ba-ţi cată vreo pildă ca să te smulgă din desfrîu.
Îi salţi o piatră de pe suflet de-l faci să creadă că primeşti;
Şi-ţi caută o altă fată; şi binele,-ntre timp, sosi-va.

PAMPHILUS

Aşa crezi?

DAVOS

N-am aici o-ndoială.

PAMPHILUS

Dă-ţi seama-n ce mă vîri.

DAVOS

Nu taci?

PAMPHILUS

Primesc. Atît vreau să nu afle: că am copil cu ea, pe care
Mi-l recunosc, făgăduit-am.

DAVOS

O, ce prostie!

PAMPHILUS

M-a rugat
Să-i dau cuvîntul meu de cinste, ca semn că n-am s-o părăsesc.

DAVOS

Isteaţă-a fost. Da-ţi vine tatăl: să nu te simtă abătut.

SCENA IV

SIMO, DAVOS, PAMPHILUS

SIMO

(aparte)

Vreau să le dibui planul şi vreau să-i văd ce fac.

DAVOS

(către Pamphilus)

Nu se-ndoieşte-acuma că nu vrei să te-nsori.
De-aceea vine-aicea să chibzuiască-n tihnă;
O cuvîntare cată să-nchipuie, prin care
Ar vrea să te dea gata; fii, deci, cu toată grija.

PAMPHILUS

Numai să pot, o, Davos!

DAVOS

Ci crede-mă, Pamphilus:
Mă jur că nu-ţi mai spune bătrînul, ziua-ntreagă,
O vorbă supărată de-i spui că te însori.

SCENA V

BYRRIA, SIMO, DAVOS, PAMPHILUS

BYRRIA

(aparte)

Stăpînul vrea să umblu tiptil după Pamphilus,
Să ştiu tot ce priveşte însurătoarea lui;
De-aceea-i caut urma şi mă învîrt pe-aici.
Şi tocma-l văd, la vreme, cu sclavul lui: la treabă!

SIMO

(aparte)

Ia uite-i împreună.

DAVOS

(către Pamphilus)

Ia seama!

SIMO

Hei, Pamphilus!

DAVOS

(idem)

Întoarce-te spre dînsul, ca tulburat.

PAMPHILUS

Ah, tata!

DAVOS
(idem)

E bine!

SIMO

Te-nsori astăzi, am zis, aşa mi-e voia!

BYRRIA

E rîndul meu să tremur pînă-i aud răspunsul.

PAMPHILUS

Şi-aici, ca-n toate cele, îţi fac pe voie.

BYRRIA
(aparte)

Cum?!

DAVOS
(aparte)

A amuţit.

BYRRIA
(idem)

Ce spune?!

SIMO

Tu datoria-ţi faci,
Primind de bună voie să-mi împlineşti dorinţa.

DAVOS
(către Pamphilus)

M-am înşelat?

BYRRIA
(idem)

Charinus tot nensurat e.

SIMO

Du-te
În casă; la nevoie să te găsim pe dată.

PAMPHILUS

Mă duc.

BYRRIA

(idem)

În nimeni, cică, că nu te-ncrezi prea mult!
E-adevărat ce spune proverbul: tuturor
Vrem să le meargă bine, dar şi mai bine nouă.
Eu am văzut copila; ţin minte că-i de-o rară
Frumseţe; şi-i dau toată dreptatea lui Pamphilus
Să şi-o dorească-n braţe, decît s-o strîngă altul.
Alerg să-i spun ponosul, ca să mă ponosească.

SCENA VI

DAVOS, SIMO

DAVOS

(aparte)

El crede că mi-i gîndul la vreo-nşelătorie,
Şi crede că de-aceea rămîn aici, pe loc.

SIMO

Ei, ce mai spune Davos?

DAVOS

Ce să mai spună-acuma...?

SIMO

Nimica? Hm!

DAVOS

Nimica.

SIMO

Îţi jur, mă aşteptam...

DAVOS

(aparte)

Nu s-aştepta la asta; e buimăcit moşneagul.

SIMO

Îmi spui tu adevărul?

DAVOS

Nimica mai uşor.

SIMO

Aşa-i că-nsurătoarea îl necăjeşte foarte,
Că-i strică legătura cu cealaltă femeie?

DAVOS

Pe Hercle! nu, sau dacă-i aşa, e-o mohoreală
De două sau trei zile, pricepi? Pe urmă,-i trece.
A cugetat el însuşi adînc la treaba asta.

SIMO

Îl laud.

DAVOS

Cîtă vreme i-a fost îngăduit
Şi potrivit cu vîrsta, s-a desfătat, nici vorbă;
Da-n cea mai mare taină; şi s-a ferit mereu
Să strice dăruitul de tine bun renume.
Acuma-şi ia nevastă; pe ea o poartă-n suflet.

SIMO

Mi s-a părut obrazu-i umbrit de mohorîre.

DAVOS

Nu din pricina asta; pe tine-i supărat.

SIMO

Ce-i?

DAVOS

O copilărie.

SIMO

Dar ce-i?

DAVOS

Nimic.

SIMO

Vorbește.

DAVOS

Prea te zgîrcești mult, zice, la cheltuieli.

SIMO

Eu?

DAVOS

Tu.

„Poți și de zece drahme să cumperi, zice el;
Dar nu mai spui la nimeni că pentru-o nuntă cumperi.
Dintre amici pe care, mai zice, să-i poftesc
La o astfel de cină?“ Rămîne între noi,
Că prea ești strîns la pungă. Și nu te laud.

SIMO

Taci!

DAVOS

(aparte)

I-am zis-o!

SIMO

Totul merge așa cum se cuvine.

(Aparte.)

Ce vrea să-nsemne asta? Și ce vrea, pișicherul?
Că tot ce nu e bine pornește de la el.

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

MYSIS, SIMO, DAVOS, LESBIA

MYSIS

(intrînd împreună cu Lesbia)

Pe legea mea, așa e, o, Lesbia, cum zici:
Nici un bărbat pe lume nu-i credincios femeii.

SIMO

(încet, către Davos)

E sclava-acelei fete din Andros.

DAVOS

(cu o prefăcută mirare)

Cum?!

(Aparte.)

Așa-i.

MYSIS

Pamphilus doar....

SIMO

Ce zice?

MYSIS

...cuvîntu-și ține...

SIMO

Ha?

DAVOS

(aparte)

De-ar asurzi bătrînul, de-ar amuți femeia!

MYSIS

...recunoscîndu-și pruncul.

SIMO

O, Iupiter, ce-aud?
De spune adevărul, ca și-ncheiat e tîrgul.

LESBIA

Din cîte zici, e-un tînăr de treabă.

MYSIS

Minunat.
Urmează-mă, s-ajungem la vreme.

LESBIA

Te urmez.

DAVOS

(aparte)

Cum să mai dregi acuma și boacăna ei?

SIMO

(aparte)

Ce?!
Smintitul! Cu-o străină... Ah, am ghicit!... Puteam
Ghici de mai nainte.

DAVOS

(idem)

Ce spune c-a ghicit?

SIMO

(idem)

Şi-au început urzeala cu zvonul mincinos
Că naşte fata-aceea, să-l sperie pe Chremes.

GLYCERIA

(din casă)

Ajută-mă, Iunona Lucina[1]! Dă-mi putere!

SIMO

Aşa curînd? Ce glumă! Cum a aflat că sînt
La uşă, se grăbeşte. N-ai pus la cale bine
Şi nici cu de-amănuntul tot jocul, Davos.

DAVOS

Eu?

SIMO

Ori au greşit ciracii?

DAVOS

Nu prea-nţeleg ce spui.

SIMO

(aparte)

Ce mi-ar fi-nchis el gura, dac-ar fi fost aievea
Căsătoria-aceea, şi m-ar fi luat în rîs!
Acum el a-ncurcat-o, eu navighez spre port[2].

---

[1] Zeiţa ocrotitoare a naşterilor şi a noilor-născuţi.
[2] Expresie proverbială (*... ego in portu nauigo*).

SCENA II

LESBIA, SIMO, DAVOS

LESBIA

(vorbind către interiorul casei)

Eu pîn-acum, Archylis, văd la stăpîna ta
Acele semne toate ce naşterea-nsoţesc.
Să-i facă,-ntîi, o baie; pe urmă, dă-i să bea
Tot ce-am spus eu şi numai atîta cît am spus.
Mă-ntorc într-o clipită.

(Aparte.)

Frumos copil, pe Castor! a căpătat Pamphilus.
Să-l înzilească zeii veşnici, pe cît îl ştiu de bun la suflet,
Că nu i-ar face-o nedreptate acestei fete făr' de seamăn.

SIMO

(către Davos)

Şi, cunoscîndu-te, să nu cred că tu eşti vinovat?

DAVOS

De ce?

SIMO

Ea nu dă nici un sfat, acolo, în preajma celei care naşte,
Ci ieşe-n stradă ca să strige, spre cei din casă,-n gura mare.
Aşa-i că rîzi de mine, Davos, şi că-ntr-atît mă preţuieşti,
De cauţi fără sfiiciune aşa, pe faţă, să mă-nşeli?
Măcar încearcă de te-arată mai temător să nu te dibui.

DAVOS

(aparte)

Nu eu, ci el acum se-nşeală, pe Hercle!

SIMO

Nu te-am prevenit,
Poftindu-te să-ți vezi de treabă? Și-ai fost tu sincer? Ți-a păsat?
Ai vrea să cred că-i mamă prin fapta lui Pamphilus?

DAVOS

(aparte)

I-am mirosit greșeala; știu ce să fac.

SIMO

Ești mut.

DAVOS

Să „crezi"? Dar nu ți-am spus eu însumi c-așa stau lucrurile?

SIMO

Mie?

DAVOS

Acu-nțelegi că n-a fost glumă?

SIMO

Își bate iarăși joc de mine?

DAVOS

Știai, pe legea mea; cum altfel ai fi ajuns să bănui totul?

SIMO

Cum? Te cunosc.

DAVOS

Mai bine-ai zice că s-a-ntîmplat la sfatul meu.

SIMO

Ba chiar sînt sigur.

DAVOS

Nu-nveți, Simo, să mă cunoști așa cum sînt.

SIMO

Eu, nu te...?

DAVOS

Cum încep o vorbă, gîndești că pentru tine-o-ncep...

SIMO

Și n-am dreptate?

DAVOS

... și, pe Hercle! mă faci să nu-ți mai spun nimic.

SIMO

Un lucru știu: acolo nimeni nu a născut.

DAVOS

(ironic)

Ai înțeles!
Asta n-o-mpiedică să-ți pună pe pragul ușii copilașul.
Te înștiințez acum, stăpîne, de tot ce poate să se-ntîmple,
Să nu zici că-i un renghi, pe urmă, și-o uneltire de-a lui Davos;
Vreau negreșit să-ți schimbi părerea ce ți-ai făcut-o despre mine.

SIMO

De unde știi...?

DAVOS

Am auzit-o vorbind, şi cred; pe-atîtea fapte
Părerea mea se-ntemeiază: mai înainte,-nsărcinată
S-a dat cu fiul tău; şi n-a fost adevărat; acum, văzînd
Că voi vă pregătiţi de nuntă, ea slujitoarea şi-a trimis
Ca să-i aducă moaşa-n grabă, şi ea copilul să-i aducă.
„De n-am să-i vîr sub ochi copilul, nu-l hotărăsc să strice nunta".

SIMO

Ce spui? Şi tu, băgînd de seamă
Ce plan urzeşte, n-ai dat fuga să i-l dezvălui lui Pamphilus?

DAVOS

Dar cine i l-a smuls din braţe, dacă nu eu? Doar ştim cu toţii
Cu cîtă patimă-a iubit-o; chiar de nevastă-a vrut s-o ia.
Dar lasă-mi totul mie-n seamă; tu îngrijeşte-te de nuntă,
Cum te-ngrijeşti; şi cred că zeii au să ne sară-n ajutor.

SIMO

Ba intră şi m-aşteaptă-n casă; şi pregăteşte ce se cade.

(Singur.)

Nu m-a făcut, aş zice, să-l cred în tot ce-a zis.
Mă-ntreb, cu toate astea, de n-a spus adevărul.
Dar prea puţin îmi pasă: mă bucură nespus
Că am făgăduiala băiatului. Acuma
Am să i-o cer pe fata lui Chremes. Şi de-o capăt,
De ce să nu fac nunta acum, nu mai tîrziu?
Mi-a dat făgăduiala, şi dacă vrea s-o-ntoarcă,
Nimic nu mă opreşte să-l hotărăsc cu sila.
Dar iată-mi-l, la vreme pe omul meu sosind.

SCENA III

SIMO, CHREMES

SIMO

Lui Chremes îi doresc...

CHREMES

Te caut.

SIMO

Şi eu pe tine; vîi la timp[1].

CHREMES

Dau buzna oamenii să-mi spună că astăzi îţi însori băiatul
Cu fata mea; şi vin să aflu dacă tu eşti nebun sau ei.

SIMO

Ascultă-mă, te rog: să afli ce vrei să ştii şi vreau să-ţi cer.

CHREMES

Ascult: vorbeşte fără teamă.

SIMO

Te rog, pe zei, o, Chremes, pe prietenia noastră,
Ce din copilărie s-a trăinicit cu vremea,
Pe unica ta fată şi unicu-mi băiat,
A cărui mîntuire îţi stă-n putere ţie,
Ajută-mă acuma nezăbovind să facem,
Cum plănuit-am, nunta.

[1] După unii editori aceste trei cuvinte din urmă ar fi rostite de Chremes, ceea ce pare nefiresc, avînd în vedere faptul că el „vine" în scenă.

CHREMES

Ah, nu mai stărui!
De parc-ar fi nevoie de rugi ca să mă-ndupleci!
Ori m-am schimbat, sînt altul de cînd ne-am înțeles?
Ci dacă-i în folosul amîndurora, cheamă-l.
Dar dacă le-ar aduce mult rău și nici un bine,
Zic să ne punem unul în pielea celuilalt,
Tu, ca părinte-al fetei, și eu — al lui Pamphilus.

SIMO

Îmi zic la fel, și nunta cu-atît mai mult o cer;
N-aș cere-o, dacă n-ar fi prilejul bun.

CHREMES

Prilejul?

SIMO

Glyceria-i în sfadă cu fiul meu.

CHREMES

(ironic)

Pricep!

SIMO

Și trag nădejde, Chremes, să-l rup de ea.

CHREMES

Povești!

SIMO

Așa va fi.

CHREMES

Pe Hercle! va fi cum îți spun eu:
Cînd se sfădesc iubiții, își primenesc iubirea.

SIMO

Să le-o luăm nainte cît timp ne dau răgaz
Şi patima-i neghioabă e-mpotmolită-n certuri;
Să-l însurăm nainte ca ticăloasa asta
Cu-nşelăciuni şi lacrimi viclene să-i înmoaie
Îndureratu-i suflet. Şi trag nădejde, Chremes,
Ca noile-i deprinderi şi buna-i căsnicie
Să-l scoată cu-nlesnire din starea-i ticăloasă.

CHREMES

Aşa crezi tu; dar mie îmi pare peste poate
Mult timp ea să-l păstreze, eu să-i îndur mult timp...

SIMO

De unde ştii, o, Chremes, cînd nici măcar nu-ncerci?

CHREMES

Nespus de greu îmi vine să-ncerc cu fata mea.

SIMO

Adică, neajunsul n-ar fi, la urma urmei,
Decît — ferească zeii! — s-ajungă la ruptură.
Dar dacă iese bine, cu toţii-am cîştiga:
Eu, regăsindu-mi fiul, tu căpătînd, pe Hercle!
Un ginere de treabă, iar fiica ta un soţ.

CHREMES

Ce s-o lungim? De-ţi pare o treabă cu folos,
N-o să găsească vrerea-ţi o piedică în mine.

SIMO

Nu pe degeaba, Chremes, te-am preţuit mereu.

CHREMES

Dar spune-mi...

SIMO

Ce?

CHREMES

De unde-aflat-ai c-ar fi zizanie-ntre ei?

SIMO

Mi-a spus-o însuşi Davos, omul cel mai de-ncredere al lor;
Şi mi-a dat sfatul să nu-ntîrziu, ci să grăbesc căsătoria.
Crezi că făcea el treaba asta de nu-l ştia cu-aceleaşi gînduri?
Dar bine-i să-l auzi tu însuţi. — Chemaţi-mi-l aici pe Davos!
Ci, iată-l, tocmai vine-afară.

SCENA IV

DAVOS, SIMO, CHREMES

DAVOS

Te căutam.

SIMO

Ce s-a-ntîmplat?

DAVOS

Nu s-a trimis după mireasă? Acum se-ntunecă.

SIMO

(către Chremes)

Auzi?

(Către Davos.)

Eu m-am temut de tine, Davos, mai multă vreme, spun cinstit,

Că-mi joci vreo festă, cum le place netrebnicilor sclavi să joace,
Pentru că-ndrăgostit mi-e fiul.

DAVOS

Eu — ţie-o festă?

SIMO

Am crezut;
Şi ţi-am ascuns, cu grijă, ceea ce vreau să-ţi spun acum.

DAVOS

Ce?

SIMO

Află,
De vreme ce mă-ncred în tine...

DAVOS

Ah, ai ajuns să mă cunoşti?

SIMO

De nici o nuntă n-a fost vorba.

DAVOS

Ce? n-a fost...?

SIMO

Doar m-am prefăcut;
Mai mult ca să te-ncerc pe tine.

DAVOS

Ce spui?

SIMO

Aşa e.

DAVOS

Ca să vezi!
Şi eu defel să nu-mi dau seama! Phii, da' grozav ai mai jucat!

SIMO

Ascultă: cum te-ai dus în casă l-am întîlnit pe Chremes.

DAVOS

(aparte)

Vai!
Ne-a prăpădit?

SIMO

Îi spun povestea pe care tu mi-o povestişeşi.

DAVOS

(idem)

Ce să-nţeleg?

SIMO

Îi cer copila, şi-o dobîndesc pe loc.

DAVOS

(idem)

Sînt mort!

SIMO

Ce zici?

DAVOS

Prea bine, zic, făcut-ai.

SIMO

Deci, nici o piedică din parte-i.

CHREMES

Eu mă reped să spun acasă de pregătiri, şi vin cu veşti.

(Iese.)

SIMO

Acum, te rog pe tine, Davos, pentru că-ai pus la cale nunta...

DAVOS

Da, eu am pus-o...

SIMO

Dă-ţi silinţa pe drumul bun să-mi întorci fiul.

DAVOS

Fac tot ce pot.

SIMO

Şi poţi, acuma, cît arde-n sufletu-i mînia.

DAVOS

Fii liniştit.

SIMO

Dar el pe unde-i?

DAVOS

Mira-m-ar să nu fie-n casă.

SIMO

Mă duc să-i spun cu de-amănuntul ce ţi-am spus ţie.

(Iese.)

DAVOS

(singur)

Sînt pierdut!
De ce nu mă pornesc pe dată și nu țin drumul drept la moară?
Și nici iertare nu pot cere, că prea le-am încurcat pe toate:
Stăpînul mi l-am tras pe sfoară, pe fiu cu nunta l-am zorit,
Punînd-o azi, cum n-a vrut fiul și tatăl nu s-a așteptat.
Ce viclenie! Stînd cuminte, nimica rău nu-mi cășunam.
Dar, iată-l, vine: sînt pierdut!
Ah, de-aș găsi un hău pe-aproape, ca să m-azvîrl cu capu-n jos!

SCENA V

PAMPHILUS, DAVOS

PAMPHILUS

(aparte)

Unde-i mișelul care astăzi...?

DAVOS

(aparte)

Ah, sînt pierdut!

PAMPHILUS

(idem)

E drept, îmi merit.
Pățania, că-s prea nevolnic și nu știu singur să mă sfătuiesc!
Să-mi dau atît de lesne soarta pe mîna unui sclav nemernic!
Mi-am pus eu singur preț prostiei. Dar nu mi-l las nepedepsit.

DAVOS

(idem)

Să scap din asta-ntreg și teafăr, și sînt scăpat pe toată viața.

PAMPHILUS

(idem)

Acuma ce să-i spun eu tatii? Că nu mai vreau, cînd mai nainte I-am spus că da, mă-nsor...?[1] Şi am tărie să-l înfrunt? Vai, nu ştiu ce să fac.

DAVOS

(idem)

Vai, nici eu, dar mă gîndesc din răsputeri: Îi spun că pun ceva la cale, ca să-mi întîrziu nenorocul.

PAMPHILUS

(văzîndu-l pe Davos)

Hei!

DAVOS

(aparte)

M-a văzut.

PAMPHILUS

Om bun, îţi place? Vezi ce frumos m-ai încurcat În ţesătura...?

DAVOS

Te descurc eu.

PAMPHILUS

Tu — mă descurci?

DAVOS

Să crezi, Pamphilus.

[1] Lacună în original.

PAMPHILUS

Ca mai nainte?

DAVOS

Nu, mai bine.

PAMPHILUS

Ah, spînzuratul, vrea să-l cred!
Şi tu mă smulgi din tihna-mi dulce ca să-mi grăbeşti
înşurătoarea!
Nu ţi-am spus eu c-aşa se-ntîmplă?

DAVOS

Ai spus.

PAMPHILUS

Şi ştii ce meriţi?

DAVOS

Ştreangul.
Da-ngăduie-mi un pic să cuget: pun eu ceva la cale.

PAMPHILUS

Vai,
Vai mie, că nu am răgazul să-ţi dau pedeapsă cum doresc!
E vremea să-mi port mie grija, ci nu să mă răzbun pe tine.

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

CHARINUS, PAMPHILUS, DAVOS

CHARINUS

(aparte)

Demn de crezut îmi pare sau de păstrat în minte!
Atîta mişelie să zacă într-un om,
Că face haz cînd vede pe altul la necaz
Şi din ponosu-i ştie să tragă bun folos!
Şi nu spun adevărul? Dar mai mîrşav e omul
Ce la-nvoială cade acuma, de ruşine,
Iar mîine, cînd se cere cuvîntul să şi-l ţină,
Se dă-n vileag, cu voie sau fără,-l prinde teama
Şi-l face-o-mprejurare să-şi calce învoiala.
Şi vorba lui atinge culmea neruşinării:
„Cine eşti tu? Şi ce-mi eşti? De ce să-ţi dărui ţie...?
Ce! Mie-mi sînt cel mai aproape."
Şi dacă-i spui: „Ţi-ai dat cuvîntul" —
Nu-i e, cînd trebuie, ruşine,
Ci cînd nu trebuie-l încearcă.
Dar ce pot face? Să dau buzna şi să mă jelui de ocară?
Cu vorbe rele să-l acopăr? „Aşa, n-ai nici un spor", va spune.
Ar fi prea mult! Dar tot îl chinui şi inima mi-o răcoresc.

PAMPHILUS

Din neghiobia mea, Charinus, sîntem pierduţi, de nu ne scapă
Mărţii zei.

CHARINUS

A, „neghiobie"!
Tu, în sfîrşit, n-ai nici o vină; cuvîntul nu-ţi mai e chezaş.

PAMPHILUS

Cum, „în sfîrşit"?

CHARINUS

Ori cauţi iară cu vorbe goale să mă-mbeţi?

PAMPHILUS

Ce spui?

CHARINUS

Aflînd ce dragă mi-este, ai zis că-ţi place mult şi ţie.
Da, ai ales şi tu, vai mie! ce alesesem eu de mult.

PAMPHILUS

Greşeşti.

CHARINUS

Ai socotit pesemne că nu ţi-e-ntreagă bucuria
De nu-mi aţiţi mai mult iubirea şi nu-mi aprinzi nădejdi deşarte?
Ci ia-ţi-o!

PAMPHILUS

„Să mi-o iau"? Tu nu ştii în cîte chinuri, vai, mă zbucium
Şi cîtă spaimă, cîtă grijă, cu născocirile-i, mi-a dat
Călăul meu.

CHARINUS

Ce-i de mirare, cînd de la tine pildă-a luat?

PAMPHILUS

N-ai spune-așa, de m-ai cunoaște și mi-ai cunoaște și iubirea.

CHARINUS

Știu: te-ai sfădit cu-al tău părinte și-acum e furios pe tine
Că n-a putut să te silească s-o iei chiar astăzi de soție.

PAMPHILUS

Ba nu, și ca să afli că nu-mi cunoști necazul,
Îți spun că nu pusese la cale-nsurătoarea
Și nu s-a gîndit nimeni să-mi deie azi mireasă.

CHARINUS

Știu: te-ai silit tu însuți, e vrerea ta.

PAMPHILUS

Așteaptă;
Nu știi nimic.

CHARINUS

Atîta știu: că te-nsori cu ea.

PAMPHILUS

Tu mă ucizi! Ascultă: el s-a ținut mereu
De mine să-i spun tatii că vreau să mă însor,
Cu sfatul, rugămintea, pînă m-a hotărît.

CHARINUS

Și cine-i omul?

PAMPHILUS

Davos.

CHARINUS

Davos?

PAMPHILUS

El a-ncurcat...

CHARINUS

De ce?

PAMPHILUS

Nu știu,
Decît că zeii mi-au luat mintea dac-am putut să-l iau în seamă.

CHARINUS

Așa e, Davos?

DAVOS

Da, așa e.

CHARINUS

Ah, ucigașule, ce spui?
Să-ți hărăzească zeii sfîrșitul meritat!
De i-ar fi pus dușmanii la cale-nsurătoarea,
Ce sfat, de nu acesta, ar fi putut să-i dea?

DAVOS

M-am înșelat, dar nu mă socot învins.

CHARINUS

Se vede!

DAVOS

N-a mers pe calea asta: vom încerca pe alta,
De nu crezi că, odată ce-am început-o prost,
N-o să mai fim în stare cu bine s-o sfîrşim.

PAMPHILUS

A, nu! Cred, dimpotrivă, că dacă-ţi dai silinţa,
În loc de-o-nsurătoare mă procopseşti cu două.

DAVOS

Menirea mea, Pamphilus, e ca să te slujesc
Cu mîna, cu piciorul, într-una, ziua, noaptea,
Să-mi pierd pînă şi capul întru folosul tău;
A ta, să-mi dai iertare cînd poate-o să greşesc.
M-am înşelat, eu nu zic, dar am lucrat cinstit;
Găseşte-ţi singur leacul şi dă-mă la o parte.

PAMPHILUS

E tot ce vreau. Adu-mă în locul dinainte.

DAVOS

O fac.

PAMPHILUS

Pe dată.

DAVOS

(aparte)

Hm!

(Tare.)

Aşteaptă: uşa Glyceriei s-aude.

PAMPHILUS

Nu te priveşte.

DAVOS

(aparte)

Caut...

PAMPHILUS

Încă te văd?

DAVOS

Aici găsi-voi leacul.

SCENA II

MYSIS, PAMPHILUS, CHARINUS, DAVOS

MYSIS

(către Glyceria care se află în interiorul casei)

Acuma, -ndată mi ţi-l aflu, să fie-oriunde, şi-l aduc
Pe-al tău Pamphilus, inimioară; ci, hai, ogoaie-ţi supărarea.

PAMPHILUS

O, Mysis!

MYSIS

Cine-i? Ah, Pamphilus, soseşti la vreme.

PAMPHILUS

Ce se-ntîmplă?

MYSIS

Te roagă buna mea stăpînă, de-o mai iubeşti, să vii la ea;
Vrea să te vadă.

PAMPHILUS

Vai, vai mie! De două ori nefericit!

(Către Davos.)

Vezi cum, din vina ta, ne zbatem, şi eu şi ea, în chinuri grele?
Ah, dacă m-a chemat, ea ştie că azi e rînduită nunta.

CHARINUS

Puteam să n-avem treabă-acuma, dacă-şi vedea de treaba lui.

DAVOS

(către Charinus)

Dă-i drumul, nu şi-a pierdut mintea prin sine, -ajută-l tu.

MYSIS

(către Pamphilus)

Pe Pollux!
Aşa s-ar cere, că, sărmana, e tare tristă.

PAMPHILUS

Mă jur ţie,
O, Mysis, pe toţi zeii veşnici, că n-am s-o părăsesc în veci,
Chiar dacă ştiu că toată lumea, toţi oamenii mi-i fac duşmani.
Eu am dorit-o, am avut-o, aceeaşi fire-avem; să piară
Oricine vrea să ne despartă! Nu mi-o ia nimeni, decît moartea.

MYSIS

Îmi dărui viaţa.

PAMPHILUS

Un oracol de-al lui Apollo n-ar grăi
Mai cu temei. De-l fac să creadă pe taică-meu că n-am ţintit
Zădărnicirea nunţii — bine-i; dar dacă nu pot, am să fac
În aşa fel încît să creadă că tocmai asta mi-a fost ţinta.

(Către Charinus.)

Ei, cum îţi par?

CHARINUS

De plîns, ca mine.

DAVOS

O cale caut.

CHARINUS

Ai curaj!

PAMPHILUS

Eu știu cît te silești.

DAVOS

Făgădui să-ți meargă-n plin și fără greș.

PAMPHILUS

Din clipa asta!

DAVOS

Am găsit-o.

CHARINUS

Ei?

DAVOS

(către Charinus)

Pentru el, nu pentru tine

Să nu te amăgești.

CHARINUS

Mi-ajunge.

PAMPHILUS

Îmi spui?

DAVOS

Mă tem că ziua-i scurtă
Ca să-mi duc planul pîn' la capăt: nu-mi mai pierd vremea flecărind.
Ba chiar plecați de lîngă mine, hai, amîndoi; mă stînjeniți.

PAMPHILUS

Mă duc s-o văd.

DAVOS

(către Charinus)

De ce încolo?

CHARINUS

Vrei să spun drept?

DAVOS

O, negreșit!

(Aparte.)

Acuma-nșiră o poveste.

CHARINUS

Cu mine ce-o să se întîmple?

DAVOS

Ah, lacomule, nu-ți ajunge că-ți dau răgaz, atîta vreme
Cît îi amîn căsătoria?

CHARINUS

Măcar, o, Davos...!

DAVOS

Hai, vorbește!

CHARINUS

Însoară-mă cu ea.

DAVOS

Ce glumă!

CHARINUS

Treci pe la mine, dacă poți...

DAVOS

De ce? Nu am...

CHARINUS

Și totuși, dacă...

DAVOS

Da, bine, trec.

CHARINUS

Dacă se-ntîmplă...
Acasă mă găsești.

DAVOS

Tu, Mysis, așteaptă-aici pînă mă-ntorc.

MYSIS

Ce ai de gînd?

DAVOS

Ce se cuvine.

MYSIS

Nu zăbovi.

DAVOS

O clipă numai.

(Intră în casa Clyceriei.)

SCENA III

MYSIS, DAVOS

MYSIS

(singură)

Nimica pe-de-a-ntregul nu poți avea! Zei buni!
Crezusem că Pamphilus e binele stăpînei,
Prietenul, iubitul, bărbatul, bunul ei;
Și el acum la chinuri, sărmana, o supune!
Atîta rău întrece tot binele făcut.
Dar, iată, vine Davos.

(Către Davos.)

Hei, omule, ce-i asta?
Unde-ai pornit cu pruncul?

DAVOS

De tine am nevoie,
Cu-ntreaga-ți dibăcie și tot curajul tău.

MYSIS

Ce vrei să pui la cale?

DAVOS

(întinzându-i pruncul)

Ia-l repede, nu sta,
Și-n fața ușii noastre așază-l.

MYSIS

Pe pământ?

DAVOS

Ia un mănunchi de ramuri de pe altar, de-acolo[1]
Și-așterne-i-le-n grabă.

MYSIS

Dar tu de ce nu ieși?

DAVOS

Păi dacă-mi cere cumva stăpînu-meu să jur
Că n-am pus eu copilul, să nu jur strîmb.

MYSIS

Pricep;
Și nu păreai atît a de scrupulos! Dă-mi pruncul!

DAVOS

Hai, mișcă-te mai iute, să-ți spun ce mai urmează.
Pe Iupiter!

MYSIS

Ce-nseamnă?...

DAVOS

Părintele miresei!
N-am încotro, mă lepăd de planul dinainte.

MYSIS

Nu știu ce-nșiri acolo.

---

[1] Altarul lui Apollo, care în toate comediile antice ocupă primul plan al scenei.

DAVOS

Acuma eu mă fac
Că vin din partea dreaptă; tu, stai de veghe, cată
Cu vorba-ţi, la nevoie, cuvîntul să-mi ajuţi.

MYSIS

Nu, nu-ţi pricep urzeala; dar dacă-n mine-aştepţi
Un ajutor, de vreme ce limpede vezi totul,
Rămîn pe loc, nici vorbă, să nu stric toată treaba.

SCENA IV

CHREMES, MYSIS, DAVOS

CHREMES

(aparte)

M-am pregătit acuma de nunta fetei mele,
Şi mă întorc să-l caut. Dar ce văd? Un copil!

(Către Mysis.)

Hei, tu l-ai pus acolo, femeie?

MYSIS

(aparte)

Unde-o fi?

CHREMES

Hei, nu-mi răspunzi?

MYSIS

(idem)

Vai, nu e pe nicăieri! Vai mie!
A şters-o, ticălosul, şi m-a lăsat.

DAVOS

(reintrînd prin dreapta)

O, zei!
Ce tărăboi e-n piaţă! Ce se mai ceartă lumea!
Şi s-a scumpit mîncarea...

(Încet.)

Nu ştiu ce să mai spun.

MYSIS

De ce mă laşi pe mine...?

DAVOS

Ah, ce mai e şi asta?
De unde-i pruncul, Mysis? Cin' l-a adus aici?

MYSIS

De prost, mă-ntrebi pe mine?

DAVOS

Pe cine vrei să-ntreb,
Cînd nu mai văd pe nimeni?

CHREMES

(aparte)

De unde-o fi copilul?

DAVOS

(către Mysis)

Hei, nu-mi răspunzi odată?

(O zgîlţîie.)

MYSIS

Au!

DAVOS

(încet)

Treci în dreapta mea.

MYSIS

Smintit eşti; nu tu însuţi...?

DAVOS

(încet)

E vai de pielea ta
Dacă rosteşti o vorbă mai mult decît îţi cer.
(Tare.)
N-am priceput. De unde-i? Vorbeşte!

MYSIS

De la noi.

DAVOS

Aha! Nu-i de mirare că îşi vădeşte-o poamă,
Ca ea, neruşinarea!

CHREMES

(aparte)

O fi vreo sclavă-a fetei,
Din Andros, pe cît bănui.

DAVOS

Şi credeţi că vă merge,
Cu noi, înşelăciunea?

CHREMES

(idem)

La vreme am picat.

DAVOS

Ridică, hai, copilul din pragul uşii noastre.

(Încet.)

Să nu te mişti; nu cumva să te urneşti din loc.

MYSIS

Să te trăsnească zeii, cum mă bagi tu în spaime!

DAVOS

Cu cine-mi bat eu gura?

MYSIS

Ce vrei?

DAVOS

Tot tu mă-ntrebi?

Al cui e copilaşul adus de tine? Spune.

MYSIS

Tu nu ştii?

DAVOS

Nu-mi bat capul cu ce cunosc. Răspunde.

MYSIS

Al vostru.

DAVOS

Cum al nostru?

MYSIS

Al lui Pamphilus.

DAVOS

Cum?!

MYSIS

Ce, mint?

CHREMES

(aparte)

Aveam dreptate să nu-i dau fata mea.

DAVOS

O, ce nelegiuire!

MYSIS

De ce faci tărăboi?

DAVOS

Nu l-am zărit aseară adus în casa voastră?

MYSIS

Nerușinat ești!

DAVOS

Bine-am văzut-o pe Canthara
Pe dedesubt umflată.

MYSIS

Măriți să fie zeii
Că a născut cu-atitea femei de bine-n preajmă.

DAVOS

Nu prea cunoaște omul cu care-și face jocul:
„Cînd o să vadă Chremes în fața casei pruncul,
N-o să-i mai dea mireasa". Dar tot i-o dă, pe Hercle!

CHREMES

(aparte)

Ba nicidecum, pe Hercle!

DAVOS

Acuma, ca să ştii,
Dacă nu iei copilul, în stradă ţi-l azvîrlu
Şi în noroi, odată cu el, te-azvîrl pe tine.

MYSIS

Eşti beat cumva, băiete?

DAVOS

O-nşelăciune-mpinge
La alta: se şopteşte pe-aici că-i cetăţeană,
Femeia, din Atena.

CHREMES

(aparte)

Ha!

DAVOS

Şi-l sileşte legea
S-o ia-n căsătorie.

MYSIS

Şi ce, nu-i cetăţeană?

CHREMES

(aparte)

Aflat-am, fără voie, o strașnică ispravă.

DAVOS

Cine vorbeşte-acolo? A, Chremes, vii la vreme.
Ascultă-mă.

CHREMES

Ştiu totul.

DAVOS

Cum, totul?

CHREMES

De la primul
Cuvînt ascult, băiete.

DAVOS

Ai ascultat? Femei
Mîrşave! Iată una ce cazne-ar merita.
(Către Mysis.)
El e în joc; nu crede că-l păcăleşti pe Davos.

MYSIS

Vai mie! Adevărul, bătrîne, l-am rostit.

CHREMES

Ştiu tot.
(Către Davos.)
E-acasă Simo?

DAVOS

Acasă.
(Chremes iese; Davos se apropie de Mysis.)

MYSIS

Nu m-atinge,
Mişelule! Să afle Glyceria, şi vezi...

DAVOS

Ce, nu-l cunoşti, nătoato?

MYSIS

De unde să-l cunosc?

DAVOS

E socrul lui Pamphilus. Şi n-aveam altă cale
Să-i dau de ştire totul.

MYSIS

Ce! Să-mi fi spus din vreme.

DAVOS

Şi nu-i mai bine oare să facem de la sine,
Şi cum ni-i firea, treaba, decît urzind din vreme?

SCENA V

CRITO, MYSIS, DAVOS

CRITO

(aparte)

În pieţişoara asta sta Chrysis, mi s-a spus,
Care s-a vrut bogată pe căile necinstei,
Aici, decît în ţară — săracă şi cinstită.
La moartea-i, după lege, îi moştenesc avutul.
Dar să-i întreb pe ăştia. Salut!

MYSIS

Pe cine văd?
Au nu e Crito, vărul Chrysidei noastre? El e.

CRITO

Oh, Mysis! Tu eşti? Salve!

MYSIS

O, Crito, bun venit!

CRITO

Deci, Chrysis...?

MYSIS

Ea, pe Pollux! în jale ne-a lăsat.

CRITO

Și voi? voi cum o duceți pe-aici? destul de bine?

MYSIS

Noi? Cum putem, se zice, căci nu putem cum vrem.

CRITO

Glyceria? Acuma și-a regăsit părinții?

MYSIS

Dea bunii zei!

CRITO

Nu încă? Am nimerit-o prost;
Dacă știam, pe Pollux! nici nu călcam pe-aici.
Drept soră-a celeilalte în ochii lumii trece;
Ea îi păstrează-avutul; și ca să fac proces,
Eu, un străin, din pilda mai multora-ntrevăd
Cam care mi-i folosul; pe urmă, cred că-și are
Un prieten sau protector, căci a plecat de-acolo
Pe cînd dăduse-n pîrgă; înșelător striga-vor
Că sînt, și coate-goale, și hoț de moșteniri;
Și cu, la urma urmei, nu caut s-o despoi.

MYSIS

Bun oaspete, o, Crito, rămas-ai omul vechi!

CRITO

Fiindcă-am venit, condu-mă la ea, s-o văd.

MYSIS

Prea bine.

DAVOS

(aparte)

Îi urmăresc; dar nu vreau o vreme să mă vadă.

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

CHREMES, SIMO

CHREMES

Ţi-am dat destule, cred, destule dovezi de prietenie, Simo;
Destule-am înfruntat primejdii: ci pune capăt rugăminţii.
Dorind să-ţi fac pe plac, şi viaţa copilei mele-am pus-o-n joc.

SIMO

Şi eu îţi cer, te rog fierbinte, ca să aduci la-ndeplinire,
Chiar azi, şi-n faptă, ajutorul făgăduit în vorbe, Chremes.

CHREMES

Nedrept te face părtinirea: îţi vrei dorinţa-nfăptuită,
Necugetînd ce vrei din parte-mi şi cît de mare-i bunătatea-mi;
Că dac-ai sta mai mult să cugeţi nu m-ai jigni, cum mă jigneşti.

SIMO

Cu ce?

CHREMES

Întrebi? M-ai pus pe flăcări să-mi dau copila unui tînăr
Îndrăgostit nebun de alta şi care nu vrea-nsurătoarea,
Temei de ceartă şi-nvrăjbire, o căsnicie zvînturată —
Ai vrut să-l vindec eu, pe seama copilei mele; izbutiseşi;

Mi se părea că bine-i totul, dar nu-mi mai pare, şi-ţi dau partea.
Cealaltă,-aud că-i cetăţeană şi are-un prunc: să mă slăbeşti!

SIMO

Pe zei, te rog să nu ţii seamă, şi crezămînt să nu dai celor
Ce vor să tragă mari foloase spunînd ce ticălos mi-e fiul.
O născocire fără noimă, ţintind, mă jur, să nu se-nsoare
Pierind temeiul care-i face să ardă-acum, se liniştesc.

CHREMES

Greşeală: am văzut eu sclava certîndu-se cu Davos...

SIMO

Ştiu.

CHREMES

Pe faţă, fără ca vreunul să bănuie c-aş fi acolo.

SIMO

Te cred; şi mă-nştiinţase Davos că ele pun ceva la cale;
Am vrut să-ţi spun, la rîndu-mi, totul, şi nu ştiu, nu, de ce-am uitat.

SCENA II

DAVOS, CHREMES, SIMO, DROMO

DAVOS

(ieşind de la Glyceria; în culise)

Vă poruncesc să fiţi pe pace.

CHREMES

Ah, iată-l, iată-ţi-l pe Davos!

SIMO

De unde iese?

DAVOS

(aparte)

Prin silința străinului și-a mea...

SIMO

Ce-i asta?

DAVOS

(idem)

N-am mai văzut un om să vină, ca el, la vreme...

SIMO

Ticălosul!

Pe cine laudă?

DAVOS

(idem)

Și, iată, intrăm în port.

SIMO

Îl iau din scurt.

DAVOS

(idem)

Stăpînu-meu: ce fac?

SIMO

Hei, salve, om bun!

DAVOS

Ah, Simo! Oh, și Chremes!

E totul pregătit acasă.

SIMO

Grozav te-ai îngrijit de toate.

DAVOS

Cînd vrei, poftește-o.

SIMO

Foarte bine; doar ea lipsește,-ntr-adevăr.
Vrei să-mi răspunzi la o-ntrebare? Ce treburi ai pe-aici?

DAVOS

Eu?

SIMO

Da.

DAVOS

Eu?

SIMO

Da, da, tu.

DAVOS

Abia intrasem...

SIMO

Parcă-l întreb de cîtă vreme!

DAVOS

...cu fiul tău.

SIMO

Cum, e-năuntru? Pamphilus? Nu mai pot să-ndur!
Au nu mi-ai spus tu însuți, gîde, că se certaseră-ntre ei?

DAVOS

Așa-i.

SIMO

Atunci, ce face-acolo?

CHREMES

Nu bănuiești? Cu ea se ceartă!

DAVOS

Ba nicidecum. Ascultă, Chremes, un lucru josnic de la mine.
Un nu știu ce bătrîn venit-a; dar, știi! cutezător, deștept;
Privindu-l numai, îți dai seama cam cine-i el și cît i-i prețul:
Citești pe față-i adevărul și-n vorbă-i simți buna-credință.

SIMO

Ce tot înșiri aici?

DAVOS

Nimica, decît c-a spus, l-am auzit...

SIMO

Mă rog, ce-a spus?

DAVOS

Că-i cetățeană Glyceria, mă jur!

SIMA

Așa?

(Strigînd spre interiorul casei sale.)

Hei, Dromo! Dromo!

DAVOS

Ce e?

SIMO

Dromo!

DAVOS

(către Simo)

Ascultă...

SIMO

(către Davos, amenințător)

Încă-o vorbă...! Dromo!

DAVOS

Ascultă!

DROMO

(din prag)

Ce dorești?

SIMO

Înșfacă-l și du-l în casă, hai!

DROMO

Pe cine?

SIMO

Pe Davos.

DAVOS

Pentru ce?

SIMO

Că-mi place. Înșfacă-l!

DAVOS

Ce-am făcut?

SIMO

Înşfacă-l!

DAVOS

Dacă mă prinzi cu vreo minciună, ucide-mă!

SIMO

N-ascult nimic.
Dar mi te scutur eu.

DAVOS

Şi dacă spun adevărul?

SIMO

Da, şi-atunci!
În lanţuri pune-mi-l! Şi leagă-l — auzi? — de mîini şi de picioare!
O să vedeţi, pe Pollux! Chiar azi, de-oi mai trăi,
Ce lucru păgubos e, tu să-ţi înşeli stăpînul,
El — tatăl.

CHREMES

Nu te-aprinde aşa!

SIMO

O, iată, Chremes,
Iubirea lui fiiască! Nu-s eu un om de plîns?
Să porţi atît de grija unui astfel de fiu!
(Strigînd spre interiorul casei Glyceriei.)
Pamphilus! Ieşi, Pamphilus! Hai, ieşi! Nu ţi-e ruşine?

SCENA III

PAMPHILUS, SIMO, CHREMES

PAMPHILUS

Cine-a strigat? Vai, tata!

SIMO

Să-mi spui, tu, cel mai...

CHREMES

Ah!

Zi-i lucrului pe nume şi lasă vorba rea.

SIMO

De parcă nu merită cele mai grele vorbe!

(Către Pamphilus.)

Ia spune: cetăţeană-i Glyceria?

PAMPHILUS

Aşa

Se zice.

SIMO

Ah, „se zice"! O, culme-a nerușinii!
Gîndeşte el ce spune? De fapta-i se căieşte?
Vedeţi cumva pe faţa-i vreun semn că-i e ruşine?
Să-ţi pierzi cu totul mintea, încît, dispreţuind
Şi legi, şi obiceiuri, şi-a tatălui voinţă
Să vrei, cu preţul cinstei, asemenea făptură!

PAMPHILUS

Vai, sînt pierdut!

SIMO

Acuma, abia, îți dai tu seama?
De mult, de multă vreme, cînd ți-ai vîrît în cap
Să-ți împlinești dorința cu orice preț, atunci
Se cuvenea cuvîntul de-acum să-l fi rostit.
Dar pentru ce mă zbucium? Dar pentru ce mă tulbur?
De ce pentru sminteala-i să-mi chinui bătrînețea?
Eu am să duc povara destrăbălării lui?
Nu, să și-o ia, trăiască și-nsoară-se cu ea!

PAMPHILUS

O, tată bun!

SIMO

Ce, „tată"? De taică-tu îți pasă?
Ai casă, prunci, soție, în ciuda mea, ca tată;
Și oameni, ca să jure că-i cetățeană-a țării:
Triumfător ești!

PAMPHILUS

Tată, o vorbă.

SIMO

Ce să-mi spui?

CHREMES

Dă-i, totuși, ascultare.

SIMO

Să-i dau? Și ce s-ascult?

CHREMES

Îngăduie-i cuvîntul.

SIMO

Da, bine, i-l îngădui.

PAMPHILUS

Mărturisesc că ea mi-i dragă; dacă-i o vină,-a mea e vina.
În seama ta mă las; ci pune-mă la-ncercare, dă-mi poruncă.
Vrei să mă-nsor? Vrei să mă lepăd de ea? O rabd, cum pot, şi pe-asta.
Dar să nu crezi cumva că umblu să-l duc de nas pe-acest bătrîn;
Îngăduie să mă dezvinui şi să-l aduc...

SIMO

Aici?

PAMPHILUS

Primeşte!

CHREMES

Îţi cere-un lucru drept: primeşte!

PAMPHILUS

Înduplecă-te!

SIMO

Bine, fie!

(Pamphilus pleacă după Crito.)

Vreau tot ce vrea, doar să nu aflu că umblă să mă-nşele, Chremes.

CHREMES

Oricît de mare-i vina, pe tată-l mulţumeşte
Şi-o mică ispăşire.

SCENA IV

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILUS

CRITO

(către Pamphilus care îl aduce în scenă)

Ci nu mă tot ruga; aș face-o și numai pentru că e vorba
De tine, spun cinstit, și pentru că binele i-l vreau copilei.

CHREMES

Nu-l văd pe Crito, andrianul? Pe el, desigur.

CRITO

Salve, Chremes!

CHREMES

Prin ce minune în Atena?

CRITO

Din întîmplare. El e Simo?

CHREMES

El.

CRITO

Simo!

SIMO

Vrei să stăm de vorbă? Așa, Glyceria-i cetățeană?

CRITO

Tu știi că nu?

SIMO

Cu-aceste gînduri venit-ai?

CRITO

Care?

SIMO

Mai şi-ntrebi?
Şi crezi că nu-ţi primeşti pedeapsa? Vrei în prăpastie să-mpingi
Pe nişte tineri fără minte, neştiutori, de neam ales?
Le sucești capul cu ispite şi stăruinţe?

CRITO

Tu eşti zdravăn?

SIMO

Şi legi printr-o căsătorie iubirile de curtezane?

PAMPHILUS

(aparte)

Vai mie! Cade-nvins străinul.

CHREMES

De l-ai cunoaşte, n-ai vorbi
Cum, vai, te-aud; e om de treabă.

SIMO

El — om de treabă? Cînd găseşte
De cuviinţă-acum să vină, în ziua şi la ceasul nunţii,
Şi niciodată mai nainte...? Şi vrei să-i dau crezare, Chremes?

PAMPHILUS

(aparte)

De nu m-aş teme că mi-e tată, i-aş da răspunsul meritat.

SIMO

Înşelător!

CRITO

Ce?

CHREMES

Nu lua seama, te rog; așa i-e felul, Crito.

CRITO

Să fie oricum vrea. Dar dacă
Îmi mai vorbește cum îi place, îi spun și eu ce n-o să-i placă.
(Adresîndu-se lui Simo.)
De ce mă vîr în treaba asta? Au nu știi să-ți înduri necazul?
Ci judecă dacă-i minciună sau adevăr cuvîntul meu.
Un cetățean de prin Atena zvîrlit de mare-a fost în Andros,
Cu fata despre care-i vorba. Sărac lipit, s-a aciuat
În casa tatălui Chrysidei.

SIMO

Începe cu povești!

CHREMES

Hai, gata!

CRITO

Deci nu sînt ascultat?

CHREMES

Urmează.

CRITO

Cel care l-a primit era
Un neam de-al meu. Și chiar din gura-i aflat-am că-i atenian.
S-a stins demult.

CHREMES

Ce nume?

CRITO

Nume vrei, dintr-odată?

PAMPHILUS

Phania...

CRITO

Cum?
Să mor, pe Hercle! cred că Phania i s-o fi spus.[1] Dar bine știu
C-a fost de felul lui din Rhamnus[2].

CHREMES

Pe Iupiter!

CRITO

Ci astea-s lucruri
De toți, în Andros, cunoscute.

CHREMES

(aparte)

O, fie cine cred!

(Tare.)

Și omul
Spunea c-a lui era copila?

CRITO

Nu.

CHREMES

Dar a cui?

CRITO

A unui frate.

[1] În tot acest pasaj, repartiția replicilor este nesigură.
[2] Cetate din Atica, în care se aflau templul și statuia zeiței răzbunării divine Nemesis.

CHREMES

A mea!

CRITO

Zici tu?

SIMO

Ce-nseamnă asta?

PAMPHILUS

(aparte)

Ciuleşte-urechile, Pamphilus!

SIMO

Cum, crezi?..

CHREMES

El, Phania, mi-a fost frate.

SIMO

L-am cunoscut, aşa-i.

CHREMES

Fugea
De-aici, cînd a-nceput războiul, spre Asia, să mă-ntîlnească;
Nu s-a-ndurat să-mi lase fata; şi-abia acum, de-atunci, aud
Ce s-a-ntîmplat.

PAMPHILUS

Îmi pierd măsura, atît mi-i pieptul plin de spaimă,
De bucurie şi speranţă că fericirea mi-i aproape.

SIMO

Mă bucur mult, din multe pricini, că ţi-ai găsit copila.

PAMPHILUS

Cred!

CHREMES

Dar mai rămîne-o pietricică, şi ea mă roade.

PAMPHILUS

Şi de sine
S-ar îndoi... Nesuferitul! Caţi nod în papură?

CRITO

Vorbeşte.

CHREMES

La nume — nu se potriveşte.

CRITO

Pe-atunci avea un altul.

CHREMES

Care?
Ţi-l aminteşti?

CRITO

Aş vrea.

PAMPHILUS

(aparte)

Îngădui ca slaba-i ţinere de minte
Să-mi risipească fericirea, cînd leacul e-n puterea mea?

(Tare.)

Pasibula-i zicea pe vremuri.

CHREMES

Acesta-i numele.

CRITO

Acesta.

PAMPHILUS

Îl știu din gura ei.

SIMO

O, Chremes cred că tu crezi c-avem temei
De bucurie!

CHREMES

Cred că zeii ne ocrotesc.

PAMPHILUS

Rămîne, tată...

SIMO

De-o vreme faptele mă-ndeamnă la-ngăduință.

PAMPHILUS

Tată bun!
Îngădui, Chremes, măritișul copilei tale?

CHREMES

Pe deplin;
Doar dacă tatăl tău...

PAMPHILUS

Să spună.

SIMO

Și eu.

CHREMES

Ca zestre,-i dărui zece Talanți[1].

PAMPHILUS

Primesc cu drag.

CHREMES

M-aș duce s-o mbrățișez.

(Către Crito.)

Te iau cu mine. Gîndesc că nu prea mă cunoaște.

SIMO

De ce nu vine ea la noi?

PAMPHILUS

Mai bine-ar fi; s-o cheme Davos.

SIMO

A, el nu poate!

PAMPHILUS

Pentru ce?

SIMO

E prins cu-o treabă însemnată, mai dinainte.

PAMPHILUS

Ce?

[1] Talantul era o unitate de măsură pentru greutăți: cca. 50 livre (aprox. 16,3 kg); ca sumă de bani reprezenta 60 mine grecești (6 000 dinari romani).

SIMO

Stă-n lanțuri,

PAMPHILUS

Vai, nu e bine!

SIMO

Poruncit-am să-l lege bine.

PAMPHILUS

Iartă-l!

SIMO

Fie.

PAMPHILUS

Dezleagă-l.

SIMO

Plec să dau poruncă.

PAMPHILUS

O, sfîntă, fericită zi!

SCENA V

CHARINUS, PAMPHILUS

CHARINUS

(aparte)

Să văd ce-a mai făcut Pamphilus. Ci iată-l.

PAMPHILUS

(aparte)

Creadă orișicine
Că nu pot crede adevărul, dar voi să fie-adevărat:
Acum mi-e limpede și mie că viață veșnică au zeii

Pentru că-o duc în desfătare — cum eu mă simt nemuritor
Dacă nici umbră de mîhnire nu-mi mohorăște bucuria.
Dar cine vreau să-mi iasă-n cale ca să-i dau vestea cel dintîi?

CHARINUS

(idem)

E fericit!

PAMPHILUS

Îl văd pe Davos. Din toată inima-l doream;
El singur dintre toți, desigur, se bucură de bucuria-mi.

SCENA VI

DAVOS, PAMPHILUS, CHARINUS

DAVOS

(crezîndu-se singur)

Pe unde poate fi Pamphilus?

PAMPHILUS

Hei, Davos!

DAVOS

Cine-i?

PAMPHILUS

Eu.

DAVOS

Pamphilus!

PAMPHILUS

Nu știi ce s-a-ntîmplat cu mine.

DAVOS

Nu; știu ce s-a-ntîmplat cu mine.

PAMPHILUS

Și eu știu asta.

DAVOS

Poate-i rodul știutei legi că tu-nțelegi
Mai mult necazul ce m-apasă decît eu binele ce-ți vine.

PAMPHILUS

Glyceria și-a găsit părinții.

DAVOS

O, de minune!

CHARINUS

(aparte)

Cum, ce-a spus?

PAMPHILUS

Tătîne-său ni-i bun prieten.

DAVOS

Și cine-i?

PAMPHILUS

Chremes.

DAVOS

Baliverne!

PAMPHILUS

Și nici o piedică nu pune căsătoriei.

CHARINUS

(idem)

Nu visează

Ce, la trezie,-a vrut?

PAMPHILUS

Pe urmă, copilul, Davos...

DAVOS

Hai, ajunge!

(Aparte.)

E ocrotit de zeii veșnici!

CHARINUS

(idem)

Dacă nu minte, sînt scăpat;

Merg să vorbesc cu el.

PAMPHILUS

Ah, cine-i? Charinus, îmi sosești la vreme.

CHARINUS

Te fericesc!

PAMPHILUS

Tu știi?

CHARINUS

Da, totul. Să nu mă uiți, în fericirea-ți.

L-ai cîștigat deplin pe Chremes, și-acuma face tot ce vrei.*

PAMPHILUS

Da, bănuiesc; dar aștepta-vom cam multișor pînă să vină.

Urmează-mă;-l găsim în preajma Glyceriei.

(Către Davos.)

Să vii de-acasă
Cu oameni, ca să ne-o aducă. Dar ce faci? Ce aştepţi?

DAVOS

Mă duc.

(Către spectatori.)

Nu-i aşteptaţi să se întoarcă; logodnele se-ncheie-n casă,
Precum în casă toate cele se răfuiesc.

CHOREGUL

Aplaudaţi!

UN ALT DEZNODĂMÎNT[1]

PAMPHILUS, CHREMES, CHARINUS, DAVOS

PAMPHILUS

(către Chremes)

Te aşteptam; să-ţi spun o vorbă în pricina de care-ţi pasă.
M-am străduit — să nu poţi zice că ţi-am uitat cealaltă faţă.
Eu cred că i-am găsit un mire de tine vrednic şi de ea.

CHARINUS

Mor, Davos! Se aruncă sorţii iubirii şi ai vieţii mele.

CHREMES

Nu-mi spui defel o noutate, dacă-l voiam pe el, Pamphilus.

CHARINUS

Ah, Davos, mor...[2]

[1] Începutul acestui deznodămînt s-ar putea plasa, deşi cu oarecare greutate, numai după ultima replică a lui Charinus (notată, în pagina anterioară cu *). Se înţelege că bătrînul Chremes trebuie să reintre în scenă.

[2] Lacună în original.

DAVOS

Așteaptă,

CHARINUS

Pier!

CHREMES

Află de ce nu l-am vrut:
Nu pentru că nu mi-l dorisem temeinic aliat...

CHARINUS

Ce?

DAVOS

Taci!

CHREMES

Ci pentru că prietenia, lăsată nouă de părinți
Sporită-am vrut, la rîndul nostru, copiilor să ne-o lăsăm.
Azi îmi îngăduie norocul pe amîndouă să le bucur,
Și, deci, i-o dărui.

PAMPHILUS

Bună treabă.

DAVOS

(către Charinus)

Hai, caută să-i mulțumești.

CHARINUS

Salut, o, Chremes, cel mai...[1]
Dintre prieteni. Ce zic? Nu mai puțin mă bucur
Că tot ce vreau din parte-ți...[2] am găsit,
Știut fiind...[3] cum te-ai uitat la mine.

[1–3] Lacune în original.

CHREMES

Dacă ţi-ai da silinţa, Charinus, ai putea
Şi din atît să judeci ce simţăminte-ţi port.

PAMPHILUS

E firea lui; socoate cum s-a purtat cu mine.

CHARINUS

Ştiu ce om eşti, cu toate că nu ţi-am stat în preajmă.

PAMPHILUS

Aşa e.

CHREMES

De nevastă ţi-o dau pe fiica mea,
Philumena, şi-ţi dărui şase[1] talanţi ca zestre.

[1] Autorul deznodămîntului micşorează generozitatea lui Chremes: zestrea Glycheriei este de zece talanţi.

EUNUCUL

Titlul latin:

EUNUCHUS

PERSONAJELE

DEMEA sau LÀCHES, tatăl lui Phaedria şi al lui Chaerea
PHAEDRIA, un tînăr
CHAEREA, fratele lui Phaedria
CHERMES, un tînăr
ANTIPHO, prietenul lui Chaerea
THAIS, o curtezană
THRASO, un militar
GNATHO, parazitul lui Thraso
PARMENO, sclavul lui Phaedria
SÀNGA, sclavul lui Thraso
PYTHIA, DORIA } sclavele Thaisei
DORUS, un eunuc
SOPHRONA, o doică

Acţiunea se petrece în Atena.

PROLOGUL

De-o fi vreun om ce tinde să placă celor vrednici
Sau lumii-ntregi şi nu vrea să supere pe nimeni —
Şi autorul nostru se numără-ntre-aceştia.[1]
Ci dacă vreunul crede c-a fost atins prea tare,
Să ştie că acesta-i
Răspunsul, nu atacul, că el a atacat;
Rău tălmăcind, mai jalnic scriind, din giuvaeruri
În greacă, piese proaste alcătuì-n latină;
Fantoma lui Menandru-a stîlcit-o nu demult[2],
Iar în *Comoara*-l pune pe-acela, tocmai, cărui
Comoara i s-ar cere, s-o ceară pentru sine,
Nainte să arate cum îi începe-n mînă,
Şi nici cum în mormîntul familiei ajunge.
Să nu întindă coarda şi să nu zică-n sine-şi:
„Eh, am scăpat; nu are ce vini să-mi mai aducă!"
Să nu se amăgească şi iar să mă-ntărîte;
Mai am destule pricini, de care-l iert acum.
Dar dacă mă atacă din nou, cum face azi,
Pe toate le dezvălui.

---

[1] Traducerea a căutat să respecte acordul „ad sensum" al originalului (*„De-o fi vreun om... şi autorul... se numără-ntre-aceştia)*.

[2] E vorba de acelaşi Luscius Lanuvinus (Lavinius) criticat de Terenţiu şi în prologul *Fetei din Andros* (p. 3).

Cît despre-această piesă:
Menandru — *Eunucul*, edilii[1] cumpărînd-o,
Cum face el, cum drege, ia parte la spectacol.
Dar cînd vin magistraţii şi noi începem jocul,
Dă glas că autorul n-ar fi poet, ci hoţ,
Şi nu poate să-nşele cu piesa lui pe nimeni;
Că din *Linguşitorul*, o veche comedie
De Naevius şi Plaut, a luat şi parazitul
Şi militarul. Dacă e-o vină, vinovat e,
Fără să vrea, poetul, că n-a gîndit să fure.
Voi însăvă prileju-l aveţi să vă daţi seama.
Linguşitorul însă e-al lui Menandru: are
Un militar ridicol şi-un chip de parazit
Linguşitor; poetul c-a-mprumutat nu neagă
Aceste personaje în *Eunucul* său
Din comedia greacă; dar neagă cu tărie
C-ar fi ştiut redată în latineşte piesa.
Ci dacă n-are dreptul eroi să împrumute,
Cum ar avea să scrie de-un sclav fugar pe străzi,
De vrednice matroane, de curtezane rele,
De-un parazit prealacom, un militar ridicol,
Odrasle-nlocuite, bătrîni de sclavi trădaţi,
Iubire, gelozie şi ură? Mai pe scurt:
Azi nu se spune-o vorbă ce nu s-a spus demult.
Deci bine-i să cunoaşteţi şi chiar să recunoaşteţi
Că din cei vechi au dreptul cei noi să se inspire.
De-aceea ascultare şi linişte vă cerem,
Să faceţi cunoştinţă cu *Eunucul* nostru.

[1] Edilii erau demnitari aleşi, avînd în sarcina lor, în primul rînd, administraţia romană; organizau şi reprezentaţiile teatrale.

ACTUL ÎNTÎI

SCENA I

PHAEDRIA, PARMENO

PHAEDRIA

Ah, ce să fac? Nici dacă ea m-ar chema acuma,
Să nu mă duc? Sau poate mai bine-i să arăt
Că nu mai rabd ocara acestor curtezane?
M-a alungat, mă cheamă: să vin? Nu, nici rugat!
— Pe Hercule!-ar fi strașnic și-ai dovedi curaj;
Dar dacă-ncepi și nu ai tărie să sfîrșești,
De-ți șovăie dîrzia și, nechemat de nimeni,
Și pînă să-nchei pacea te-ntorci la ea, vădindu-ți
Iubirea, slăbiciunea, s-a zis cu tine, ești
Pierdut; îți rîde-n față că te-a simțit învins.
Gîndește-te, gîndește, cît încă mai e vreme...

PARMENO

Stăpîne, cînd un lucru nu are tîlc, măsură,
Să nu-l iei la migală cu tîlc și chibzuință.
Iubirea-nseamnă: certuri, ocăruri, bănuieli,
Înșelătoare liniști, război și iarăși pace.
Tu judecății drepte de crezi că-i poți supune
Harababura asta, nu faci nimic mai mult
Decît, cu judecată, să aiurezi deplin.
Tot ceea ce mînia te-ndeamnă-acum să spui:
„Eu să... Cînd ea... Ea care... Nu mă... Ei bine, lasă!

Aleg mai bine moartea! Arăt că sînt bărbat!“
Cu-o lacrimă, pe Hercle! doar una, mincinoasă,
Pe care-abia o stoarce frecîndu-se la ochi,
Te stinge și te-nmoaie, de spui c-a ta e vina,
Și-i milogești iar chinul.

PHAEDRIA

O, ticăloasă faptă!
Acum văd ce vicleană-i și cît sînt eu de plîns.
Mi-e scîrbă, dar mă mistui de dragul ei; văd, simt
Că sînt pierdut, și nu știu ce cale să aleg!

PARMENO

Ce cale? Numai una; să te răscumperi ieftin;
Și dacă nu se poate așa, dă preț mai mare,
Și scapi de zbucium.

PHAEDRIA

Asta mă-nveți?

PARMENO

Dacă ai minte.
Și nu spori tu chinul ce-l naște-oricum iubirea,
Ci numai cînd se iscă încearcă să-l îndură
Ca un bărbat. Dar iată pieirea-averii noastre!
Noi semănăm într-una, și ea mereu culege.

SCENA II

THAIS, PHAEDRIA, PARMENO

THAIS

(aparte)

Ah, cît mă tem, sărmana, că Phaedria, de ieri,
S-a supărat că n-a fost primit în casa mea,
Și crede ce nu este!

PHAEDRIA

Ah, Parmeno, cum tremur;
Doar am zărit-o, iată, și tremur tot.

PARMENO

Curaj!
Te-apropii de jăratic și te-ncălzești prea mult.

THAIS

Ce glas aud? Ah, tu ești? Tu, Phaedria? Și stai
La ușa mea? Nu intri în casă?

PARMENO

(încet)

Nici o vorbă
Că l-a ținut la ușă, nici una!

THAIS

Nu-mi răspunzi?

PHAEDRIA

Și nu-i așa că ușa mi-o ții mereu deschisă,
Cum primul loc al meu e la tine?

THAIS

Lasă asta.

PHAEDRIA

Să „las"? O, Thais, Thais, de ce nu te iubesc
Atît de cu măsură cum mă iubești și tu,
Sau tu de ce nu suferi cît sufăr eu de mult,
Sau, în sfîrșit, de ce nu-s nesimțitor la fapta-ți?

THAIS

Prea mult te zbuciumi, dragul meu Phaedria! Pe Pollux!
Nu am făcut-o pentru că aș iubi pe altul
Mai mult decît pe tine, dar trebuia s-o fac.

PARMENO

Sărmana, din iubire l-a dat pe ușă-afară!

THAIS

Tu, Parmeno, ai face-o? Destul!
(Către Phaedria.)
Te rog, ascultă
De ce-am trimis la tine, să vii.

PHAEDRIA

Ascult.

THAIS

Dar spune-mi
De la-nceput: el știe să tacă?

PARMENO

Eu? Sînt mut.
Dar vreau să știi în ce fel îmi pun chezaș cuvîntul:
Cînd aflu adevărul, tac mîlc și-n mine-l țin;
Palavre, vorbe goale, minciuni — le scap pe toate.
Atunci sînt coș cu găuri: pe orice parte curg.
Deci, ca să-mi ferec limba, tu spune adevărul.

THAIS

Era din Samos mama; ea locuia în Rhodos...

PARMENO

Pot să păstrez...

THAIS

Acolo, un vechi negustător
I-a dăruit pe vremea aceea o fetiță,
Din Atica răpită.

PHAEDRIA

O cetățeană?

THAIS

Cred,
Dar nu știu bine. Tatăl și mama, după nume
Și-i cunoștea, dar țara nu, și nici alte semne;
Mă rog, era prea mică să dea vreo lămurire.
Zicea negustătorul c-au pomenit pirații,
Vînzîndu-i-o, de locul răpirii: era Sunium[1].
Și dac-a luat-o, mama de grijă i-a purtat,
Cu dragoste, crescînd-o ca pe copilul ei;
Aproape toată lumea credea că mi-este soră.
Ci eu aici venit-am cu un străin, prieten
El singur, și doar unul, ce mi-a lăsat avutul.

PARMENO

Două minciuni: îmi scapă!

THAIS

De ce?

PARMENO

N-ai fi tu însăți
Avînd doar un ibovnic; și ți-au mai dat și alții;
Stăpînu-meu, de pildă, ți-a dat și el din gros.

THAIS

Așa e. Dar dă-mi pace la capăt să ajung.
Pe urmă, militarul, îndrăgostit de mine,

[1] Promontoriu și oraș în Atica.

Spre Caria[1] pornește. Pe-atunci te-am cunoscut,
Și știi ce simțăminte alese ți-am purtat,
Cum tainele-mi, pe toate, ți le-am destăinuit.

PHAEDRIA

Un lucru ce nu poate să-l tacă.

PARMENO

Mai e vorbă?

THAIS

Te rog, ascultă. Mama s-a prăpădit, pe urmă;
Iar fratele ei, lacom după avere multă,
Văzînd copila bine făcută, o mîndrețe,
Cîntînd și la ghitară, îi pune preț pe dată
Și-o vinde. Întîmplarea a vrut ca militarul
S-o cumpere, cu gîndul să mi-o aducă mie,
Ce nu știam isprava și nici n-o bănuiam.
S-a-ntors aici; acuma, simțind că eu înclin
Spre tine, cată pricini, mereu, să nu mi-o deie:
De-ar fi mai sigur, zice, că n-are vreun potrivnic,
Și dacă nu s-ar teme că, după ce o capăt,
Îl las în părăsire, mi-ar dărui-o-ndată,
Nu s-ar codi. Eu, totuși, înclin mai mult să-l bănui
Îndrăgostit de fată.

PHAEDRIA

Nu-i și-altceva la mijloc?

THAIS

Nimica; știu prea bine. Acuma, am temeiuri
O, Phaedria, destule s-o smulg din gheara lui;
Ea, pentru toți, mi-e soră, dar mult aș vrea s-o dărui
Familiei pierdute; sînt singură și n-am

[1] Regiune din Asia Mică.

Nici rude, n-am pe nimeni, și bucuroasă-aș fi
Cu-această faptă bună să-mi fac cîțiva prieteni.
Ajută-mă,-nlesnește și tu izbînda mea.
Îngăduie, o vreme, să aibă militarul
Întîiul loc la mine... Ah, nu-mi răspunzi?

PHAEDRIA

Vicleano!
Murdarei tale fapte vrei să-i mai dau răspuns?

PARMENO

Curaj! E foarte bine! Te superi: ești bărbat!

PHAEDRIA

Tu crezi că nu știu unde țintești? „A fost răpită
De mică, și crescută de mama, și-mi era
Ca soră; vreau s-o capăt, s-o dărui a lor săi..."
Și încheierea-acestor frumoase vorbe: eu
Sînt dat afară, cellalt primit! Și știi de ce?
Îți e mai drag ca mine, și te mai temi că poate
Și fata asta nouă încearcă să ți-l fure!

THAIS

Eu să mă tem de fată?

PHAEDRIA

Atunci ce te frămîntă?
Doar el îți face daruri? Ți s-a părut cumva
Că mi-a secat vreodată știuta-mi dărnicie?
Ai vrut o slujnicuță din Ethiopia[1],
Și n-am lăsat eu treburi și tot, să-ți caut una?
Un eunuc, pe urmă, ai spus că vrei, cum numai
Reginele-au în seamă; iar eu ți l-am găsit;

[1] Sclavele etiopiene erau la modă și, deci, foarte căutate pe vremea lui Terențiu.

Ieri, douăzeci de mine[1] am dat pe amîndoi.
Vezi cum dispreţuitul o clipă nu te uită;
Şi iată, vai, răsplata!

THAIS

Ah, Phaedria, ce vorbe!
Doresc să smulg copila din mîna lui, şi-aceasta
E calea cea mai bună şi sigură; dar dacă
Aşa te pierd pe tine, fac numai cum vrei tu.

PHAEDRIA

De-aş crede că sînt vorbe din inimă rostite:
„Dar dacă-aşa pe tine te pierd"! Şi de-aş mai crede
Că sînt adevărate, aş îndura orice.

PARMENO

(aparte)

Ah, şoväie, de-o vorbă atît de iute-nvins!

THAIS

Cum, nu vorbesc cu tine din inimă? Ci spune:
Cînd mi-ai cerut un lucru şi nu te-am ascultat?
Şi eu nu pot să capăt din parte-ţi două zile,
Atîta, două zile?

PHAEDRIA

O, de-ar fi numai două!
Dar dacă pîn' la urmă se schimbă-n douăzeci?

THAIS

Nu, nu mai mult de două, sau...

[1] Mina era o monedă utilizată în vechea Grecie; echivala cu 100 de drahme sau cu 100 de dinari romani.

PHAEDRIA

Nu vreau nici un „sau"!

THAIS

Nici n-o să-l ai; ci, haide, îngăduie!

PHAEDRIA

Mereu,
Mereu îţi fac pe voie!

THAIS

Cît te iubesc!

PHAEDRIA

Mă duc
La ţară două zile, să mă frămînt şi zbucium.
Mi-i hotărîrea luată; fac cum doreşte Thais!
Tu, Parmeno, ai grijă, du-i sclavii!

PARMENO

Negreşit.

PHAEDRIA

Cu bine, două zile!

THAIS

Cu bine, dragul meu!
Nu-mi spui, la despărţire, nimica?

PHAEDRIA

Ce să-ţi spun?
Deşi alături, fie-ţi departe militarul;
Iubeşte-mă, zi, noapte, doreşte-mă aprins,
Visează-mă şi-aşteaptă, gîndeşte-te la mine,

Să-ţi fiu speranţa, dorul, să fii cu mine una;
Fii sufletul meu, Thais, cum suflet îţi sînt eu.

(Iese.)

THAIS

(singură)

Vai, tare-s necăjită că nu se-ncrede-n mine,
Şi după firea altor femei mă preţuieşte!
Dar pot să jur, cu mîna pe inimă, ce ştiu:
Că n-a fost în cuvîntu-mi nici o-nşelătorie,
Şi nu iubesc pe nimeni mai mult decît pe el.
Tot ce-am făcut e numai din pricina acelei
Copile; trag nădejde curînd să i-l găsesc
Pe frate-său, un chipeş flăcău de neam ales.
Ne-am înţeles deunăzi să vină azi la mine.
Dar să mă duc, mai bine, şi să-l aştept în casă.

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

PHAEDRIA, PARMENO

PHAEDRIA

Îi duci la Thais, prin urmare.

PARMENO

Îi duc.

PHAEDRIA

Pe Hercule! degrabă.

PARMENO

Îndată.

PHAEDRIA

Chiar acum.

PARMENO

Îndată.

PHAEDRIA

Ia spune, știi cum ai să faci?

PARMENO

Ei, parcă-ar fi ispravă mare!
Eu, unul, Phaedria, n-aș crede la fel de lesne să cîștigi
Pe cît de lesne pierzi!

PHAEDRIA

Pe mine mă pierd, și-mi pasă mult mai mult.

Dar nu te necăji din asta.

PARMENO

Deloc; îți împlinesc porunca.
Nu ai și altceva să-mi spui?

PHAEDRIA

Ridică-n slavă darul nostru, cum te pricepi,
și-ndepărtează-mi,
Cum te pricepi, rivalul.

PARMENO

Ei!
Și singur mă gîndeam la asta!

PHAEDRIA

Eu plec la țară, stau acolo.

PARMENO

Cred că faci bine.

PHAEDRIA

Dar, ascultă...

PARMENO

Ce vrei?

PHAEDRIA

Tu crezi că am tărie
Să nu mă-ntorc mai înainte?

PARMENO

Pe legea mea, nu cred, stăpîne:
Ori vii îndată, ori vii mîine în zori, adus de nesomnie.

PHAEDRIA

Am să muncesc, sleindu-mi trupul, şi, vrînd-nevrînd, mă prinde somnul.

PARMENO

Somn chinuit, căznită veghe, şi-atît!

PHAEDRIA

Ah, Parmeno, vorbeşti,
Ca să nu taci! Vreau mult, pe Hercle! să-mi schimb odată slaba fire.
Să pot rămîne fără Thais, dacă-i nevoie, şi trei zile!

PARMENO

Oho, trei zile-ntregi?! Ia seama!

PHAEDRIA

Mi-e hotărîrea neclintită!

(Iese.)

PARMENO

(singur)

Zei milostivi, ce boală-i asta? Să schimbe dragostea-ntr-atîta
Un om, de nu-l mai poţi cunoaşte! Şi nimeni n-a fost mai puţin
Nesăbuit, n-avea măsură mai multă şi bun-simţ ca el!

Dar cine vine? A, nici vorbă, îl știu! E Gnatho, parazitul
Acelui militar. I-aduce o sclavă tînără vecinei.
Oho! Ce mîndră frumusețe! Și eu, cu eunucul chel
Și gîrbov, arăta-voi jalnic. O-ntrece pînă și pe Thais.

SCENA II

PARMENO, GNATHO

GNATHO

(încet)

Pe zei, ce osebire-i între un om și altul! Cum s-alege
Deșteptul de zevzec! Și iată pe ce-mi întemeiez gîndirea.
Azi, la sosire, văd pe unul, așa, de teapa mea, ca mine,
Nu necioplit, ce, mie-așijderi, tocase-avutul părintesc,
Slab, jigărit era, în zdrențe, bătrîn, jegos și puturos.
„Ce umbli,-i zic, în halul ăsta?" „Vai, mi-am pierdut averea-ntreagă,
Și iată-mă! Toți cunoscuții și prietenii m-au părăsit."
Atunci îl iau la scărmăneală: „Și ce-i, nevolnicule? zic,
Ai decăzut pînă-ntr-atîta că nu mai tragi nici o nădejde?
Cu-averea ți-ai pierdut și mintea? De-aceeași teapă sînt ca tine,
Da' ce culoare am, ce straie, cum strălucesc și crăp de gras!
Am tot ce vreau, și n-am nimica; lipsit de toate, nu duc lipsuri."
„Da, dar eu, bietul, nu știu face pe măscăriciul, nici nu pot
Să-ndur bătăi." „Cum? Îți închipui c-așa stă treaba? O, te-nșeli!
Adevărat e că pe vremuri așa au dus-o de-alde noi;
Dar azi se trage-altcum pe sfoară; și eu deschis-am calea nouă.
Vor cîte unii-n toate cele să fie primii, și nu sînt:
De ei mă prind, și nu-mi bat mintea să-i fac de glumele-mi să rîdă,

Ci rîd de ale lor eu însumi și mă uimesc de duhul lor.
Îi laud, orice spun; coboară ce rid eau în slăvi — îi laud.
Cînd ei zic da sau nu, pe Hercle! și eu zic da sau nu: pe scurt
Sînt de părerea lor în toate. Așa se huzurește-acum.

PARMENO

(aparte)

Pe Hercle! meșter e. Îți face din nătărăi nebuni sadea.

GNATHO

Și tot vorbind așa, ajungem în piață, unde-mi ies în cale
Și mă întîmpină cu larmă negustorii, măcelarii,
Pescarii, cîrnățarii, oameni ce-au cîștigat pe urma mea,
Cînd aveam aur, și cîștigă și-acum, cînd nu mai am nimic;
Și mă salută, și mă cheamă la cina lor, de bun venit.
Cînd vede bietul mațe-goale de cîtă glorie mă bucur
Și cît de lesne trec prin viață, cu foc mă roagă să-l îngădui
Ca ucenic pe lîngă mine; și-n tagmă l-am primit pe dată,
Că-mi place,-așa cum filosofii iau nume de la șeful lor,
Și paraziții să se cheme, de pildă, gnathonicieni[1].

PARMENO

(aparte)

Vezi unde duce lenea, traiul plătit de alții!

GNATHO

Am uitat
Să duc la Thais fata asta și s-o poftesc pe ea la cină!
Da'l văd pe Parmeno, pe sclavul potrivnicului, stă la ușa-i
Posomorît. Semn bun, pe Hercle! Îi bate-un rece vînt pe-aici.
Să-mi rîd puțin de secătură.

[1] Cuvînt format după *platonicieni* (discipolii lui Platon).

PARMENO

(aparte)

Să creadă ei c-o prind, în laț,
Cu darurile lor, pe Thais.

GNATHO

Cu toată cinstea și tot zorul
Pe Parmeno-l salută Gnatho! Ce faci?

PARMENO

Stau pe picioare.

GNATHO

Văd:
Tu vezi ceva ce nu-ți convine?

PARMENO

Pe tine.

GNATHO

Cred. Și altceva?

PARMENO

De ce?

GNATHO

Ești trist.

PARMENO

Nici pomeneală!

GNATHO

Se poate!

(Arătîndu-i fata.)

Și de marfa noastră
Ce zici?

PARMENO

Pe Hercle! nu-i urîtă.

GNATHO

(aparte)

L-am pîrjolit!

PARMENO

(aparte)

Se amăgeşte!

GNATHO

Şi ce crezi, o s-o-nclnte darul pe Thais?

PARMENO

Vrei să zici că noi
Vom fi înlăturaţi? Ia seama: nimic pe lume nu-i statornic.

GNATHO

Sărmane Parmeno, odihnă de şase luni îţi dăruiesc:
Nu mai alergi de colo-colo, nici pînă-n zori nu mai veghezi.
Te bucuri?

PARMENO

Eu? Haha!

GNATHO

Îmi place amicii să-mi ajut.

PARMENO

Frumos!

GNATHO

Dar te cam ţin pe loc: aşa e c-aveai o treabă-n altă parte?

PARMENO

Nici unde.

GNATHO

Fă-mi atunci un bine: pune-mi o vorbă, ca să fiu
Primit de Thais.

PARMENO

(aparte)

Lasă, intră! Azi te primește, că-i duci fata.

GNATHO

(intrînd la Thais)

Pe cine să-ți trimit din casă?

PARMENO

(aparte)

Așteaptă numai două zile.
Azi te fălești că poți c-un deget să-i deschizi ușa-n nasul meu,
Dar ai să bați în ea zadarnic, și nu o dată, cu piciorul.

GNATHO

(ieșind de la Thais)

Cum, Parmeno, ești tot la ușă? Ori pus de pază-ai fost s-o-mpiedici
Prin viclesug să nu-i ajungă vreo veste de la militar?

PARMENO

Duhliu băiatul! Nu mă mir că-l prețuiește militarul!
Dar, iată, vine fiul stăpînului, cel mic!
A părăsit Pireul; astăzi cînd trebuia să stea de strajă.
Nu făr' de rost; și vine-n goană, și caută-mprejur cu ochii.

SCENA III

CHAEREA, PARMENO

CHAEREA

Sînt disperat!
Pierdută e, şi eu, de-a bine, fiindcă-am pierdut-o din priviri!
Cum o găsesc? Pe unde-o caut? Pe cine-ntreb? Ce drum să iau?
Nu ştiu. Mai am doar o speranţă: că nu-mi rămîne mult ascunsă.
O, chip minune! Toate, toate femeile-mi pălesc în suflet:
De nurii lor de rînd mi-e silă.

PARMENO

Poftim, şi celălalt acuma!
Nu'ş'ce tot spune de iubire. Sărman, nefericit bătrîn!
Dac-a-nceput şi el, pot spune
C-a fost cu cel mai mare-o glumă, un joc, pe lîngă nebunia
Ce-o să-l apuce pe mezin.

CHAEREA

Să-l nimicească zeii veşnici pe cel ce m-a oprit în cale,
Dar şi pe mine, care-atîta la flecăreală-am zăbovit!
A, Parmeno, tu? Salve!

PARMENO

Salve! De ce eşti trist? De ce te zbuciumi?
De unde vii?

CHAEREA

Nu ştiu, pe Hercle! şi nici nu ştiu unde mă duc;
Atîta mi-am ieşit din fire.

PARMENO

De ce?

CHAEREA

Iubesc!

PARMENO

Văleu!

CHAEREA

Acuma arată-mi Parmeno ce poţi.
Ţi-aduci aminte, cred, bătrîne, de cîte ori mi-ai zis: „Chaerea,
Atîta să-ţi găseşti: o fată, şi ai să vezi la ce sînt bun!“ —
Cînd îţi căram în odăiţă cămara tatii, pe furiş.

PARMENO

Tu eşti nebun!

CHAEREA

Şi am găsit-o, pe Hercle! ţine-ţi dar cuvîntul;
Nu spun că merită-ntr-aievea să-ţi dai priceperea-n vileag.
E-o fată nu ca ale noastre, a' căror mame le coboară
Anume umerii, şi pieptul li-l strîng, să pară cît mai zvelte;
Pe trupeşă-o numesc atletă, încep să-i dea pe sponci mîncare,
Şi cît de bună-i e plămada, curînd ca trestia se face;
Şi au iubiţi!

PARMENO

A ta cum este?

CHAEREA

De-o rară frumuseţe.

PARMENO

Ha!

CHAEREA

Culoarea, trupul — minunate.

PARMENO

Ce vîrstă?

CHAEREA

Şaisprezece ani.

PARMENO

E ca o floare.

CHAEREA

Dă-ţi silinţa şi caut-o; prin viclenie,
De bunăvoie ori silită, nu-mi pasă, vreau să fie-a mea.

PARMENO

A cui e?

CHAEREA

Nu ştiu, jur!

PARMENO

De unde-i?

CHAEREA

Nu ştiu nici asta.

PARMENO

Unde stă?

CHAEREA

Habar nu am.

PARMENO

Unde-ai văzut-o?

CHAEREA

Pe-o uliță.

PARMENO

Cum ai pierdut-o?

CHAEREA

Tocmai de-aceea mai nainte, venind aici, turi am de ciudă;
Și nu se află om pe lume de care binele, norocul
S-o ia la goană, ca de mine.

PARMENO

Și care e nenorocirea?

CHAEREA

Sînt mort!

PARMENO

Ce s-a-ntîmplat?

CHAEREA

Mă-ntrebi?
Îl știi pe-Archidemides, văr tatii și prieten?

PARMENO

Cum nu?

CHAEREA

Îmi iese-n cale pe cînd o urmăream...

PARMENO

Ce păcătoasă treabă!

CHAEREA

Nefericită spune-i;
Că treabă păcătoasă nu sună potrivit.
Pot, Parmeno, cu mîna pe inimă să jur
Că nu-l mai întîlnisem de șase-șapte luni;
Și-l văd cînd nu-i duc dorul și-l caut mai puțin.
Nu ți se pare-aiurea? Ce zici?

PARMENO

Într-adevăr.

CHAEREA

Mă vede de departe, aleargă după mine,
Icnind, firav și gîrbov, cu buza atîrnîndu-i.
„Hei! strigă. Stai, Chaerea! N-auzi?“ Și mă opresc.
„Știi tu ce vreau?“ „Zi-i“. „Mîine mă duc la judecată.“
„Ei bine, și?“ „Vestește-l pe tatăl tău să vină
De dimineață, mîine, să-mi apere pricina.“
Și-așa un ceas îmi toacă. Îi spun că vreau să plec,
Abia-mi răspunde: „Fie“. Alerg. Și încă pot
Să văd cum o apucă pe-aici, spre strada noastră.

PARMENO

Mira-m-ar să nu fie chiar fata ce i-a fost
Vecinei dăruită.

CHAEREA

Dar cînd ajung, pierise.

PARMENO

Și nu era copila de cineva-nsoțită?

CHAEREA

De-un parazit și-o sclavă.

PARMENO

(aparte)

Chiar ea, pe Hercle!

(Tare.)

Uit-o!

E-o treabă încheiată.

CHAEREA

E fără cap ce spui.

PARMENO

Ba e cu cap.

CHAEREA

Știi cine-i? Sau poate-ai și văzut-o?
Vorbește!

PARMENO

Am văzut-o, știu cine-i, știu și unde-i.

CHAEREA

Cum, Parmeno, știi cine-i? Știi unde e acuma?

PARMENO

Aici, la curtezana Thais; i-a fost adusă ei în dar.

CHAEREA

Ce bogătan îi face ástfel de daruri?

PARMENO

Militarul Thraso,
Rival lui Phaedria.

CHAEREA

Nu-i merge prea bine, cred, lui frate-meu.

PARMENO

De-ai şti ce vrea să-i dăruiască, la rîndul lui, pesemne-ai spune
Ceva mai mult.

CHAEREA

Ei, ce? Vorbeşte!

PARMENO

Un eunuc.

CHAEREA

Să fie, oare,
Pîrlitul cumpărat aseară, scopitu-acela-mbătrînit?

PARMENO

Da, el e.

CHAEREA

Dat pe uşă-afară îl văd, cu darul lui cu tot.
Dar n-o ştiam cu noi vecină pe Thais.

PARMENO

Nu-i de multă vreme.

CHAEREA

Vai! N-am văzut-o niciodată. Ci spune, chiar aşa frumoasă-i
Cum se aude?

PARMENO

Da.

CHAEREA

N-o-ntrece pe-a mea nicicum!

PARMENO

E altă treabă.

CHAEREA

Ajută-mi, Parmeno, să fie a mea!

PARMENO

Fac tot ce-mi stă-n putere
Să te ajut.

(Prefăcîndu-se că vrea să plece.)

Mai ai vreo treabă cu mine?

CHAEREA

Unde pleci?

PARMENO

Acasă.
Mi-a dat frăţîne-tău poruncă să duc la Thais sclavii-aceia.

CHAEREA

O, fericit e eunucul că-n chip de dar le intră-n casă!

PARMENO

Cum asta?

CHAEREA

Mai şi-ntrebi? Acolo dă peste-o sclavă minunată,
Pe care-o vede şi-i vorbeşte, şi stă cu ea-ntr-o locuinţă,
Mănîncă-ades cu ea la masă şi doarme adesea-n preajma ei.

PARMENO

Şi dac-ai fi tu fericitul acela?

CHAEREA

Parmeno, dar cum?...
Răspunde!

PARMENO

Îi îmbraci veşmîntul...

CHAEREA

Îmbrac veşmîntul? Şi pe urmă?

PARMENO

Te duc în locul lui...

CHAEREA

În locul...

PARMENO

Şi spun că tu eşti....

CHAEREA

Înţeleg!

PARMENO

Şi-atunci te bucuri tu de toate foloasele-nşirate mie:
Mănînci cu ea, staţi împreună, petreceţi, rîdeţi, dormi în preajmă-i;
Nu te cunoaşte-acolo nimeni, şi n-ar şti nimeni cine eşti.
Altminteri, după chip şi vîrstă, drept eunuc poţi trece lesne.

CHAEREA

Frumos vorbit-ai, niciodată n-am auzit un sfat mai bun.
Ci, hai: îmbracă-mă şi ia-mă şi du-mă repede la Thais.

PARMENO

Ce ţi-a venit? A fost o glumă.

CHAEREA

Flecarule!

PARMENO

Vai mie, vai!

(Chaerea îl împinge.)

De ce mă-mpingi? Mă dai grămadă! Vorbesc cu tine!
Isprăvește!

CHAEREA

Să mergem!

PARMENO

Stărui?

CHAEREA

Da, pe Hercle!

PARMENO

Să nu ieși prea-ncălzit din asta!

CHAEREA

Nu-mi duce grija! Las' pe mine!

PARMENO

Dar eu plătesc cu pielea.

CHAEREA

Ah!

PARMENO

E-o faptă mîrșavă ce facem.

CHAEREA

E-o faptă mîrşavă să intru
În casa unei curtezane, vrînd s-o înşel şi să-i întorc
Măcar o dată-nşelăciunea, cînd ele, ah, de-atîtea ori
Îşi rîd de tinereţea noastră, de noi, şi-n fel şi chip ne fierb?
Vrei poate să-l înşel pe tata? M-ar osîndi aceeaşi-lume
Ce pentru fapta cealaltă m-ar lăuda şi preţui.

PARMENO

Ei, ce? Dacă nu şovăi, fă-o! Ci rogu-te să nu dai vina
Pe mine.

CHAEREA

N-am s-o dau.

PARMENO

Vrei, totuşi?

CHAEREA

Vreau? Te silesc şi-ţi poruncesc;
Nu voi tăgădui. Să mergem.

PARMENO

Atunci, rog zeii să ne-ajute!

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

THRASO, GNATHO, PARMENO

THRASO

...E-adevărat că Thais îmi foarte mulţumeşte?

GNATHO

Nespus.

THRASO

Şi e-ncîntată, zici tu?

GNATHO

O, nu atît
De dar, pe cît de tine; e pentru ea un mare
Triumf.

PARMENO

(aparte)

Mă-nvîrt pe-aicea, să văd cum îl strecor.
Dar iată militarul!

THRASO

Am darul, ce mai vorbă,
Ca-n tot ce fac să-i bucur şi să-i încînt pe toţi.

GNATHO

Mi-am dat, pe Hercle! seama.

THRASO

De-aceea-mi mulțumea
Și regele adesea; dar nu și celorlalți.

GNATHO

Un om la minte ager, prin meșteșugul vorbei,
Asupra-și toată faima s-o tragă se pricepe;
Ca tine.

THRASO

Așa-i!

GNATHO

Deci n-avea ochi regele...

THRASO

Păi sigur!

GNATHO

...decît doar pentru tine.

THRASO

Da; oști mi-a-ncredințat
Și planuri.

GNATHO

De minune.

THRASO

Cînd îl pălea dezgustul
De lume, toropeala, cînd trebile-l scîrbeau,
Cînd vrea să mai răsufle, să-și... Mă-nțelegi?

GNATHO

Adică:

Să-şi uşureze oful din inimă...

THRASO

Aşa!

Atunci pe mine singur mă lua conviv.

GNATHO

Aha!

De-un rege mare-i vorba.

THRASO

Aşa era: puţini

Îl mulţumeau din oameni.

GNATHO

Nici unul, cîtă vreme

Te-avea pe tine.

THRASO

Ceilalţi mă pizmuiau de moarte,
Mă defăimau în spate; dar nu-mi păsa de ei;
Crăpau cu toţi de ciudă, şi unul mai cu seamă,
Cel care elefanţii de India strunea.
Odată, la mînie: „Ascultă, Strato,-i zic,
De cînd eşti domn la vite îmi faci pe nărăvaşul?“

GNATHO

O, minunate vorbe, pe Hercle! şi-nţelepte.
L-ai strîns de beregată. Şi el?

THRASO

A amuţit.

GNATHO

Mi-nchipui.

PARMENO

(aparte)

Zei din ceruri! Ce nătărău smintit,
Şi ce mişel e-n preajmă-i!

THRASO

Dar despre rhodianul
Batjocorit la cină — şi cum! — ţi-am povestit
Vreodată?

GNATHO

Niciodată; ci povesteşte-mi, hai!
(Aparte.)
Aud a mia oară.

THRASO

Mi s-a-ntîmplat, odată,
C-un rhodian la cină să fiu, un băieţandru.
Eram cu-o femeiuşcă; în ciuda mea,-i făcea
Ochi dulci. „Lepădătură! îi strig. Tu însuţi eşti
Un iepure şi umbli după vînat?“

GNATHO

Haha!

THRASO

Ce zici?

GNATHO

Frumos, temeinic, de duh şi plin de haz!
A ta era, deci, vorba? O socoteam străveche.

THRASO

Știai de ea?

GNATHO

Rostită de mulți o știu.

THRASO

E-a mea.

GNATHO

Ah, și-a lovit un tînăr neștiutor, de neam!

PARMENO

(aparte)

Trăsni-te-ar zeii!

GNATHO

Unde-i acum?

THRASO

E ca și mort.
Se tăvăleau mesenii de rîs; pe scurt, de-atunci
Mi-au luat cu toții frica.

GNATHO

Și nu fără dreptate.

THRASO

Dar cum să mă dezvinui pe lîngă Thais, care
Mă bănuie de față îndrăgostit?

GNATHO

Nicicum;
Sporește-i bănuiala mai mult.

THRASO

De ce?

GNATHO

De ce?...
Şi dacă ea, vorbindu-ţi de Phaedria, nu-ncearcă
Să-l laude anume, spre ciuda ta?

THRASO

Pricep.

GNATHO

Ca s-o împiedici, nu ai decît un leac: cînd ea
De Phaedria-ţi vorbeşte, vorbeşte-i de Pamphila;
Cînd zice: „Să trimitem la Phaedria, să-l cheme
Să ospătăm cu toţii", zi-i: „Ad-o pe Pamphila
Degrabă să ne cînte"; şi, iarăşi, dacă-ţi spune
Că-i chipeş, aşurzeşte-o cu frumuseţea sclavei.
Rău pentru rău plătindu-i, o-nţepi cum ea te-nţeapă.

THRASO

Ah, toate astea-s bune doar dacă m-ar iubi!

GNATHO

Cînd îţi primeşte darul cu dragoste, înseamnă
Că drag i-e şi de tine, şi poţi s-o pui pe flăcări;
Ei teamă-i e că, dacă te mînie,-ntr-o zi
Ai să te duci la alta cu darurile tale.

THRASO

Tu ai dreptate; asta nu mi-a trecut prin minte.

GNATHO

Mă iei în rîs! Pesemne nu te-ai gîndit, altminteri
Găseai tu însuţi calea, şi mult mai bună, Thraso!

SCENA II

THAIS, THRASO, GNATHO, PARMENO, PYTHIA

THAIS

L-am auzit, îmi pare, pe militar vorbind.
Şi iată-l! Salve, Thraso!

THRASO

O, Thais, draga mea,
Ce veste-mi dai, frumoaso? Nu mă iubeşti un pic
Pentru-acea cîntăreaţă?

PARMENO

(aparte)

Ce delicat! Dă zor
În primul rînd cu darul.

THAIS

(către Thraso)

Nespus de mult, cum meriţi.

GNATHO

De ce mai stăm? La masă!

PARMENO

(aparte)

Şi celălalt! Să crezi
Că s-a născut din oameni?

THAIS

Cînd vrei; nu eu vă-ntîrzii.

PARMENO

(aparte)

Mă duc la ei, cu chipul c-abia acum ieşit-am.

(Tare.)

Ah, Thais, pleci de-acasă?

THAIS

Tu, Parmeno! Ce bun
Ai fost!... Plec, iată...

PARMENO

Unde?

THAIS

Cum unde? Tu nu-l vezi?

PARMENO

Îl văd, şi-mi face silă. Aş vrea să vin cu darul
Luĭ Phaedria la tine.

THRASO

De ce mai stăm? Nu mergem?

PARMENO

Cu voia ta, pe Hercle! vreau numai să-i arăt
Şi darurile noastre şi-o clipă să-i vorbesc.

THRASO

Grozave mi le-nchipui, şi-aidoma cu-al meu!

PARMENO

Vei cîntări tu însuţi.

(Strigînd spre interiorul casei.)

Hei, scoateţi-mi din casă
Ceea ce ştiţi!

(Ethiopienei care apare.)

Mai iute, apropie-te! Sclava
Din Ethiopia.

THRASO

Face trei mine.

GNATHO

A, cel mult!

PARMENO

(chemînd presupusul eunuc

Şi Dorus? Unde-i Dorus?

(Către Thais.)

Ci iată-ţi eunucul!
Ce-nfăţişare mîndră! Ce tinereţe-n floare!

THAIS

Pe zei, arată bine!

PARMENO

Ei, Gnatho, ce-ai de zis?
Nu strîmbi din nas? Dar Thraso? Tac amîndoi. Pe Hercle!
O laudă-i tăcerea. E nentrecut la cîntec,
La luptele palestre[1], literatură, ştie
Tot ce-ar putea să ştie un tînăr instruit.

THRASO

Pe eunucul ăsta, la o nevoie, l-aş...

PARMENO

Iar cine ţi-l trimite nu cere să trăieşti
Doar pentru el, o, Thais, şi să-i alungi pe ceilalţi,
Nu-şi cîntă vitejia, nici rănile nu-şi saltă
În slăvi, nu te piseză, cum face ştii tu cine;
Cînd nu te stinghereşte, cînd bine vei voi
Şi ai răgaz, i-ajunge dacă-l primeşti la tine.

[1] Exerciţii fizice şi lupte sportive practicate, la greci, de către tineret şi desfăşurate în locuri publice (palestre) rezervate în acest scop.

THRASO

Se vede că e sclavul unui stăpîn calic
Şi prăpădit.

GNATHO

Pe Hercle! un om care-ar putea
Să-şi facă rost de altul, n-ar ţine-un sclav ca ăsta.

PARMENO

Să taci, tu, coada cozii, om mai prejos de oameni!
Dac-ai ajuns pe unul ca el să-l linguşeşti,
Curînd te-azvîrli în flăcări pentru-un coltuc de pîine!

THRASO

Ei, nu pornim?

THAIS

O clipă, să-i duc pe ei în casă,
Şi cît să las o vorbă; îndată vin

THRASO

(către Gnatho)

Eu plec.
Adu-mi-o tu pe Thais.

PARMENO

Un militar cu faimă
Nu trebui' să se-arate pe stradă cu amanta.

THRASO

Ce să-ţi răspund? Te-asemeni cu bietul tău stăpîn.

GNATHO

Haha!

THRASO

De ce rîzi, Gnatho?

GNATHO

Împunsătura asta
Mi-a amintit de snoava cu cellalt, rhodianul.
Dar iese Thais.

THRASO

Du-te nainte, şi veghează
Să fie toate cele acasă pregătite.

GNATHO

Am înţeles.

THAIS

Ai grijă, dacă se-ntîmplă, Pythia,
Să vină Chremes, roagă-l întîi să mă aştepte;
Dacă nu poate, roagă-l să vină altădată;
Şi dacă tot nu poate, trimite-l după mine.

PYTHIA

Voi face-ntocmai totul.

THAIS

Şi... ce vream să mai spun?
A, da! Să-i porţi de grijă acelei copilandre;
Nu te urneşti de-acasă.

THRASO

Pornim.

THAIS

(către însoţitoarele sale)
Veniţi cu mine.

SCENA III

CHREMES, PYTHIA

CHREMES

Cu cît îmi chinui mintea, cu-atît mă-ncredinţez
Că Thais nu ţinteşte decît să mă înşele;
O simt din prefăcuta-i purtare, din chiar clipa
Cînd m-a chemat, deunăzi. Ci dacă-s întrebat:
„Ce e-ntre ea şi tine?“ Eu nici n-o cunoşteam.
Cum intru, mă opreşte spunînd că, mai nainte
De a vorbi cu mine un lucru însemnat,
Vrea să înalţe-o jertfă. Şi bănuiam că-n toate
Un plan mîrşav ascunde. Se-ntinde lîngă mine
La masă, mi se vîră în suflet, pălăvreşte.
Într-un răstimp mă-ntreabă cînd mi-au murit părinţii.
Demult, îi spun. Pe urmă, de n-am cumva la Sunium
Vreo ţarină, şi dacă-i departe de la ţărm.
Cu ochiul cred că-i face şi-ar vrea să mi-o înhaţe.
De n-am pierdut o soră pe-acolo, mai întreabă;
Cu cine-a fost, asupra-i ce-avea cînd s-a pierdut,
Şi cine-ar recunoaşte-o? De ce m-a descusut?
Ori poate vrea să-ncerce — şi ar avea curajul!—
Să mi se dea acuma drept sora mea pierdută?
De-o mai trăi, copila ani şaisprezece are,
Şi nu mai mult; iar Thais mai coaptă-i decît mine.
Mi-a zis apoi s-o caut şi astăzi, negreşit.
Ori spune tot, pe faţă, ori să mă lase-n pace.
Nu vin a treia oară pe-aici.

(Bate.)

Hei! Nu deschideţi?
Sînt eu la uşă, Chremes!

PYTHIA

(deschizînd uşa)

O, scumpul nostru scump!

CHREMES

(aparte)

Spuneam că ele-n cursă vor să mă prindă?

PYTHIA

Thais

Te roagă să vii mîine la dînsa.

CHREMES

Plec la ţară.

PYTHIA

O, fă-i pe plac!

CHREMES

Dar nu pot, îţi zic.

PYTHIA

Atunci aşteapt-o

La noi, pînă se-ntoarce.

CHREMES

Nu pot.

PYTHIA

De ce, bun Chremes?

CHREMES

Mă laşi odată-n pace?

PYTHIA

Dacă eşti neclintit,

Măcar te du s-o cauţi unde-a plecat.

CHREMES

Mă duc.

PYTHIA

Mergi, Doria, şi-ndrumă-l la militar acasă.

(Ies.)

SCENA IV

ANTIPHO

Ieri, în Pireu, vreo cîţiva tineri ne-am înţeles să-ntindem azi
O masă-n parte; lui Chaerea căzîndu-i pregătirea-n seamă.
I-am dat inelele[1] cu toţii, am hotărît şi loc, şi oră.
Ci ora a trecut, şi-n locul ştiut nici urmă de ospăţ.
Chaerea nicăieri; şi nu ştiu ce să mai zic, ori ce să cred.
Acum m-au pus pe mine ceilalţi în căutarea lui să plec,
Şi vreau să văd de nu-i acasă. Dar cine iese de la Thais?
Să spun că-i el? Să nu? Ba el e. Dar cum arată,-n ce podoabe?
Să fi păţit ceva pe-acolo? Măcar că-s tare uluit,
O vreme, pînă-i aflu taina, am să rămîn aici, deoparte.

SCENA V

CHAEREA, ANTIPHO

CHAEREA

E cineva pe-aici? Nu-i nimeni. Sînt urmărit cumva? De nimeni.
Deci poate-n voie bucuria-mi să scapere? Pe Iupiter!
Aş vrea să mor în clipa asta, atît de mult mă tem că viaţa
Amestecă şi vreo mîhnire în bucuria-mi fără seamăn.
De ce vreun curios acuma nu-mi iese-n cale, să se ţină

[1] Inelul era gajul pe care organizatorul îl înapoia fiecărui participant la ospăţ după ce acesta îşi plătea partea lui.

Mereu, că scaiul, după mine, să mă ucidă cu-ntrebări:
De ce tot freamăt și sînt vesel, unde-am pornit, de unde vin,
Ce straie port, pe cine caut, dacă sînt teafăr sau scrîntit?

ANTIPHO

(aparte)

Mă duc să-i împlinesc dorința și după voia lui să-l bucur.

(Tare.)

Chaerea, hei, de ce tot fremeți? Ce-i cu veșmîntul de pe tine?
De ce pari fericit? Ești teafăr? Ce vrei? De ce te uiți așa?
Și de ce taci?

CHAEREA

O, tu ești omul preafericitei zile! Salve,
Prietene! Pe nimeni altul n-aș fi dorit să-l văd acuma!

ANTIPHO

Te rog, Chaerea, povestește-mi.

CHAEREA

Pe Hercle! eu te rog s-asculți.
O știi tu oare pe iubita fratelui meu?

ANTIPHO

Da; nu e Thais?

CHAEREA

Ba da.

ANTIPHO

Așa țineam eu minte.

CHAEREA

Azi, dăruită,-o fetișcană
I s-a adus. De ce s-o laud, de ce să ți-o descriu, Antipho,

Cînd știi că nu-s un oarecare cunoscător la frumuseți?
M-a pus pe flăcări.

ANTIPHO

Nu mai spune!

CHAEREA

Cînd ai s-o vezi, o-nalți în slavă!
Ce s-o lungesc? Îmi pică dragă. Dintr-un noroc, aveam acasă
Un eunuc, tot pentru Thais, ales de frate-meu, ce încă
Nu i-l dăduse. Sclavul nostru, Parmeno,-l știi, aruncă-o vorbă,
Pe care eu o prind...

ANTIPHO

Ce vorbă?

CHAEREA

Tăcînd, mai repede-o auzi.
Mi-a spus să schimb cu el veșmîntul și-n locul lui să mă strecor.

ANTIPHO

Al eunucului?

CHAEREA

Vezi bine.

ANTIPHO

Și ce folos să tragi din asta?

CHAEREA

Ce mai întrebi? S-o văd, Antipho, și s-o ascult, să-i fiu în preajmă.
Au nu-i de-ajuns, puțin îți pare? Și dăruiț sînț curtezanei.

Ea mă primește, bucuroasă din cale-afar', mă duce-n casă
Și-mi dă copila-n grijă.

ANTIPHO

Ție?

CHAEREA

Da, mie!

ANTIPHO

Iat-o apărată!

CHAEREA

Bărbați îmi spune să nu-ngădui la ea, nici singură s-o las,
Și-n partea dinăuntrul casei doar eu cu ea să stau îmi cere.
Și-mi plec supus privirea.

ANTIPHO

Bietul!

CHAEREA

„Mă duc la un ospăț", mai zice,
Și iese între slujitoare. Nu mai rămîn pe lîngă fată
Decît vreo cîteva copile; zoreau să-i pregătească baia,
Dar le zoream mai mult eu însumi; în timp ce fata, în conclav[1],
Se veselea de o pictură ce-nfățișa pe Iupiter
O ploaie trimițînd, de aur, în poala tinerei Danae[2].
Privesc și eu prelung pictura, și cum în jocu-i el țintea

[1] Cameră, odaie; inițial era orice încăpere zăvorîtă din casa romană.
[2] În mitologia greacă: fiica lui Acrisios, regele Argosului, care o ținea închisă într-un turn de aramă. Transformat în ploaie de aur, Zeus (Iupiter) a reușit să se strecoare pînă în iatacul fetei. Din unirea lor s-a născut Perseu.

Acelaşi lucru, bucuria mai mult în suflet îmi sporeşte:
Un zeu în om se preschimbase şi, de pe-un coperiş de-aramă,
Se strecurase în impluviu[1] să amăgească o femeie.
Şi care zeu! Cel ce-nspăimîntă cu tunetele naltul cer.
Şi eu, un omuleţ, să preget! Măcar din dragoste-am făcut-o!
Pe cînd stăteam aşa, pe gînduri, la baie-o cheamă pe copilă.
Se duce, se-mbăiază, vine; o culcă slujnicele-n pat.
Eu, gata la poruncă, în preajmă rămîn. „Hei, Dorus, zice una,
Cît ne-mbăiem şi noi oleacă, ia evantaiul şi fă-i vînt;
Tu, dacă vrei, te sclazi pe urmă". Şi-l iau în silă, mohorît.

ANTIPHO

Ce n-aş fi dat înfăţişarea neruşinată să ţi-o văd,
Şi mutra: un măgar, ca tine, cu evantaiul mic în mînă!

CHAEREA

De cum încheie vorba, ele afară se reped, la baie,
Şi lărmuind ca totdeauna cînd nu le sînt stăpînii-acasă.
Copila, între timp, adoarme. De după evantai la dînsa
Mă uit c-un ochi furiş; cu altul jur împrejur privesc, să văd
Dacă e totu-n rînduială. Şi văd că da. Şi trag zăvorul.

ANTIPHO

Pe urmă?

CHAEREA

Prostule! „Pe urmă"?

ANTIPHO

Adevărat!

CHAEREA

Voiai să scap

[1] Bazin în mijlocul atriului, din locuinţa romană, în care se aduna apa de ploaie.

O-mprejurare minunată, neașteptată, mult visată?
Atunci m-aș fi crezut, pe Pollux! cel căruia-i luasem locul.

ANTIPHO

Pe Hercle!-așa e, ai dreptate. Dar cu ospățul cum rămîne?

CHAEREA

E gata.

ANTIPHO

Ești grozav! Și unde? La tine?

CHAEREA

La libertul Discus.

ANTIPHO

Hm, cam departe: se cuvine să-ntindem pasul. Schimbă-ți straiul.

CHAEREA

Îl schimb, dar unde? Nu mă-ncumet să mă arăt la noi. Mă tem
Că dau de frate-meu, și poate s-a-ntors și tata de la țară.

ANTIPHO

Cel mai aproape-ar fi la mine; să mergem!

CHAEREA

Bine zici, Antipho!
Să mergem dar, și pînă-acolo cu tine vreau să sfătuiesc
Cum aș putea și altădată să văd copila-aceea.

ANTIPHO

Bine.

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

DORIA

Din cîte am văzut, pe Castor! mă tem grozav că necioplitul
Îi face azi vreo silnicie sau tărăboi stăpînei mele.
Cînd a ajuns acolo Chremes, fratele fetei, l-a rugat
Pe militar să-l cheme-n casă; măcar că nu s-a-mpotrivit,
El s-a-nciudat; apoi la cină l-a mai rugat ea să-l poftească.
Voia mai mult să-l ţină-n preajmă-i, că nu putuse încă prinde
Nici un prilej să-i dea de veste ce ştie despre sora lui.
Abia-l pofteşte. Se aşază; ea, cam zorit, începe vorba.
Dar militaru-nchipuindu-şi că-i adusese un rival,
Şi vrînd să-i facă-n ciudă, zice: „Hei, căutaţi-o pe Pamphila
Şi-aduceţi-o să ne desfete!“ Stăpînă-mea: „Ba nicidecum!
Chemi la petrecere-o copilă?“ El stăruie; ajung la ceartă.
Ea giuvaierurile-şi scoate şi mi le dă, să plec cu ele.
E semn că,-ndată ce-o să poată porneşte şi ea către casă.

SCENA II

PHAEDRIA, DORIA

PHAEDRIA

(aparte)

Pornindu-mă la ţară, pe drum — ca un făcut! —
De-altfèl ca totdeauna cînd sufletul mi-e greu,

M-au năpădit deodată mulțimi de gînduri, unul
Mai negru decît altul... Ce s-o lungesc? Trecusem
De casa de la țară. Era departe,-n urmă,
Cînd am băgat de seamă. Și m-am întors scrîșnind.
Sosind la scurtătură, deodată m-am oprit
Și-am cugetat în sine-mi: „Vai, singur două zile
Aici, lipsit de Thais! — Ei, și? E un nimic!
— Cum? Un nimic? Și dacă n-am voie s-o ating,
Nici s-o privesc n-am voie? Oprită mi-i o cale,
Dar nu și ceealaltă. Tot e ceva să-ți vezi
Iubirea de departe!“ Și iar de casă trec.
Dar Pythia dă buzna-ngrozită: ce să fie?

SCENA III

PYTHIA, DÖRIA, PHAEDRIA

PYTHIA

(aparte)

Vai, unde-a șters-o, ucigașul, tîlharul? Unde să-l găsesc?
Pînă-ntr-atîta să-ndrăznească?

PHAEDRIA

(aparte)

Vai, sînt pierdut! Ce poate fi?

PYTHIA

(idem)

Și nu s-a mulțumit, tîlharul, c-a necinstit sărmana fată,
I-a sfîșiat și tot veșmîntul și vițe-ntregi de păr i-a smuls!

PHAEDRIA

(idem)

Auzi!

PYTHIA

(idem)

Nu mi-o cădea în mînă,
Că nu mă las pînă-i scot ochii cu unghiile, ticălosul!

PHAEDRIA

(idem)

După plecarea mea, bag seamă, s-a petrecut un lucru rău.
O-ntreb.

(Tare, către Pythia.)

Hei, Pythia! Ce-nseamnă atîta zor? Pe cine cauţi?

PYTHIA

A, Phaedria! Pe cine caut? de cap să-ţi fie, drept ţi-oi spune,
Frumosul dar!

PHAEDRIA

Ce s-a-ntîmplat?

PYTHIA

Mai şi întrebi? Dar vălmăşagul făcut de eunucul tău?
A necinstit copila, darul stăpînei mele.

PHAEDRIA

Ce tot spui?
Să mor de nu eşti beată!

PYTHIA

Fie ca mine cei ce-mi caţă răul!

DORIA

Dar bine, Pythia, dă-ţi seama: n-ar fi ceva-mpotriva firii?

PHAEDRIA

Smintito! Cum s-o poată face un eunuc?

PYTHIA

Eu n-am habar
Ce-a fost; dar c-a făcut-o, stă fapta-i mărturie.
Boceşte fata şi-i e silă să povestească ce-a păţit.
Şi el de nicăieri n-apare; mă tem, sărmana, că s-a dus
Şi cu vreun lucru de prin casă.

PHAEDRIA

Hm! m-ar mira să fi putut
Departe-ajunge, un nevolnic ca omul meu; de nu cumva
S-a-ntors la noi acasă.

PYTHIA

Du-te şi vezi, te rog.

PHAEDRIA

Voi şti pe dată.

(Iese.)

DORIA

Să mor de-am auzit, cumătră, de vreo păţanie ca asta!

PYTHIA

Se spune c-ar dori, pe Pollux! şi ei, cu patimă, femeia,
Dar n-au putinţă; nici eu, biata, n-am bănuit defel isprava,
Că-l zăvoram cu toată grija şi nu-i încredinţam copila.

SCENA IV

PHAEDRIA, DORUS, PYTHIA, DORIA

PHAEDRIA

(către Dorus)

Ieşi, lighioană,-afară! Dai îndărăt acuma,
Fugar mişel? Grăbeşte, golane!

DORUS

Milă!...

PHAEDRIA

Ah,
Luați-i numai seama, călăul, cum se strîmbă!
De unde vii? Și straiul de ce ți l-ai schimbat?
Ce ai de spus?

(Pythiei.)

O clipă dac-aș fi zăbovit,
Nu-l mai găseam acasă: își pregătise fuga.

PYTHIA

Ai prins mișelul?

PHAEDRIA

Dacă l-am prins?!

PYTHIA

O, cît mă bucur!

DORIA

Și eu, pe Pollux!

PYTHIA

Unde-i?

PHAEDRIA

Ce mai întrebi? Nu-l vezi?

PYTHIA

Nu-l văd? Pe cine?

PHAEDRIA

Iată-l!

PYTHIA

Şi cine-i omul ăsta?

PHAEDRIA

Cel ce adus fu astăzi la voi.

PYTHIA

Pe ăsta nimeni
Nu l-a văzut vreodată, mă jur, în casa noastră.

PHAEDRIA

Nu l-a văzut?

PYTHIA

Ştii bine că el, nu altu,-i omul
Trimis la noi?

PHAEDRIA

Eu altul nu am avut.

PYTHIA

Păi ăsta
Nu poate sta alături de celălalt: acela
Era frumos şi tînăr.

PHAEDRIA

Ţi s-a părut, pesemne,
Pentru că-şi îmbrăcase veşmîntul cu zorzoane;
Urît îţi pare-acuma pentru că nu-l mai are.

PYTHIA

Mai bine taci! Nu-i vorba de-o mică osebire.
Cel adus nouă astăzi, era un băieţandru
Şi îţi făcea plăcere, o, Phaedria, să-l vezi.
Bătrîn, zbîrcit e ăsta, şi slab, şi fără vlagă,
La chip ca nevăstuica.

PHAEDRIA

Ce-mi tot înşiri poveşti?
Ai vrea să cred că nù ştiu ce-am cumpărat?

(Către Dorus.)

Hei, tu!
Te-am cumpărat eu? spune.

DORUS

Da.

PYTHIA

Să-mi răspundă mie
Acum.

PHAEDRIA

Întreabă-l.

PYTHIA

Astăzi ai fost la noi? — Vezi? Nu.
În schimb a fost un altul de şaisprezece ani;
Cu Parmeno-mpreună.

PHAEDRIA

Ascultă, lămureşte-mi
Întîi de unde-anume ai luat veşmîntul? Taci?
Ah, nu-mi răspunzi, jivină?

DORUS

Chaerea... a venit...

PHAEDRIA

Fratele meu?

DORUS

El însuşi.

PHAEDRIA

Cînd?

DORUS

Azi.

PHAEDRIA

De mult?

DORUS

Ba nu.

PHAEDRIA

Cu cine?

DORUS

Păi cu sclavul.

PHAEDRIA

Şi-l cunoşteai cumva?

DORUS

Deloc, şi niciodată n-am auzit de el.

PHAEDRIA

Atunci de ce eşti sigur că-i frate-meu?

DORUS

Mi-a spus
Chiar Parmeno. Şi straiul mi l-a dat el...

PYTHIA

Vai, mor!

DORUS

...și pe al meu luîndu-l, au șters-o amîndoi.

PYTHIA

Te-ai lămurit că nu sînt beată, că nu te mint și n-am mințit?
Și-ai înțeles c-a fost copila batjocorită?

PHAEDRIA

Gura, proasto!
Ori poate-l crezi?

PYTHIA

E pe crezute? Vorbește fapta de la sine

PHAEDRIA

(către Dorus)

Ia vino tu puțin deoparte... Auzi? Încă puțin; așa.
Acuma spune-mi înc-o dată: Chaerea ți-a luat veșmîntul?

DORUS

El însuși.

PHAEDRIA

L-a-mbrăcat?

DORUS

El însuși.

PHAEDRIA

Și-n locul tău s-a dus el?

DORUS

Da.

PHAEDRIA

Pe Iupiter! Ar fi prea josnic, prea ticălos ar fi!

PYTHIA

Vai mie!
Tu nici acuma nu poţi crede c-am fost făcute de ocară?

PHAEDRIA

Ba m-ar mira de nu i-ai crede scorneala.

(Aparte.)

Nu ştiu ce să fac.

(Încet, către Dorus.)

Ia seama: să spui „nu".

(Tare.)

În ce fel să smulg deplinul adevăr
Din gura ta? Ai dat tu ochii cu frate-meu?

DORUS

Nu.

PHAEDRIA

N-o să sufle
O vorbă nebătut.

(Către Dorus.)

Cu mine să vii!

(Către Pythia.)

Cînd zice da, cînd nu.

(Încet, către Dorus.)

Cere-ndurare!

DORUS

Fie-ţi milă, stăpîne!

PHAEDRIA

Intră-n casă.

(Îl loveşte.)

DORUS

Au!

PHAEDRIA

(aparte)

Alt mijloc de-a ieşi cu faţa curată n-am ştiut găsi.

(Către Dorus.)

Isprava e a-ta, golane, dacă-ţi baţi joc şi-acum de mine!

(Iese, împingîndu-l pe Dorus.)

PYTHIA

Ştiu bine, cum mă ştiu în viaţă, că Parmeno-i vîrît aici.

DORIA

Aşa e.

PYTHIA

Dar găsi-voi calea chiar azi, pe Pollux, să-i plătesc!
Ce să fac, Doria, acuma, ce mă povăţui?

DORIA

În privinţa
Copilei?

PYTHIÁ

Da. Să tac din gură sau să vorbesc?

DORIA

Ai minte: fă-te
Că nici de eunuc n-ai ştire şi nici de siluirea fetei.
Aşa, tu scapi de tot necazul, şi cred că şi ei o să-i placă.
Să spui atît: c-a şters-o Dorus.

PYTHIA

Bun sfatul tău.

DORIA

Nu-l văd pe Chremes?
Şi Thais va sosi.

PYTHIA

Cum asta?

DORIA

Pornise cearta cînd plecasem.

PYTHIA

Du giuvaierurile-n casă; vreau să-l întreb ce s-a-ntîmplat.

SCENA V

CHREMES, PYTHIA

CHREMES

La! la!... Pe Hercle! am făcut-o; mi s-a urcat la cap tot vinul!
Şi cînd stăteam lungit la masă credeam că-s tare cumpătat.
Doar cînd să mă ridic, nici capul nu mă ascultă, nici piciorul!

PYTHIA

Hei, Chremes!

CHREMES

Cine e? A, tu eşti, tu, Pythia? Mai frumuşică,
Mă jur, te văd de astădată!

PYTHIA

Şi eu pe tine — tare vesel!

CHREMES

E drept proverbul: „Fără Ceres şi Liber, Venus îngheaţă"[1].
S-antors de mult acasă Thais?

PYTHIA

Păi a plecat de la ospăţ?

CHREMES

De mult. De-un veac. A tras o ceartă, de mi-a plăcut, cu militarul.

PYTHIA

Nu te-a rugat să vii cu dînsa?

CHREMES

Nu, mi-a făcut un semn plecînd.

PYTHIA

Şi nu era de-ajuns?

CHREMES

De unde să ştiu ce vrea să spună semnu-i?
Mai pe-nţeles a fost cu Thraso; el m-a zvîrlit pe uşă-afară.
Dar, iat-o, vine! Unde s-o fi-ntrecut pe drum?

SCENA VI

THAIS, CHREMES, PYTHIA

THAIS

Cred că sosi-va-ntr-o clipită să mi-o răpească! Ah, să vină!
Să-ncerce doar c-un vîrf de deget să mi-o atingă, şi-i scot ochii.
Pot să-i îngădui neghiobia şi vorba goală, cîtă vreme
E vorbă; dar cînd vrea să treacă la faptă — îi arăt eu lui!

[1] Ceres sau Demeter era zeiţa fertilităţii, a grînelor, Liber sau Bachus — zeul viţei-de-vie şi al vinului, iar Venus sau Afrodita — zeiţa frumuseţii şi a dragostei. Înţelesul proverbului este: fără mîncare şi băutură dragostea îngheaţă *(Sine Cerere et Libero friget Venus)*.

CHREMES

Aştept de multă vreme, Thais.

THAIS

O, Chremes drag, te căutam!
Ştii c-a fost cearta pentru tine şi că-nde-aproape te priveşte
Întreaga pricină?

CHREMES

Pe mine? Cum? Parcă asta-i...

THAIS

Vrînd s-o aflu
Pe sora ta şi să ţi-o dărui, îndur ce ştii şi multe încă.

CHREMES

Şi unde-i ea?

THAIS

La mine-acasă.

CHREMES

Văleu!

THAIS

Ce s-a-ntîmplat? A fost
Crescută-n cinste, ca şi tine.

CHREMES

Ce spui, femeie?

THAIS

Adevărul.
Acum e vremea să ţi-o dărui, şi-n schimbul ei nu cer nimic.

CHREMES

Îţi voi purta recunoştinţă, cum meriţi, toată viaţa, Thais!

THAIS

Da, dar mă tem să n-o pierzi, Chremes, mai înainte s-o primeşti;
Că peste-o clipă militarul cu sila vine să mi-o ia.
Mergi, Pythia, şi-adù cutia cu mărturiile copilei.

CHREMES

(văzînd că se apropie Thraso)

Ah, spune,-l vezi...?

PYTHIA

(către Thais)

Unde-i cutia?

THAIS

În scrin. Zăbavnică mai eşti!

CHREMES

...pe militarul tău cum vine cu-o-ntreagă oaste-asupra ta?
Vai, vai!

THAIS

Băiete, mi se pare sau eşti fricos?

CHREMES

Ia fugi de-aici!
Eu, un fricos? Dar nu se află om viu mai curajos ca mine.

THAIS

E tocmai ce avem nevoie.

CHREMES

Pesemne tu mă iei drept altul!

THAIS

Şi-apoi gîndeşte-te la asta: că omul tău e un străin,
Necunoscut, şi fără vază, şi în prieteni mai sărac.

CHREMES

Da, ştiu. Dar e-o nesocotinţă să-i faci, nu să-i înlături jocul.
Mai bine-ntîmpină-i ocara, decît să i-o plăteşti pe urmă.
Tu, intră, ferecă-te-n casă, cît timp o fugă dau prin piaţă:
Aduc îndată ajutoare în forfota de-aici.

THAIS

Rămîi!

CHREMES

Mai sigur e.

THAIS

Rămîi.

CHREMES

Mă lasă: îndată vin.

THAIS

Dar nu-i nevoie:
Ajunge dacă spui că fata e sora ta de mult pierdută,
C-o recunoşti şi faci dovada cu mărturii...

PYTHIA

(întorcîndu-se)

Acestea-s.

THAIS

(lui Chremes)

Ia-le.

Şi dacă se iuţeşte, cheamă-l la jude. Înţelegi?

CHREMES

Prea bine.

THAIS

Fii demn şi hotărît la vorbă.

CHREMES

Voi fi.

THAIS

-Şi suflecă-ţi mantaua[1].

(Aparte.)

Apărătorul meu, vai mie, aleargă după apărare.

SCENA VII

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES, THAIS

THRASO

Să-nchid eu ochii şi să-ngădui asemenea obrăznicie?
Mai bine moartea! După mine, Simalio! Syriscus! Donax!
În casă dau năvală.

GNATHO

Bine!

THRASO

Pe fată o răpesc!

[1] Cu înţelesul de „a lua poziţie de luptă".

GNATHO

Prea bine!

THRASO

Pe ea[1] o bat!

GNATHO

Grozav!

THRASO

Treci, Donax, în fruntea şirului, cu ranga!
Simalio pe-aripa stîngă; Syriscus, tu, pe dreapta. Alţii!
Unde-s acei borfaşi cu Sanga centurionul?

SANGA

Iată,-aici!

THRASO

Neisprăvitule! Cu zdreanţa de şters la vase intri-n luptă?

SANGA

Ehei, cunosc demult vîrtutea şi-a comandantului şi-a oastei:
Am zis că sînge-are să curgă, şi-am luat-o rănile să şterg.

THRASO

Pe unde-s ceilalţi?

SANGA

Care ceilalţi? Doar Sannio păzeşte casa.

THRASO

Aşază-ţi oamenii; din spate v-acopăr eu, şi dau semnalul.

---

[1] Pe Thais.

GNATHO

(tare)

E înțelept!

(Aparte.)

Asmute oastea, iar el la loc ferit se trage.

THRASO

Așa făcea și însuși Pyrrhus[1].

CHREMES

Ei, Thais, vezi de ce-i în stare?
Aveam dreptate să te sfătui să pui zăvoarele la ușă?

THAIS

Vedea-vei că viteazu-acesta nu e decît un fanfaron.
N-ai teamă.

THRASO

(către Gnatho)

Cum arăt?

GNATHO

Mi-ar place cu praștia-n mînă să te văd:
Din ascunzișul de departe lovești în plin și-i pui pe fugă.

THRASO

Ehei, dar iat-o, în persoană, pe Thais!

GNATHO

Atacăm?

[1] Rege al Epirului (către 318—272 î.e.n.), mare comandant de oști, învingător al romanilor în Italia, datorită elefanților folosiți de el în luptă, este în cele din urmă învins și silit să se retragă în Grecia, unde moare la asediul cetății Argos.

THRASO

Aşteaptă.
Un înţelept nu-ncepe lupta pînă nu-ncearcă o-mpăcare.
Şi dacă-mi dă de bună voie ce vreau?

GNATHO

Pe zei! E lucru mare
Înţelepciunea! Doar m-apropii de tine şi-mi sporeşte mintea.

THRASO

Ascultă, Thais, o-ntrebare: cînd dăruitu-ţi-am copila,
Ai spus ori nu că două zile vei fi a mea?...

THAIS

Şi? Mai departe!

THRASO

Întrebi, cînd ai adús la mine, sub ochii mei, pe-acest ibovnic...

THAIS

(aparte)

Ce să mă fac cu el?

THRASO

...cu care te-ai furişat pe urmă-afară?

THAIS

Aşa am vrut.

THRASO

Înapoiază-mi copila, să n-o iau cu sila.

CHREMES

Atinge-o, fie şi cu mîna, o, tu...!

GNATHO

Hei, ce-ţi închipui? Taci!

THRASO

Tu ce te bagi? Să nu pun mîna pe ce-i al meu?

CHREMES

Al tău, lichea?

GNATHO

Ia seama: nu cunoşti bărbatul pe care-l ocărăşti!

CHREMES

(către Gnatho)

Nu pleci?

(Către Thraso.)

Iar tu, visezi tu ce te-aşteaptă? Dacă stîrneşti aici vreo zarvă,
Te fac să-ţi aminteşti şi locul, şi ziua asta, şi pe mine!

GNATHO

Îţi plîng, pe legea mea, de milă că-ţi faci un mare om duşman.

CHREMES

Îţi crăp în două căpăţîna, dacă nu pleci!...

GNATHO

Auzi, mişelul!
Zi, chiar aşa îmi faci?

THRASO

Dar cine eşti tu? Ce vrei? Ce ai cu fata?

CHREMES

În primul rînd, e cetăţeană...

THRASO

Ei, asta-i!

CHREMES

Din Atena...

THRASO

Ha!

CHREMES

Și sora mea.

THRASO

Neobrăzare!

CHREMES

Vezi, soldățoiule, ai grijă:
N-o silnici nicicum. Eu, Thais, plec s-o aduc pe doica ei,
Sophrona, să-i arăt dovada.

THRASO

Mă-mpiedici tu să mă ating
De bunul meu?

CHREMES

Ei, da, te-mpiedic!

GNATHO

Auzi? Deci e părtaș la furt.
Îți e de-ajuns.

THRASO

Și tu zici, Thais, ca el?

THAIS

Răspundă-ți cine vrea.

(Iese.)

THRASO

Acum ce facem?

GNATHO

Să ne-ntoarcem. Iertare va veni să ceară
Ea singură.

THRASO

Crezi tu?

GNATHO

Sînt sigur. Ehei, femeile au toane:
Nu vor cînd vrei, ci dacă nu vrei, doresc.

THRASO

Așa-i.

GNATHO

Dau drumul oastei?

THRASO

Cum ți-e voia.

GNATHO

Hai, Sanga, lupta e sfîrșită!
Ca bun ostaș, adu-ți aminte de casă și bucătărie.

SANGA

De mult la oale-mi fuge gîndul.

GNATHO

Ești bun băiat.

THRASO

Veniți oșteni!

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

THAIS, PYTHIA

THAIS

Nu încetezi, neghioabo, cu vorbele-n doi peri?
„Eu ştiu... ba nu... a şters-o... mi-a spus... n-am fost de faţă..."
Nu vrei să-mi spui odată mai limpede ce-a fost?
E-n zdrenţe haina fetei, ea plînge, nu vorbeşte;
De eunuc nici urmă. Ce s-a-ntîmplat? Răspunde!

PYTHIA

Ce să răspund? Se pare că nici un eunuc
Nu ar fi fost.

THAIS

Dar cine atunci?

PYTHIA

Chàerea.

THAIS

Care
Chaerea?

PYTHIA

Frăţiorul lui Phaedria, efebul.

THAIS

Ce spui tu, vrăjitoare?

PYTHIA

Măcar ce-am auzit.

THAIS

Ce căuta la mine? De ce-a venit?

PYTHIA

Nu știu;
Pesemne-i era dragă Pamphila.

THAIS

Sînt pierdută,
Nefericita, dacă-i adevărat ce spui!
De-aceea plînge fata?

PYTHIA

Cred.

THAIS

Crezi, neleguito?
Dar ce fel de poruncă ți-am dat, plecînd de-acasă?

PYTHIA

Ce vreai să fac? Porunca era s-o las în grija-i.

THAIS

Ah, ai pus lupul paznic la oaie! Mor de ciudă
Că-și bate joc de mine o soartă rea!

(Zărindu-l pe Chærea.)

Dar cine-i?

PYTHIA

Taci, taci, stăpînă dragă! Sîntem scăpate, iată:
În mîna noastră-l ţinem.

THAIS

Şi unde-i?

PYTHIA

Colo,-n stînga.
Îl vezi?

THAIS

Îl văd.

PYTHIA

Opreşte-l mai repede, opreşte-l!

THAIS

Şi ce să-i facem proasto?

PYTHIA

Mă-ntrebi ce poţi să-i faci?
Pe Castor! se cunoaşte că-i un nerușinat,
De cum îl vezi! Nu-ţi pare? Ia uite-l ce-ncrezut e!

SCENA II

CHAEREA, THAIS, PYTHIA

CHAEREA

(aparte)

Pesemne că şi tatăl şi mama lui Antipho
Erau de mult acasă şi, nevăzut de ei,

N-aș fi putut să intru. În timp ce așteptam
Afară,-n fața ușii un cunoscut zăresc
Cum vine către mine. Îndată-o iau la goană,
M-avînt într-o pustie străduță, ies, pe urmă,
În alta și în alta: ca un ieșit din minți.
Am tot fugit să nu fiu cumva recunoscut.
Dar nu o văd pe Thais? Ba dînsa e. Ah, nu știu
Ce-i de făcut!... Ce-mi pasă acum? Ce-mi poate face?

THAIS

(aparte)

La el să mergem.

(Către Chaerea.)

Salve, cinstite Dorus! Cică
Ai fi fugit; așa e?

CHAEREA

Așa.

THAIS

Și te mîndrești?

CHAEREA

Nu.

THAIS.

Crezi că ți se uită pedeapsa?

CHAEREA

Iartă-mi fapta
De-acuma, și la alta, de va mai fi, ia-mi viața.

THAIS

Nu ți-a fost de mînia mea teamă?

CHAEREA

Nu.

THAIS

Atunci?

CHAEREA

(arătîndu-i-o pe Pythia)

De ea, c-o să se plîngă de mine, m-am temut.

THAIS

Dar ce-ai făcut?

CHAEREA

Acolo, un fleac.

PYTHIA

„Un fleac", mişelul!
Un fleac e pentru tine să necinsteşti o fată,
O cetăţeană?

CHAEREA

Sclavă, ca mine, o crezusem.

PYTHIA

„Ca tine, sclavă"! Meriţi să-ţi rup şi vreo şuviţă
De păr! Neobrăzatul, ne ia şi-n rîs acuma!

THAIS

Nu pleci de-aici, nebuno?

PYTHIA

De ce să plec? N-ar fi
Deloc o nedreptate să-i fac aşa, tîlharul,
Şi mai ales cînd zice el însuşi că ţi-e sclav!

THAIS

Să isprăvim cu asta. Prea te-ai purtat nedemn,
Chaerea; şi chiar dacă sînt demnă eu de-această
Ocară, tot nedemnă rămîne fapta ta.
Nici nu mai ştiu, pe Pollux! în ce anume fel
Să hotărăsc cu fata; aşa mi-ai încurcat,
Vai, planurile toate, că nu pot s-o trimit
Părinţilor curată şi cum mă chibzuisem,
Ca să mi-i fac prieteni prin fapta mea, Chaerea.

CHAEREA

Dar eu socot de astăzi să fiu mereu prieten
Cu ea. Adesea după o àstfel de-ntîmplare
Pornită rău, se naşte o mare şi-ndelungă
Apropiere. Dacă vreun zeu a înlesnit-o?

THAIS

Aşa-nţeleg, pe Pollux! şi aş putea să-ngădui.

CHAEREA

Oh, da, te rog. Şi crede că fapta-mi n-a ţintit
Ocara, ci iubirea m-a-mpins la faptă.

THAIS

Ştiu,
Şi pot să-ţi dau, pe Pollux! cu-atît mai mult iertare.
Nu sînt nenduplecată şi nici prea-ncepătoare
Să nu cunosc, Chaerea, a dragostei putere.

CHAEREA

Să mă trăsnească zeii de nu-mi eşti dragă, Thais!

PYTHIA

Stăpînă,-atunci, pe Pollux! să te fereşti de el.

CHAEREA

N-aş îndrăzni.

PYTHIA

În tine nu m-aş încrede.

THAIS

Gata!

CHAEREA

Acum, te rog din suflet, să mă ajuţi mai mult;
Doar ţie mă destăinui şi-n seama ta mă las:
Fii sprijinul meu, Thais, patroana[1] mea, te rog!
De nu mă-nsor cu-această copilă, simt că mor!

THAIS

Şi tatăl tău?...

CHAEREA

Ah, tata? Primeşte el, ci numai
Să fie cetăţeană.

THAIS

Te rog să mai aştepţi
O clipă doar, că vine şi fratele copilei;
S-a dus să cheme doica din vremi, care-a crescut-o;
Şi vreau să fii de faţă cînd o va recunoaşte.

CHAEREA

Rămîn cu drag.

THAIS

Şi nu vrei, decît să stăm la uşă,
Să-i aşteptăm la mine în casă, pînă vin?

[1] *Patronus* (aici: *patrona)* — ocrotitor, protector (al clienţilor).

CHAEREA

Ba cum să nu, din suflet.

PYTHIA

Văleu, ce faci, stăpînă?!

THAIS

Cum asta?

PYTHIA

Auzi vorbă! Cutezi să-l chemi în casă
Şi după fapta-aceea?

THAIS

Şi de ce nu?

PYTHIA

Ia seama:
Ne joacă altă festă.

THAIS

Mai taci din gură, gata!

PYTHIA

Nu prea-i cunoşti, pesemne, neobrăzarea toată.

CHAEREA

Nu fac nimic, n-ai teamă.

PYTHIA

Te cred: nimic, Chaerea,
Cînd n-ai nimic în pază.

CHAEREA

Hai, Pythia, atunci
Păzeşte-mă tu însăţi.

PYTHIA

Nu m-aș primejdui
Lăsîndu-ți în păstrare ceva. Mai du-te-ncolo!

THAIS

Ci iată: se întoarce fratele ei...

CHAEREA

Să mergem
Degrabă-n casă, Thais; să nu mă vadă-n stradă
Cu straiul meu.

THAIS

Ce-i asta? Acum te rușinezi?

CHAEREA

Mult.

PYTHIA

„Mult"! Ce fată mare!

THAIS

Hai intră, te urmez.
Tu, Pythia, așteaptă-l și àdu-ni-l pe Chremes.

SCENA III

PYTHIA, apoi CHREMES, SOPHRONA

PYTHIA

Ei? Ce-mi scornește mintea? Și cum să mă răzbun
Acum pe ticălosul ce ne-a făcut-să-l credem
Pe-acesta ce nu este?

CHREMES

(Sophronei)

Hai, doică, mai zorește
Puțin.

SOPHRONA

Zoresc.

CHREMES

Dar văd că defel n-ai spor la mers.

PYTHIA

I-ai arătat bătrînei dovezile?

CHREMES

Pe toate.

PYTHIA

Ce-a zis? Le recunoaște?

CHREMES

Nici vorbă, fără greș.

PYTHIA

Mă bucur mult; căci fetei atîta grijă-i port.
Intrați; de multă vreme stăpîna vă așteaptă.

(Singură.)

Dar iată-l pe cinstitul de Parmeno; ce-n tihnă
Și liniștit se plimbă! Dacă m-ajută zeii
Tot astăzi trag nădejde să-i dau un pic de furcă.
Întîi recunoștința copilei să mi-o capăt;
Pe urmă-l vîr oleacă-n răcori pe ticălos.

SCENA IV

PARMENO, apoi PYTHIA

PARMENO

Mă-ntorc să văd ce face Chaerea-al meu pe-aici.
Dacă şi-a dus isprava la bun sfîrşit, pe zei,
Ce laude, ce faimă pe Parmeno l-aşteaptă!
Că nu i-am fost un reazem, şi-atît, pentru iubirea-i
Aflată în puterea nesăţioasei tîrfe,
Ci-n palmă o fecioară, iubită lui, i-am pus,
Fără silinţă mare, sau chin, sau cheltuială;
Dar fapta pentru care aş merita cununa,
E că i-am dat prilejul băiatului să afle
Purtările şi felul acestor curtezane:
Din vreme să le ştie şi-n veci să le urască.
Cînd le-ntîlneşti afară, te-mping să crezi că nimeni
Nu-i osebit ca ele, ales şi instruit;
Fac mofturi cînd cinează alături de ibovnici,
Dar să le vezi în taină, la casa lor, murdare,
Scîrboase, urîcioase, cu cîtă lăcomie
Uscata pîine-o moaie în sosul din ajun...
Îl ocrotești pe tînăr spunîndu-i toate astea.

PYTHIA

(care a intrat mai înainte, aparte)

Mişelule, plăti-vei şi vorbele şi fapta;
N-ai să mai rîzi vreodată de noi nepedepsit!

(Tare, prefăcîndu-se că nu-l vede.)

Pe zei! E-o faptă ruşinoasă! Nefericit, sărman băiat!
Şi numai Parmeno-i de vină că l-a adus la noi!

PARMENO

(aparte)

Ce-i asta?

PYTHIA

(ca mai sus)

De milă am fugit afară, ca să nu văd cum vor să dea
Cea mai îngrozitoare pildă, din cîte ştiu.

PARMENO

(încet)

O, Iupiter!
Ce s-a-ntîmplat? S-a zis cu mine? O-ntreb.

(Tare.)

Ce-i Pythia? Ce spui?
Cu cine vor să dea ei pildă?

PYTHIA

Om ticălos, mai şi întrebi?
Vrînd să ne-nşeli pe noi, pierdut-ai pe-acel sărman băiat,
pe care
Drept eunuc l-închipuiseşi.

PARMENO

Ei, cum? Ce s-a-ntîmplat? Vorbeşte!

PYTHIA

Ştii tu că fata dăruită stăpînei mele-i cetăţeană,
Şi ştii că frate-său e unul dintre mai-marii din oraş?

PARMENO

Habar nu am.

PYTHIA

Acum se ştie. Acel mişel a necinstit-o,
Şi fratele, aflînd isprava, cum e amarnic la mînie...

PARMENO

Ce i-a făcut?

PYTHIA

De prima dată, așa ți l-a legat, burduf.

PARMENO

Ah, l-a legat?

PYTHIA

Burduf, cu toate că Thais se ruga să-l ierte.

PARMENO

Ce spui, femeie?

PYTHIA

Vrea să-i deie pedeapsa pentru silnicire,
Ceea ce n-am văzut vreodată și nici nu vreau să văd.

PARMENO

Cutează
Chiar într-atîta?

PYTHIA

„Într-atîta"?

PARMENO

Ce, pentru tine nu-i prea mult?
A fost învinuit vreodată de silnicie omul prins
La cutezane-n casă?

PYTHIA

Nu știu.

PARMENO

De nu știi, Pythia, îți spun
Și îți răs-spun că e odrasla stăpînului meu...

PYTHIA

Vai de mine!
El e...?

PARMENO

...Și Thais să nu lase vreo silnicie să-l ajungă.
Dar pentru ce nu m-aș repède eu însumi?

PYTHIA

Parmeno, ia seama
Ce faci, că nu-l ajuți, dar poate-ți găsești pieirea; ei socot
Că tu ai pus la cale totul.

PARMENO

Vai mie, vai, ce să mă fac?
Și cum să mă descurc? — Dar, iată, s-a-ntors bătrînul de la țară.
Să-i spun, sau nu? Îi spun, pe Hercle! chiar dacă mie-are să-mi fie
Nespus de rău. Dar se cuvine să-și scape fiul.

PYTHIA

Ai dreptate.
Eu am plecat. Tu povestește-i de-a fir-a-păr ce s-a-ntîmplat.

SCENA V

DEMEA (sau *LACHES*), *PARMENO*

DEMEA

E bine că am casa de țară-aici pe-aproape,
Că nu mă plictisește nici cîmpul, nici orașul.

Cînd nu-mi place-ntr-o parte, mă mut în ceealaltă.
Dar nu e sclavul nostru acela? El e, da.
Ce-i Parmeno, pe cine pîndeşti în faţa uşii?

PARMENO

Pe cine văd? Mă bucur că sănătos te-ntorci!

DEMEA

Dar ce pîndeşti?

PARMENO

Vai! Teama îmi leagă limba.

DEMEA

Ei,
Ce spui? De ce te zbuciumi? Sînt toate bune-acasă?

PARMENO

În primul rînd, stăpîne, să fii încredinţat
Că-n cele petrecute eu n-am nici un amestec.

DEMEA

Dar ce e?

PARMENO

Ai dreptate să-ntrebi, cînd nu ţi-am spus
Nimic. Fiul cel mare al tău i-a cumpărat
Un eunuc femeii de-alături.

DEMEA

Cui?

PARMENO

Thaisei.

DEMEA

A „cumpărat“! Și prețul? Cît?

PARMENO

Douăzeci de mine.

DEMEA

Ah, mor!

PARMENO

De-o cîntăreață s-a-ndrăgostit cel mic.

DEMEA

„S-a-ndrăgostit“? Cum? Știe ce este-o curtezană? Și, cum, s-a-ntors acasă? Necaz după necaz!

PARMENO

Nu mă privi, stăpîne: nu eu l-am sfătuit.

DEMEA

Să nu-mi vorbești de tine; de-oi mai trăi, năpîrcă, Am să te...! Dar acuma, dă-i drumul, spune tot.

PARMENO

Păi a fost dus la Thais în chip de eunuc.

DEMEA

„De eunuc“?

PARMENO

Pe Hercle! Și, pentru silnicie,
L-au prins acolo-n casă și l-au legat.

DEMEA

Vai, mor!

PARMENO

Vezi ce-ndrăzneţe-s nişte femei!

DEMEA

N-a mai rămas
Nici o nenorocire pe care ai uitat
Să mi-o arăţi?

PARMENO

Nici una.

DEMEA

Ce-aştept de nu dau buzna?

(Intră la Thais.)

PARMENO

(singur)

Nu mă-ndoiesc că toată isprava rău mi-o prinde,
Dar nu puteam în alt fel să fac; mă bucur numai
Că tîrfelor, prin mine, le-o prinde şi mai rău;
De mult bătrînul caută prilejul să le tragă,
Pe cinste,-o-nvăţătură; şi, iată, l-a găsit!

SCENA VI

PYTHIA, PARMENO

PYTHIA

(ieşind de la Thais, aparte)

Pe Pollux! poate niciodată n-am petrecut mai mult ca astăzi,
Cînd l-am văzut dînd buzna-n casă, holbat de spaimă, pe bătrîn!
Doar eu ştiam de strengărie şi singură m-am veselit.

PARMENO

(aparte)

Hei, asta ce mai e?

PYTHIA

Şi-acuma, cu Parmeno să schimb o vorbă.
Dar unde poate fi?

PARMENO

(idem)

Pe mine mă caută.

PYTHIA

(idem)

Ah, l-am văzut!

(Izbucneşte în rîs.)

PARMENO

Ei, ce e? Ce tot vrei, smintito? De ce rîzi?

(Pythia rîde şi mai tare.)

Iar începi?

PYTHIA

Mă-năbuş
Rîzînd de tine, prostovane!

PARMENO

De ce? Cum asta?

PYTHIA

Mai şi-ntrebi?
N-am mai văzut nicicînd, pe Pollux! şi nu mai văd un prost
ca tine!
Ah, că nu-s meşteră să-nşirui ce-am petrecut pe seama ta!

Şi te crezusem de ispravă şi ca nealtul de şiret.
Ce? Trebuia să dai crezare nentîrziat poveştii mele?
Şi cugetai că nu-i destulă ticăloşia ce-o făcuseşi
Cu tînărul, de-a fost nevoie să-l dai lui taică-su-n vileag?
Gîndeşti cum s-a simţit băiatul cînd şi bătrînul l-a văzut
Împodobit cu straiu-acela? Ei, bine? Ştii că eşti pierdut?

PARMENO

Ce spui, netrebnico? Minciună îmi zici c-a fost? Şi tot mai rîzi?
Te-a desfătat, nelegiuito, să-ţi baţi tu joc de noi?

PYTHIA

Grozav!

PARMENO

Rău o să-ţi pară.

PYTHIA

Nu mai spune!

PARMENO

Pe Hercle! ţi-o plătesc.

PYTHIA

Te cred,
Dar mă gîndesc că poate-o vreme te-i mulţumi cu-ameninţarea;
Ci tu, că l-ai împins la rele şi l-ai pîrît pe-acel bezmetic,
Ai să te legeni în cîrlige; o pildă vor să dea cu tine.

PARMENO

Vai, sînt pierdut!

PYTHIA

Îţi iei răsplata credinţei tale. Am plecat.

PARMENO

Vai mie, m-am trădat eu însumi, ca şoarecele, şi-s pierdut![1]

SCENA VII

GNATHO, THRASO, PARMENO

GNATHO

Şi-acuma? Ce nădejdi, ce planuri ne-aduc aici? Ce gînd ai, Thraso?

THRASO

Eu? Să mă dau supus Thaisei, porunca să-i ascult.

GNATHO

Ce spui?

THRASO

Ei, ce, nu s-a supus şi Hercul Omphalei[2]?

GNATHO

Foarte bun exemplul!

(Aparte.)

Vedea-te-aş alintat pe creştet şi pe la ceafă cu sandaua!

(Tare:)

Ia uite, se deschide uşa.

---

[1] Expresie proverbială; explicaţia presupusă de editori este că şoarecele se trădează în întuneric prin propriul său chiţcăit *(Egomet meo indicio miser quasi sorex hodie perii)*.

[2] În mitologia greacă: regina Lydiei, la curtea căreia Hercule — vîndut ca sclav — a zăbovit timp de trei ani, ducînd o viaţă de plăceri şi de huzur, dar şi de umilinţe: trebuia să umble îmbrăcat în veşminte femeieşti, să toarcă, să ţească alături de sclave, să îndure vorbele de ocară ale reginei etc.

THRASO

Vai, alt necaz! Mai văd pe unul
Pe care încă nu-l văzusem. De ce cu-atîta grabă iese?

SCENA VIII

CHAEREA, PARMENO, GNATHO, THRASO

CHAEREA

Concetățeni ai mei, cunoașteți un om mai fericit ca mine?
Pe Hercle! nimeni nu-i. Toți zeii mi-au stat în ajutor din toate
Puterile, și-ntr-o clipită m-au copleșit cu darul lor.

PARMENO

(aparte)

De ce se bucură?

CHAEREA

O, dragul meu Parmeno, plăsmuitorul,
Izvorul, ah, și-mplinitorul! Știi tu cît sînt de fericit?
Știi că Pamphila-i cetățeană?

PARMENO

Am auzit.

CHAEREA

Că-i sînt logodnic?

PARMENO

Pe zei, mă bucur!

GNATHO

(către Thraso)

Auzit-ai?

CHAEREA

Apoi de Phaedria mă bucur
Că-şi află liniştea-n iubire: o casă-acum cu toţii sîntem;
S-a pus sub ocrotirea tatii şi Thais; din clipita asta-i
Clienta[1] noastră.

PARMENO

Ah, rămîne doar a lui Phaedria?

CHAEREA

Se pare.

PARMENO

Încă-un prilej de bucurie: zvîrlit pe uşă-i militarul.

CHAEREA

Mergi după frate-meu, du-i vestea oriunde-o fi.

PARMENO

O fi acasă.

(Iese.)

THRASO

Mai poate fi-ndoială, Gnatho, că sînt pierdut fără speranţă?

GNATHO

Nici o-ndoială, cred.

CHAEREA

Pe cine să-l pomenesc întîi, să-l laud?
Pe el, care mi-a dat povaţa? Pe mine, care-am îndrăznit?

[1] Clientul era „protejatul", cetăţeanul care se punea sub apărarea unui *patronus*.

Sau mai degrabă pe Fortuna[1], care-a condus măiestru totul,
Sau poate-nțelepciunea tatii și bunătatea-i? Iupiter,
O, fă să dăinuie-acest bine!

SCENA IX

PHAEDRIA, CHAEREA, THRASO, GNATHO

PHAEDRIA

(intrînd, aparte)

Zei buni! De necrezut îmi pare
Ce mi-a spus Parmeno acuma. Dar unde-i frate-meu?

CHAEREA

Aici.

PHAEDRIA

Mă bucur!...

CHAEREA

Cred. Dar, frățioare, pe Thais cel mai mult se cade
S-o îndrăgim; în casa noastră adus-a bucuria toată.

PHAEDRIA

Mi-o lauzi mie?

THRASO

(aparte)

Tot mai dragă îmi e, de cînd mă tem c-o pierd.
În tine-mi pun nădejdea, Gnatho.

GNATHO

Și ce să fac?

[1] Soarta, Întîmplarea.

THRASO

Prin rugăminți,
Sau pentru aur să mă bucur de-un colțișor măcar la Thais.

GNATHO

E tare greu.

THRASO

Te știu destoinic, și izbutești, cînd vrei. De-o scoți
La capăt după cum mi-e voia, îți împlinesc orice dorință.

GNATHO

Așa?

THRASO

Așa!

GNATHO

Ei bine, dacă voi izbuti, de ești sau nu
Acasă,-mi ții deschisă casa, și totdeauna să m-aștepte
Un loc la masă.

THRASO

Îți făgădui!

GNATHO

La treabă-atunci!

PHAEDRIA

Pe cine-aud?
O, Thraso, tu!

THRASO

Salut!

PHAEDRIA

S-ar zice că nu prea știi ce s-a-ntîmplat
Pe-aici.

THRASO

Ba știu.

PHAEDRIA

Și ce mai cauți pe-acest meleag?

THRASO

Mă bizui mult
Pe tine...

PHAEDRIA

Știi cum să te bizui? Ascultă ici: de va mai fi
Să te-ntîlnesc măcar o dată în piața asta și-mi spui: „Merg
La alții, sînt pe-aici în treacăt" — ești mort!

GNATHO

Nu, nu e bine-așa!

PHAEDRIA

Am zis...

GNATHO

Ei, nu te cunoscusem atît de țanțoș!

PHAEDRIA

...și o fac!

GNATHO

Întîi ascultă și-altă vorbă; pe urmă, n-ai decît să faci
Cum vrei.

CHAEREA

S-o auzim.

GNATHO

Hei, Thraso, îndepărtează-te un pas.
De la-nceput, un singur lucru țin să vă intre vouă-n minte:
Că tot ce vreau să fac, pe Hercle! e numai în folosul meu.
Ci, dacă v-ar prii și vouă, și nu primiți, nu faceți bine.

PHAEDRIA

Hai, spune, ce vrei?

GNATHO

Să-l îngădui pe Thraso ca rival.

PHAEDRIA

Ce spui?!

CHAEREA

Rival?!...

GNATHO

Gîndește-te. Pe Hercle! îți place, Phaedria, cu dînsa
Trai larg să duci (și adevăru-i că după pofta inimii
Trăiești), și Thais e silită și de la alții să primească.
Iubirea cere cheltuială, și tu puțin îi dăruiești,
Ori pentru asta nu e nimeni mai de folos, mai nimerit:
Întîi că e bogat, și mînă ca el mai largă n-are nimeni;
E un netot, un prost, o vită ce sforăie și zi și noapte,
Și teamă nu-i c-o să-l iubească; și-apoi te scapi de el cînd vrei.

PHAEDRIA

Ce facem?

GNATHO

Şi... să ştii un lucru, cel mai de seamă, după mine:
Pe nicăieri nu se petrece mai mult, mai bine ca la el.

CHAEREA

Mira-m-ar să n-avem nevoie de omul ăsta.

PHAEDRIA

Cred şi eu.

GNATHO

Şi bine chibzuiţi. Şi încă un lucru cer: să mă luaţi
Părtaş cu voi; de multă vreme rostogolesc eu piatra asta.

PHAEDRIA

Te luăm.

CHAEREA

Cu dragoste.

GNATHO

La rîndu-mi, Chaerea, Phaedria, pe mînă
Vi-l dau, tocaţi-l şi petreceţi pe banii lui.

CHAEREA

O, cu plăcere!

PHAEDRIA

Şi merită.

GNATHO

Acuma, Thraso, poţi să te-apropii.

THRASO

Ei, cum stăm?

GNATHO

Cum? Nu te cunoşteau băieţii: dar le-am vorbit de firea ta,
Ce fapte-ai săvîrşit în viaţă, ce însuşiri ai, fără seamăn,
Şi-am izbîndit.

THRASO

O, de minune! Te-oi răsplăti cum nu gîndeşti.
Eh, nu mi s-a-ntîmplat vreodată să nu mă fac iubit de toţi!

GNATHO

V-am spus că are sprinteneala de duh a fiilor Atenei?

PHAEDRIA

Puţin ai spus. Ieşiţi pe-acolo.

CÎNTĂREŢUL DIN FLAUT

Cu bine şi, aplaudaţi!

CEL CE SE PEDEPSEȘTE SINGUR

Titlul latin:

HEAUTONTIMORUMENOS

PERSONAJELE

CHREMES, tatăl lui Clitipho
MENEDEMUS, tatăl lui Clinia
CLITIPHO, iubitul Bacchidei
CLINIA, iubitul Antiphilei
SYRUS, sclavul lui Clitipho
DROMO, sclavul lui Clinia
SOSTRATA, soţia lui Chremes
ANTIPHILA, o tînără fată
BACCHIS, o curtezană
PHRYGIA, slujnica Bacchidei
CANTHARA, o doică

Acţiunea se petrece într-o mică aşezare rurală din preajma Atenei.

PROLOGUL

Ca să nu vă uimească de ce mi-a dat poetul
Un rol de tînăr mie, om vîrstnic — să vă spun
În primul rînd: pe urmă vă spun de ce-am venit.
Luată dintr-o piesă grecească nouă,-acuma
Vă dau o nouă piesă, *Heautontimorumenos*,
Cu-o dublă-alcătuire pe-o țesătură simplă[1].
V-am spus de noua piesă, v-am spus ce-a fost; s-ar cere
Să spun și cine-a scris-o și-a cui e în greceşte,
Dar cea mai mare parte din voi socot că știe.
Să spun, în două vorbe, de ce primit-am rolul.
Trimis al lui poetul m-a vrut, ci nu prolog;
Îi sînt apărătorul, iar voi judecătorii.
Apărătorul însă-i maestru la cuvînt
Doar în măsura-n care a cugetat măestru
Cel ce-a-ntocmit și-l pune să spună apărarea.
Cît despre larma unor limbuți invidioși;
Că din mai multe piese greceşti a-nsăilat
Puține-n latinește — așa-i, nu zice nu,
Și rău defel nu-i pare, și va mai face astfel.
Buni autori sînt pildă, și după pilda lor
Îndreptățit se crede aidoma să facă.
Și despre-nțepătura bătrînului poet:

[1] Textul original și sensul acestui vers sînt nesigure.

C-a început să scrie punînd temei pe harul
Unor aleşi prieteni, ci nu pe harul său —
Veţi judeca voi singuri şi vă puteţi rosti.
Nu-i luaţi, de-aceea,-n seamă doar pe răuvoitori;
Şi oamenii de bună credinţă-i ascultaţi.
Fiţi drepţi; şi-mbărbătaţi-i întru desăvîrşire
Pe cei ce vor să joace, fără cusur, noi piese.
Şi nu-l înţep acuma pe cel ce-a-nfăţişat
Ferindu-se poporul din calea unui sclav
Care fugea: îl face s-asculte un nebun?
De boacănele sale pe larg am să vorbesc
În altă piesă nouă, de nu-şi ogoaie bîrfa.
Veniţi cu bune gînduri; şi daţi-ne putinţa
Să vă jucăm în tihnă o piesă liniştită,
Fără acele roluri de sclavi fugind zănatici,
Bătrîni prinşi de mînie şi paraziţi mîncăi,
De sicofanţi obraznici şi lacomi negustori
De sclavi, mereu jucate de mine, om bătrîn,
Cu cea mai mare larmă şi truda cea mai mare.
Din pricina mea spuneţi că pricina de faţă
E dreaptă, ca din trudă să-mi uşuraţi o parte.
Cei ce compun noi piese n-au milă de bătrîni:
La mine vin cu cele la care-i de trudit;
Cu cele liniştite se duc la altă trupă.
E simplu scrisă piesa de azi: puteţi vedea
Talentul meu în genul acesta, ca şi-n altul.
(Şi dacă ştiţi că nu sînt om lacom de cîştig,
Şi dacă totdeauna m-am socotit deplin
Cinstit de preţuirea deplină-a tuturor,)[1]
Cu mine daţi o pildă — ca tinerii să pună
La suflet vrerea noastră mai mult decît pe-a lor.

[1] Versuri adăugate, probabil, pentru a se face o mai firească legătură cu finalul.

ACTUL ÎNTÎI

SCENA I

CHREMES, MENEDEMUS

CHREMES

Măcar că ne cunoaștem de prea puțină vreme,
Abia de cînd în preajmă-mi ai cumpărat ogorul,
Și n-am avut, altminteri, nici alte legături —
Azi meritele tale, vecinătatea noastră,
Care-ar putea, nici vorbă, să ne-mprietenească,
Mă fac să-ți spun pe față și fără ocolișuri
Că, după cîte-mi pare, muncești din cale-afară
De mult și pentru anii și pentru-averea ta.
Pe zeii buni, pe oameni! ce vrei, ce urmărești?
Șaizeci de ani pesemne, de nu mai bine, porți;
Ai un ogor cum altul mai bun și mai de preț
Nu stăpînește nimeni prin tot acest cuprins;
Mulțimi de sclavi; și-atîta în locul lor te zbați
Muncind din greu, de parcă nu ai avea nici unul.
Ci eu, din zorii zilei, cînd ies, și pînă seara
Tîrziu, cînd intru-n casă te văd, și mă uimesc,
Cum sapi mereu pe țarini, și ari, și cari; pe scurt,
Nu stai măcar o clipă și nu te ocrotești.
Și nu pentru că-ți face plăcere, știu: „Nu sînt
Prea mulțumit, vei spune, de lucrul celorlalți".
Dar dacă osteni-vei aidoma pumîndu-i
Pe ei să osteneacă, vei fi mai cîștigat.

MENEDEMUS

Au treburile tale îţi dau răgazul, Chremes,
Să porţi atîta grijă unor străine treburi?

CHREMES

Sînt om: străin nu-mi este nimic ce-i omenesc.[1]
Ia asta ca povaţă ori ia-o ca-ntrebare:
Faci bine? fac ca tine; faci rău? te pot feri.

MENEDEMUS

Eu fac ceea ce-mi place, iar tu, cum vrei să faci.

CHREMES

Cunoşti un om ce singur se pedepseşte?

MENEDEMUS

Eu.

CHREMES

De ai vreun păs, îmi pare nespus de rău; dar care-i
Necazul tău? Şi meriţi atîta chin?

MENEDEMUS

Vai mie!

CHREMES

Nu plînge, mai degrabă ajută-mi să-nţeleg.
Nu te feri, n-ai teamă, încrede-te în mine;
Pot să te-ajut cu vorba, cu sfatul sau averea.

MENEDEMUS

Vrei să ştii tot?

CHREMES

Vezi bine; şi pricina ţi-am spus-o.

[1] Expresie proverbială *(Homo sum: humani nihil a me alienum puto)*.

MENEDEMUS

Îți povestesc.

CHREMES

Dar lasă din mînă grebla asta;
Nu mai trudi și-acuma.

MENEDEMUS

Ba nicidecum!

CHREMES

Ce toană!

MENEDEMUS

Pe Hercle! nu-mi îngădui o clipă de odihnă.

CHREMES

Nici eu n-am să-ți îngădui...

(Îi ia unelta din mînă)

MENEDEMUS

Faci rău, și n-ai dreptate!

CHREMES

E tare grea. Ce-nseamnă...?

MENEDEMUS

Așa mi se cuvine.

CHREMES

Acuma, povestește.

MENEDEMUS

Am un băiat, doar unul..,
Dar ce zic „am" băiatul? Nu, Chremes, l-am avut;
Dacă-l mai am, azi nu știu.

CHREMES

Cum asta?

MENEDEMUS

Ai să vezi.
Stă în cetate-o biată bătrînă din Corint;
De fata ei băiatul s-a-ndrăgostit nebun,
Că şi-o vedea nevastă; dar se ferea de mine.
Cînd am aflat, cu toată-omenia m-am purtat
Şi grija pentr-un suflet îndurerat şi tînăr;
Dar şi cu străşnicia părintelui din mine.
L-învinuiam într-una: „Hei! ce fel de nădejdi
Te ţin pe calea asta, cînd tatăl îţi trăieşte,
De-ţi socoteşti aproape soţie curtezana?
Te-nşeli amar, o, Clinia, şi nu prea mă cunoşti!
Băiat al meu ţi-oi spune atîta timp cît faci
Un lucru demn de tine; dar dacă mă-ndirjeşti,
Găsi-voi iute leacul demn de purtarea ta.
Sminteala asta vine din multa-ţi trîndăveală.
La anii tăi, eu, unul, nu dragoste făceam,
Ci, împins de sărăcie, în Asia m-am dus
Şi-am dobîndit în luptă renume şi belşug."
Pe scurt, aici ajungem: băiatul auzind
Mereu necruţătoru-mi cuvînt, se dă bătut;
A chibzuit că anii şi dragostea ce-i port[1]
Mă fac să-i văd mai bine şi să-i prevăd norocul;
În Asia, la rege, ca militar, s-a dus!

CHREMES

Ei, taci!

MENEDEMUS

Fără să-mi spună; acuma sînt trei luni.

[1] Textul original al versului este nesigur.

CHREMES

Voi amîndoi greşit-aţi; iar fapta-i dovedeşte
Tărie sufletească şi-o inimă aleasă.

MENEDEMUS

Înştiinţat de oameni pe care-i prevestise,
Mă-ntorc prostit acasă, cu suflet chinuit
Şi sfîşiat, şi-aproape nebun de supărare.
Pe-un scaun cad: dau buzna să mă descalţe sclavii.
Văd alţii cum alergă să-mi pregătească patul
Ori să-mi aducă cina; se străduiau cu toţii
Nepregetînd nici unul să-mi îndulcească-amarul.
Şi mă gîndeam văzîndu-i: „Pe zei! numai de mine
Şi placurile mele să se-ngrijească-atîţia!
Să-mi ţeasă-atîţia straie! Să fac de unul singur
Atîta cheltuială! Cînd pe băiatul meu —
În drept să se desfete la fel, de nu mai mult,
Aflîndu-se la anii deplinei desfătări —
L-am alungat, sărmanul, cu nedreptatea mea!
Dac-aş urma tot astfel, sînt demn, cu-adevărat,
De cea mai grea pedeapsă. Cît timp el duce-o viaţă
De lipsuri, şi-i departe, din vina mea, de ţară,
Mă pedepsesc eu însumi, în locul lui, trudind,
Strîngînd, făcînd pe sclavul şi economisind."
Şi iată ce făcut-am: nimic n-am mai păstrat
Din vase sau veşminte; m-am descotorisit,
Vînzîndu-i, de toţi sclavii şi sclavele,-n afară
De cei ce îşi acopăr ei înşişi cheltuiala
Muncind la cîmp; şi casa mi-am dat-o cu chirie,
Şi cu vreo cincisprezece talanţi am cumpărat
Acest ogor pe care muncesc. Cu-atît mai mică
Îmi pare nedreptatea faţă de fiul meu,
Cu cît mă chinui, Chremes, şi-mi gust nenorocirea;
Şi n-am să mă mai bucur nicium, pînă nu-l văd
Sosind întreg şi teafăr, părtaş la bucuria-mi.

CHREMES

E-n firea ta, văd bine, să fii un tată bun,
Şi dacă-l luai cu duhul blîndeţei, fiul tău
S-ar fi supus; atîta că nu v-aţi cunoscut
Îndeajuns. Urmarea? Ascuns-aţi adevărul:
Tu n-ai dorit să ştie ce dragoste îi porţi,
El n-a vrut să se-ncreadă, ca fiu, în tatăl lui.
De-aţi fi făcut altminteri, nu se-ntîmpla nimic.

MENEDEMUS

Mărturisesc, aşa e; sînt tare vinovat.

CHREMES

Eu bănui, Menedemus, ba cred că se va-ntoarce
Cu bine, poate-ntr-una din zilele acestea.

MENEDEMUS

O, să te-audă zeii!

CHREMES

Şi-acuma, dacă vrei,
Cum tot e sărbătoarea lui Dionysos[1], vino
La noi.

MENEDEMUS

Nu pot.

CHREMES

Cum asta? Ci cruţă-te puţin;
Şi fiul tău, pe Hercle! te-ar sfătui la fel.

[1] La romani: *Bacchus*, zeul vinului şi al viţei-de-vie. Era sărbătorit în cîntece şi dansuri, adesea cu caracter orgiastic.

MENEDEMUS

L-am alungat — să-ndure din greu, și n-aș putea
Să nu îndur eu însumi.

CHREMES

Ești neclintit?

MENEDEMUS

Da, sînt.

CHREMES

Cu bine,-atunci.

MENEDEMUS

Cu bine.

(Iese.)

CHREMES

Mi-a stors, sărmanul, lacrimi,
Și, vai, mă-neacă mila! Dar cred că-i vremea, iată,
E vremea-acum pe Phania, vecinul meu de-aici,
Să mi-l poftesc la cină; să văd dacă-i acasă.

(Iese, apoi se întoarce.)

Nici n-am avut pe cine să chem: de mult, se spune
C-ar fi plecat; eu însumi fac oaspeții s-aștepte.
Să intru. Dar ce zgomot aud la ușa mea?
Cine-a ieșit din casă? Mă trag de-o parte,-aici.

SCENA II

CLITIPHO, CHREMES

CLITIPHO

(vorbind spre interiorul casei)

Ogoaie-ți temerile, Clinia; ei n-au întîrziat nicicum,
Și ea, prinsoare fac cu tine, că-ți vine-odată cu trimisul.
Alungă teama fără noimă care te zbuciumă-n zadar.

CHREMES

(aparte)

Cui îi vorbeşte fiul meu?

CLITIPHO

(aparte)

Îl văd pe tata, şi mă bucur.

(Tare.)

Soseşti la vreme, dragă tată!

CHREMES

Ce s-a-ntîmplat?

CLITIPHO

Pe Menedemus, vecinul nostru,-l ştii?

CHREMES

Prea bine.

CLITIPHO

Şi ştii că are-un fiu?

CHREMES

Acuma-i plecat în Asia.

CLITIPHO

Nu, tată;

E-n casa noastră.

CHREMES

Cum?!

CLITIPHO

De-o oră a debarcat, şi l-am poftit
La cină; căci prieteni sîntem nedespărţiţi, de cînd ne ştim,
Din fragedă copilărie.

CHREMES

Îmi dai o veste fără seamăn.
De ce n-am stăruit să vină la masa noastră Menedemus,
Ca să-l pun, primul, față-n față cu bucuria-i nevisată!
Dar încă-i vreme.

CLITIPHO

N-ar fi bine; să nu te duci la dînsul, tată.

CHREMES

De ce?

CLITIPHO

Nu știe nici băiatul cum e mai bine;-abia sosit,
El și de tatăl lui se teme, dar și de inima iubitei.
De dragul ei s-a dus în lume, cînd s-a certat...

CHREMES

Știu.

CLITIPHO

A trimis
Un sclav, acum, la ea,-n cetate, și l-am trimis și eu pe Syrus.

CHREMES

Ce spune?

CLITIPHO

El? Nefericit e.

CHREMES

Așa? Dar cine-i mai puțin?
Și ce nu are, ce-i lipsește din ce numim noi fericire?
Părinți, prieteni, neamuri, țară înfloritoare, bunăstare...
E-adevărat că le dăm prețul pe care-l vrem; le folosim
Cu minte;-nseamnă fericire, iar dacă nu: prăpăd înseamnă.

CLITIPHO

Nenduplecat a fost bătrînul; şi de nimic nu mă-nspăimînt,
Decît că-n furia-i căşună iar cu mustrări pe Clinia, tată!

CHREMES

El, care...?

(Aparte.)

Dar să tac din gură, că-i bine să se teamă fiul;

CLITIPHO

Ce tot şopteşti?

CHREMES

Îţi spun. Băiatul, oricum, nu trebuia să plece.
Se poate să fi fost cam aspru în dragostea-i: el trebuia
Să se supună, că pe cine, de nu părintele,-ţi ascultă?
Să-i fi făcut pe voie tatăl, sau fiul tatălui pe voie?
L-învinuie c-a fost prea aspru, şi nu e drept; nenduplecarea
Părintelui rămîne-aceeaşi, oricît ar fi de cumsecade:
Nu vrea-n dezmăţ să se afunde, nu vrea s-o ducă tot în chefuri,
Şi-i strînge băierile pungii; nici vorbă,-n numele virtuţii.
Cînd sufletul ajunge sclavul celor mai rele dintre patimi,
Ştiu, Clitipho, că nu se poate să nu se schimbe şi purtarea.
E înţelept şi-ţi foloseşte să-nveţi din pilda celorlalţi.

CLITIPHO

Gîndesc la fel.

CHREMES

Plec înăuntru, să văd cum stăm, ce-avem la cină.
E tîrzior, şi bine-ai face să nu te depărtezi de casă.

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

CLITIPHO

Ah, ce nedrept pe noi, cei tineri, ne judecă părinţii noştri!
Deşi copii, firesc le pare pe lume să venim bătrîni,
Şi nu vor să ne facem rîndul la zbenguiala tinereţii.
Ei după mintea lor de-acuma, nu cea de-atunci, ne cîrmuiesc.
Dacă-aş avea un fiu, pe Hercle! un tată-aş fi-ngăduitor;
Şi dacă-ar face-o nefăcută, de vină-aş şti să mi-l desfac.
Nu ca al meu, care-mi arată vorbind de alţii că-i sînt drag.
Şi, vai, cînd bea o cupă, două, ce voinicos îmi dă poveţe!
Parcă-l aud: „Îţi foloseşte să-nveţi din pilda celorlalţi".
Viclean se crede! Nu-şi dă seama că spune basme unui surd!
Mai simţitor mă ştiu la vorba iubitei mele: „Dă-mi! Adu-mi!"
Că nu pot să-i răspund; şi nimeni nu e ca mine de mîhnit.
El s-a-ncurcat de-a bine-n treabă, dar draga dragului de Clinia
Cinstit se poartă şi nu are apucături de curtezană.
A mea e lacomă, trufaşă, poruncitoare, mofturoasă;
Şi eu nu-i dărui decît: „Bine!" Mă tem să-i spun că n-am ce-i da.
Şi-abia m-am prins în mărăcine; şi tata încă n-a aflat.

SCENA II

CLINIA, CLITIPHO

CLINIA

(intrînd, aparte)

De mi-ar fi mers bine-n iubire, nu mă-ndoiesc c-ar fi venit
De multă vreme; dar mi-e teamă că,-n lipsă, mi-au stricat iubita.
Și-atîtea pricini își dau mîna ca să-mi sporească-amărăciunea:
Prilejurile, locul, vîrsta, o mamă rea ce-n mîini o ține
Și doar cîștigu-l urmărește.

CLITIPHO

(ieșindu-i în cale)

Hei, Clinia!

CLINIA

Tare-s abătut!

CLITIPHO

Ia seama, dinspre casa voastră să nu te vadă cineva!

CLINIA

Da, bine. Simt cum mi se lasă o neagră prevestire-n suflet.

CLITIPHO

Pe Hercle! te repezi să judeci un lucru pînă nu-l cunoști?

CLINIA

De n-ar fi ceva rău la mijloc, n-ar fi venit?

CLITIPHO

Îți vine.

CLINIA

Cînd?

CLITIPHO

De-acolo pîn-aici, e cale. Pe urmă, știi cum e femeia:
Pînă pornește, pînă pleacă, se face anul[1].

[1] Expresie proverbială *(Dum moliuntur, dum conantur, annus est.)*

CLINIA

Ah, mi-e teamă, Prietene!

CLITIPHO

Răsuflă: iată-i venind pe Syrus şi pe Dromo.

SCENA III

SYNIS, DROMO, CLINIA, CLITIPHO

SYRUS

(intrînd împreună cu Dromo)

Zici tu?

DROMO

Aşa e. Cîtă vreme ne-am spus poveşti, ele-au rămas în urmă, crede-mă.

CLITIPHO

(către Clinia)

Îţi vine iubita; Clinia, hei, auzi?!

CLINIA

Da, în sfîrşit, aud, răsuflu şi, iarăşi, Clitipho, trăiesc!

SYRUS

(către Dromo)

Şi nu mă mir: vin priponite; o ceată-aduc de slujitoare cu ele.

CLINIA

Sînt pierdut! de unde le poate-avea?

CLITIPHO

Mă-ntrebi pe mine?

SYRUS

(către Dromo)

Urît că le-am lăsat în urmă cu-atîtea bogăţii!

CLINIA

Vai mie!

SYRUS

(idem)

Veşminte,-aurării; e noapte, şi ele nu ştiu care-i drumul.
Am săvîrşit o neghiobie. Porneşte, Dromo,-n calea lor.
De ce stai? Pleacă!

CLINIA

(zărind alaiul femeilor care se apropie)

Vai, vai mie! Cum mi se spulberă speranţa!

CLITIPHO

Dar ce tot ai? De ce te zbuciumi?

CLINIA

Mă-ntrebi ce am? Nu vezi şi tu?
Veşminte, aur, slujitoare! Cînd eu o las cu-o biată sclavă —
De unde, spune, toate astea?

CLITIPHO

Acuma, da,-nţeleg şi eu.

SYRUS

Zei buni, ce oaste! Casa noastră cam anevoie-o să le-ncapă.
Ce-or să mai bea şi să mănînce! Îl plîng şi-l vaiet pe stăpîn!

(Văzîndu-i pe cei doi tineri.)

Dar iată şi pe cine caut.

CLINIA

O, Iupiter, credința ei!
În timp ce eu, nesăbuitul, m-am dus în lume pentru tine,
Ai strîns avere, Antiphila, și m-ai lăsat bătut de rele,
Tu, pentru care-ndur necinstea și n-am vrut să-l ascult pe tata,
Și mi-e rușine că, vorbindu-mi de firea-acestor femeiuști,
Nu i-am luat sfaturile-n seamă și nu m-am despărțit de ea.
Dar azi o fac, chiar dacă-n ziua cînd i-ar fi fost pe plac, n-am vrut.
Vai mie, vai, nefericitul!

SYRUS

(către Dromo)

Eu cred c-a înțeles greșit
Sporovăiala noastră.

(Tare.)

Clinia, iubita nu-ți e cum o crezi;
A dus aceeași viață și-ți poartă-aceleași gînduri,
De i-am citit noi bine, din faptele-i, în suflet.

CLINIA

Ce spui? Nimic pe lume n-aș vrea mai mult decît
Să știu c-am bănuit-o și nu-i adevărat.

SYRUS

În primul rînd — ca totul să fie lămurit:
Bătrîna nu e mama copilei, cum părea.
Ea a murit; știu asta, c-am auzit, pe drum,
Spunîndu-i celeilalte.

CLITIPHO

Cum? cine e cealaltă?

SYRUS

Așteaptă, pîn' la capăt să duc ce-am început;
Pe urmă, ne-om întoarce...

CLITIPHO

Mai repede!

SYRUS

Odată
Ajunși în fața casei, la ușă bate Dromo;
Iese-o bătrînă; ușa numai de-o palmă-o crapă
Și piere înăuntru; eu o urmez; degrabă
Încuie, și se-ntoarce la lîna ei bătrîna.
Atunci sau niciodată s-ar fi putut cunoaște
Cum și-a clădit ea viața în lipsa ta, o, Clinia,
Căci am căzut în casa femeii fără veste;
Așa că-mprejurarea deplin ne-a-ngăduit
Să cumpănim ce viață trăiește zi de zi —
E cea mai bună cale să dibuiești un om.
Țesînd cu sîrguință la pînză am găsit-o,
Sărăcăcios, în straie de doliu,-nveșmîntată,
Pesemne-ntru cinstirea bătrînei ce-a murit;
Gătită pentru sine, fără podoabe scumpe
Sau alte măestrite nimicuri femeiești;
Cosița-i despletită pe umeri o zvîrlise
Cu nepăsare — gata!

CLINIA

Să nu mă-ncerci, o, Syrus,
Cu-atîta bucurie, fără temei!

SYRUS

Bătrîna
Îi ticluia urzeala; și mai era o sclavă
Care țesea alături, de zdrențe-acoperită,
Murdară și-ngălată.

CLITIPHO

De spune adevărul —
Și-l spune — cine-i, Clinia, mai fericit ca tine?
Ce-nseamnă murdăria și zdrențăria sclavei?
E încă-un semn că nu poți să bănuiești patroana
Cînd tocmai vestitorii[1] arată nengrijit;
Că nu ți se deschide pîn' la patroană calea,
De n-o plătești, știi bine, pe sclavă-ni primul rînd.

CLINIA

Urmează, dar, pe Hercle! să nu-ncerci cu minciuni
Să mă cîștigi. Și cè-a zis cînd i-ai vorbit de mine?

SYRUS

Îndată ce aude că te-ai întors și-i ceri
Să vină-aici, copila își lasă țesătura
Și ochii mari de lacrimi s-acoperă; era
Ușor să vezi că-ți poartă o dragoste fierbinte.

CLINIA

Zeiască bucurie! Ah, nu-mi mai vin în fire!
Și m-am temut!

CLITIPHO

Eu, unul, știam că n-ai dreptate.
Acum te-ndupleci, Syrus, să spui cine-i cealaltă?

SYRUS

Aducem și pe Bacchis a ta.

CLITIPHO

Cum? Ce? pe Bacchis?
Și unde, prostule,-ai aduce-o?

[1] În original: *internuntii* — persoanele însărcinate să ducă scrisorile sau veștile confidențiale.

SYRUS

Cum unde? Păi la noi acasă.

CLITIPHO

La tata?

SYRUS

Da.

CLITIPHO

O, ce-ndrăzneț e, neruşinatul!

SYRUS

Hei, nu fără
Primejdii faci o faptă mare şi vrednică de-adus aminte!

CLITIPHO

Aşa, cu preţul vieţii mele, te vrei, mişelule, slăvit!
La cea mai mică-a ta greşeală n-ai să fii tu, ci eu, pierdut.
(Către Clinia.)
Ce să mă fac cu el?

SYRUS

Cît despre...

CLITIPHO

„Cît despre", ce?

SYRUS

Dă-mi voie.

CLINIA

Lasă-l.

CLITIPHO

Îl las.

SYRUS

Să ştii că toată treaba e ca şi cînd...

CLITIPHO

Ce aiureală
Vrea să ne-nşire?

CLINIA

Haide, Syrus, are dreptate: treci la fapte.

SYRUS

Dar nu pot trece sub tăcere... Nedrept eşti, Clitipho, şi-mi pui
De tot răbdarea la-ncercare!

CLINIA

(către Clitipho)

Să-l ascultăm, pe Hercle! taci.

SYRUS

Vrei s-o iubeşti, vrei să te bucuri de ea şi daruri să-i aduci;
Fără primejdii sau necazuri: şi nu ţi-e proastă socoteala,
Dac-ar fi drept pe lumea asta să vrei ce nu se poate vrea.
Ori iei, cu ea, şi toate cele, ori, pentru ele,-o părăseşti.
Din două căi sosit-a vremea să mergi pe cea care-ţi convine.
La drept vorbind, eu ştiu că planul urzit de mine-i bun şi sigur:
Te-ar ajuta ca fără teamă să-ţi duci la taică-tău iubita;
Chiar şi bănuţii pentru daruri ţi i-aş găsi pe-această cale,
Să nu-mi mai asurzeşti urechea cerîndu-mi mie să-ţi fac rost.
Ce vrei mai mult?

CLITIPHO

Ah, să se poată...

SYRUS

Cum „să se poată"? Fă-ncercarea.

CLITIPHO

Hai, să-ți cunoaștem planul: care-i?

SYRUS

Să-ți dăm iubita drept iubita Lui Clinia.

CLITIPHO

Fie, foarte bine! Dar ce se face el cu-a lui?
Tot lui i-o dai, că nu-i ajunge doar una ca să-l înjosească?

SYRUS

La maică-ta aș vrea s-o ducă.

CLITIPHO

Și pentru ce?

SYRUS

Ar fi prea lungă
Povestea, să ți-o-nșir pe toată; am eu temeiuri.

CLITIPHO

Aiureli!
Nici un temei nu văd, pe Hercle! să merg pe-o cale neștiută.

SYRUS

Ia stai; dacă te temi de-acesta, am un alt plan, fără primejdii;
Voi, cîntăriți-l.

CLITIPHO

Da, găsește ceva cum spui acum!

SYRUS

Prea bine.
În calea lor dau fuga și le întorc...

CLITIPHO

Cum asta?
Ce tot vorbeşti?

SYRUS

Mă străduiesc să-ţi spulber orice temeri,
Ca să dormi pe-amîndouă urechile tihnit[1].

CLITIPHO

Ah, ce să fac?

CLINIA

Tu? Pentru că planu-i...

CLITIPHO

Spune-mi, Syrus,
Cinstit.

SYRUS

Alege singur: cît încă poţi alege.
(Se îndepărtează.)

CLINIA

...e chibzuit, urmează-l; că n-ai de unde şti.

CLITIPHO

Stai, Syrus!

SYRUS

Bine, bine: nu-mi pasă de ce ştii.
(Se îndepărtează mai mult.)

CLINIA

...dacă-ţi va sta-n putere sau nu să-l mai urmezi.

[1] Expresie proverbială *(In aurem utramuis otiose ut dormias)*.

CLITIPHO

E drept, pe Hercle! Syrus! Hei, Syrus! Te rog! Syrus!

SYRUS

(aparte)

L-am pus pe flăcări!

(Tare, către Clitipho.)

Cè vrei?

CLITIPHO

Să nu pleci!

SYRUS

Fie. Spune.

Ori planul meu și-acuma-i de neurmat?

CLITIPHO

Nu, Syrus:

Renumele și cinstea-mi le dau pe mîna ta.
Judecător ești, nù vreau s-ajungi învinuit.

SYRUS

Povața ta e tare glumeață: ca și cum
De mine-ntîi e vorba și mai apoi de tine.
Ci dacă se întîmplă vreun lucru neplăcut,
Tu vei primi sudalme, eu — palme și ciomege.
De-aceea taina asta o port mereu în minte.
Hai, stăruie s-o deie pe Bacchis drept a lui.

CLINIA

Ei, am s-o dau, nici vorbă; cînd stăm așa cum stăm,
Nici nu se poate àltfel.

CLITIPHO

O, Clinia, drag prieten!

CLINIA

Dar ea n-o să se-ncurce?

SYRUS

Vom dăscăli-o bine.

CLITIPHO

Un lucru mă uimește: că ai putut s-o-ndupleci,
Cînd ea își părăsește iubiții, fără milă.

SYRUS

Era în toane bune, aici e toată cheia;
Am dat, adică, peste un militar la ea
Care-i cerșea o noapte; și ea-l juca, rîzînd,
Ca să-i stîrnească jarul, cerîndu-i înfrînare,
Și ca să-și facă-un merit în fața ta cu jertfa-i.
Acuma, vezi, nu cumva să faci vreo neghiobie.
Știi ce dibaci în treburi ca asta-i tatăl tău,
Și eu te știu la rîndu-mi că nu te stăpînești.
De vorbe-acoperite, întorsături de cap,
Suspine, poate-un icnet, un rînjet — te ferește.

CLIPITHO

Pe voie-ți fac.

SYRUS

Ai grijă.

CLITIPHO

Am să te minunez.

SYRUS

(zărind femeile)

Ah, cît ne-au prins de iute femeile din urmă!

CLITIPHO

Şi unde-s?

(Vrînd să se repeadă în întîmpinarea lor.)

Vreau s-o-ntîmpin.

SYRUS

Dar nu mai este-a ta.

CLITIPHO

Ştiu, ştiu; în faţa tatii; acuma...

SYRUS

Nici acum.

CLITIPHO

Îngăduie!

SYRUS

Nu-ngăduiu!

CLITIPHO

O clipă doar...

SYRUS

Nici una.

CLITIPHO

Cît o salut...

SYRUS

Ci, pleacă, dacă ai minte.

CLITIPHO

Plec.

Şi Clinia?

SYRUS

El rămîne.

CLITIPHO

Om norocos!

SYRUS

Întinde-o!

SCENA IV

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRUS

BACCHIS

(intrînd cu Antiphila şi cu însoţitoarele lor; fără să-i vadă pe cei doi bărbaţi)

Pe Pollux! Antiphila dragă, te laud şi te fericesc
Că pe măsura frumuseţii ştiut-ai să te porţi mereu,
Şi nu mă mir, iau zeii martori, că eşti atîta de rîvnită;
Din felul de-a vorbi putut-am de felul tău să-mi fac părerea;
Şi-acuma cînd încerc în sine-mi ca să-mi închipui viaţa ta
Şi-a celor ce se ţin, ca tine, de oamenii de rînd departe,
Nu mă uimesc văzînd că sînteţi ce vreţi să fiţi, ci nu ca noi;
Căci vouă cinstea vă prieşte; iubiţii nouă nu ne-o lasă;
Ei ne iubesc şi ne răsfaţă doar pentru frumuseţea noastră;
Cînd ea se-ntunecă şi piere, le bate inima pe-aiurea;
Şi dacă nu prea ne-am dus grija o viaţă searbădă ne-aşteaptă.
Voi, hotărînd să vă petreceţi viaţa toată c-un bărbat
De soiul şi de firea voastră, găsit-aţi oameni de credinţă;
De-aceea ca legaţi în lanţuri vă ţineţi unii de ceilalţi,
Şi nici un vînt sau vijelie n-au să vă spulbere iubirea.

ANTIPHILA

Nu știu vorbi de celelalte; ci numai despre mine știu.
Că mi s-adapă fericirea din fericirea lui.

CLINIA

(nevăzut și neauzit de Antiphila)

Și eu
Pot spune, dulce Antiphila, că pentru tine-s iară-n țară.
Cît am fost dus, cu ușurință poate necazuri am trecut,
Doar lipsa ta n-am îndurat-o.

SYRUS

Te cred.

CLINIA

Ah, Syrus, nu mai pot!
Mor că nu pot în bună voie de inima-i să mă desfăt.

SYRUS

Și după cum îți știu eu tatăl, cam multă vreme-ai s-o duci greu.

BACCHIS

(văzîndu-l pe Clinia)

Mă-nșel ori tînărul se uită la noi?

ANTIPHILA

Ah, ține-mă, te rog!

BACCHIS

Dar ce ai?

ANTIPHILA

Simt că mor, vai mie! Mă prăbușesc!

BACCHIS

De ce-ai rămas
Buimacă, Antiphila?

ANTIPHILA

Pe Clinia-l văd?

BACCHIS

Pe cine?

CLINIA

Salut, iubito!

ANTIPHILA

Clinia, salut!

CLINIA

Ce faci?

ANTIPHILA

Mă bucur
Că te-ai întors cu bine!

CLINIA

Te strîng în braţe iar,
O, scumpă şi dorită din suflet, Antiphila!

SYRUS

Zic să intrăm; stăpînul de multişor aşteaptă.

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

CHREMES, apoi *MENEDEMUS*

CHREMES

Acum se luminează. De ce nu bat în uşa
Vecinului şi, primul, să-i spun că i s-a-ntors
Băiatul? Nu-i convine, ştiu, tînărului treaba;
Dar cînd îl văd pe tată răpus de lipsa lui,
Pot să-i ascund eu nemaisperata bucurie —
Cînd fiul nici n-ar pierde din netăcerea mea?
Nu, cît îmi stă-n putere pe tată-am să-l ajut.
Cum fiul meu de partea prietenului tînăr
Trecut-a, şi necazul frăţeşte i-l împarte,
Noi, ca bătrîni, se cade să ajutăm bătrînii.

MENEDEMUS

(ieşind din casă; aparte)

Ori am venit pe lume cu-o jalnică-aplecare
Spre deznădejde,-ori poate e mincinoasă vorba
Că vremea risipeşte încet-încet mîhnirea;
Gîndindu-mă la Clinia simt zi de zi sporind
În sufletu-mi tristeţea; şi dacă zăboveşte
Mai mult, tot mai fierbinte am să-l doresc şi plîng.

CHREMES

(aparte)

Văd c-a ieşit din casă; mă duc să stăm de vorbă.

(Tare.)

Salut, o, Menedemus! Îţi dau o veste mare,
Cea mai plăcută veste pe care ţi-ai dori-o.

MENEDEMUS

Ai auzit, o, Chremes, ceva de fiul meu?

CHREMES

E sănătos şi teafăr.

MENEDEMUS

Şi unde-i? Ştii?

CHREMES

La mine.

MENEDEMUS

Copilul meu...

CHREMES

El însuşi.

MENEDEMUS

...s-a-ntors?

CHREMES

Desigur.

MENEDEMUS

Clinia

Al meu?

CHREMES

Ţi-am spus.

MENEDEMUS

Să mergem. Ah, du-mă-n faţa lui!

CHREMES

El nu dorește încă să știi că s-a întors,
Și nu vrea să dea ochii cu tine; vina lui
Îl face să se teamă de strășnicia ta.

MENEDEMUS

I-ai spus ce simt acuma?

CHREMES

Nimic.

MENEDEMUS

De ce, o, Chremes?

CHREMES

Nu ți-ar cădea prea bine nici ție și nici lui
Să te arăți un tată supus și iertător.

MENEDEMUS

Nu pot; destulă vreme am fost și aspru.

CHREMEȘ

Ah!
Tu cînd pornești pe-o cale mergi fără socoteală:
Ori te arăți prea darnic, ori prea de tot zgîrcit.
Oricum, încapi în gheara aceluiași necaz.
În primul rînd, pe vremuri, în loc să-ți lași băiatul
Alături de-o femeie care se mulțumea
Cu daruri mici — și toate erau pe placul ei —
L-ai alungat de-acasă; ea, de nevoie,-ncepe
Să își cîștige pîinea cu cel dintîi venit[1].
Azi, cînd de ea te-apropii cu aur greu, ești gata
De cea mai mare jertfă; ori dacă vrei să știi
Cît a-nvățat de bine să jecmănească omul,

[1] Chremes nu se îndoiește că Bacchis — la care se referă — este iubita lui Clinia.

Îți spun c-au însoțit-o mai mult de zece sclave
Cu straie și podoabe; satrap de-ar fi iubitul
Și tot n-ar face față atîtor cheltuieli;
Tu — nicidecum.

MENEDEMUS

La tine-i?

CHREMES

La mine, și-am simțit!
Doar ei și-acelor sclave le-am dat azi-noapte-o cină;
De-ar fi să mai dau una, în sapă-ajung de lemn.
Nu spun mai mult, ci numai cît a băut și cum
Se pricepea la vinuri! „Ăsta-i așa și-așa;
Ăsta-i cam aspru, tată; vezi, altul, mai dulceag."
Mi-am desfundat butoaie, urcioarele — pe toate;
Am stat cu toți în preajmă-i; și asta-i doar o noapte.
Tu ce faci, dacă zilnic te ia la rondăială?
Pe zeii fără moarte, mă-ngrijorez, vecine,
De bunurile tale.

MENEDEMUS

Să facă ce poftește;
S-o ia, să ia, să ardă, să piardă: îi îngădui,
Numai să-l știu acasă.

CHREMES

Ah, dac-așa stă treaba,
Socot c-ar fi mai bine ca el să nu-și dea seama
Că-i lași cu dinadinsul pe mîini agonisita.

MENEDEMUS

Și ce să fac?

CHREMES

Pe Hercle! mai mult decît ai zis:
Dă-i tot ce-i dai prin altul și lasă-te-nșelat

De sclav și prins în cursă; am mirosit, să știi,
Că pun și ei la cale același lucru, în taină:
Prea șușotesc cu Syrus și sclavul tău băieții,
Își fac pesemne planul. Mai bine-i un talant
Să pierzi în felu-acesta, decît o mină-n alt fel.
Nu despre bani e vorba, ci cum să-i dăruim
Fără ca să ne-mpingem copiii la pierzare.
Din ce bag eu de seamă și îți citesc în suflet,
Ești gata să-ți dai viața și toată-agoniseala
Decît să-l pierzi cu bună știință pe al tău.
Ehei! Ce mai fereastră-i deschizi către risipă,
Și cît de grea povară are să-ți pară viața!
Prea multa-ngăduință aduce prăbușirea.
El o să vrea, pe Hercle! tot ce prin minte-i trece,
Și fără-a ține seama de-i bine, rău — va cere;
Și nu rabzi tu să-ți piară și fiul, și avutul.
De nu-i mai faci pe voie, nimic n-o să-l oprească
Să-ncerce iară calea prin care te-a dat gata:
Va spune că te lasă și pleacă iar în lume.

MENEDEMUS

Găsesc că ai dreptate și adevăru-l spui.

CHREMES

Pe Hercle! toată noaptea o pleoapă n-am închis
Gîndindu-mă în cè fel să te împac cu el.

MENEDEMUS

Dă-mi mîna ta; urmează ce-ai început, o, Chremes!

CHREMES

Sînt gata.

MENEDEMUS

Știi acuma ce te-aș ruga?

CHREMES

Vorbește.

MENEDEMUS

Dac-ai băgat de seamă că umblă să mă-nșele,
Fă-l să se hotărască; țin mult să-i dau ce vrea,
Și vreau din cale-afară să-l văd curînd.

CHREMES

Încerc.
O treabă-n loc mai ține: vecinii noștri Simus
Și Crito sînt în sfadă pentr-un hotar de țarini
Și m-au luat arbitru; le spun că ajutorul
Făgăduit deunăzi nu pot să li-l dau astăzi.
Și mă întorc.

MENEDEMUS

Prea bine.

(Rămînînd singur.)

Zei buni și fără moarte!
Ciudată fire-i omul, de judecă și vede
Mai bine ce-i cu altul decît cu sine însuși!
Cînd despre noi e vorba nu cumva ne orbește
Vreo mare bucurie sau vreo tristețe mare?
Vecinul mă cunoaște mai bine decît mine.

CHREMES

(întorcîndu-se)

Sînt liber și sînt gata să-ți dau tot ajutorul;
Întîi îl chem pe Syrus să-l dăscălesc cum știu.
Dar se deschide ușa la mine; du-te-acasă.
Nu cumva să-și dea seama că sîntem înțeleși.

SCENA II

SYRUS, CHREMES

SYRUS

(aparte)

Aleargă și te zbate; fă rost de bani cum știi,
Întinde-i o capcană bătrînului degrabă.

CHREMES

(aparte)

M-am înșelat spunîndu-i că pun ceva la cale?
Îmi pare cam zăbavnic sclavul lui Clinia...[1]
Mai bine c-am dat treaba pe mîna alui meu.

SYRUS

Pe cine-aud?

(Văzîndu-l pe Chremes.)

Vai mie, m-a auzit?

CHREMES

Hei, Syrus!

SYRUS

Eu.

CHREMES

Ce-nvîrtești pe-acolo?

SYRUS

Nimic. Te laud, Chremes,
Că te-ai sculat cu zorii, cînd ai băut...

[1] Text nesigur și lacunar în original.

CHREMES

Puțin.

SYRUS

„Puțin", stăpîne? Iată ce-nseamnă-o bătrînețe
De vultur!

CHREMES

Lasă!

SYRUS

Tare-i plăcută și de duh
Această curtezană.

CHREMES

Așa-i.

SYRUS

Și ție-ți pare?
Pe Hercle! e plină de farmec.

CHREMES

Plină, da.

SYRUS

Nu pentru vremi trecute, dar pentru-a noastră-i bine,
Și nu mă mir de Clinia că-i mort de dragul ei;
Dar are-un tată tare ațos și cîrpănos;
Îl știi? Vecinul nostru. Și dacă nu i-a dat
Un ban, de sărăcie s-a dus de-acasă, bietul.
Știi tu că nu-i minciună?

CHREMES

Cum oare să nu știu?
(Aparte.)
Bun de trimis la moară!

SYRUS

(care l-a auzit)

Cum? Cine?

CHREMES

Mă gîndeam

La sclavul lui...

SYRUS

(aparte)

O, Syrus, de tine m-am temut!

CHREMES

Nu trebuia să-l lase...

SYRUS

Dar ce putea...?

CHREMES

Mă-ntrebi?

Să fi scornit pe dată ceva, o-nșelăciune
De bani aducătoare pentru iubita lui,
Scăpîndu-l fără voie pe-acest bătrîn zgîrcit.

SYRUS

Glumești.

CHREMES

Cam asta, Syrus, ar fi putut să facă.

SYRUS

Să-și fi-nșelat stăpînul? Socoți că-i bine?

CHREMES

Da,

Cînd cere-mprejurarea.

SYRUS

O, minunat!

CHREMES

Așa,
De multe ori înlături cele mai mari necazuri;
L-ar fi păstrat acasă pe unicul lui fiu.

SYRUS

(aparte)

Nu prea-nțeleg de-o spune în glumă sau din suflet,
Dar mă-mboldește parcă să-mi duc la țintă planul.

CHREMES

Acum ce-așteaptă, Syrus? Să-i plece iar băiatul,
Că n-are bani să-și țină iubita cum ar vrea?
De ce nu-i joacă-o festă bătrânului?

SYRUS

De prost.

CHREMES

Poți să-l ajuți tu, Syrus, întru folosul lui.

SYRUS

Eh, pentru mine-i treabă ușoară, dacă-mi ceri;
Nu mă întrece nimeni în astfel de isprăvi.

CHREMES

Să-ți meargă-n plin, pe Hercle!

SYRUS

Și nu mint, nu mă laud.

CHREMES

Dă-i drumul!

SYRUS

Dar îndemnul te rog să ţi-l aduci
Aminte, cînd vreodată la fel se va-ntîmpla
Cu fiul tău, căci om e, asemeni celuilalt.

CHREMES

Eu cred că nu se-ntîmplă.

SYRUS

Pe Hercle! şi eu cred.
Şi ce ţi-am spus, nu-nseamnă c-aş fi simţit la el...
Dar dacă, ştii... nu merge... Vezi tinereţea lui;
Să ştii că, la nevoie, aidoma pot, Chremes,
Să-ţi joc o festă.

CHREMES

Dacă va fi nevoie,-atunci
Vom chibzui-mpreună; acuma, hai, la treabă!
(Intră în casă.)

SYRUS

(singur.)

Nu l-am crezut în stare de vorbe aurite,
Nici c-ar închide ochii dacă s-ar întîmpla
Să-l pungăşesc. Dar cine-a ieşit din casa noastră?

SCENA III

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS

CHREMES

(împingîndu-l afară din casă pe Clitipho)

Ce-nseamnă, ce purtare-i asta? Frumos e, Clitipho, ce faci?

CLITIPHO

Dar ce-am făcut?

CHREMES

Nu strecurașeși tu mîna-n sînul curtezanei?

SYRUS

(aparte)

S-a dat de gol; sînt mort!

CLITIPHO

Eu, tată?

CHREMES

Să nu zici nu, că te-am văzut.
Cu fapta ta nerușinată ți-ai bătut joc de-acel băiat.
E-o mîrșăvie, ține minte,
Să-ți vină-n casă un prieten și tu să-i ispitești iubita.
Mi te-ai purtat ca un netrebnic...

SYRUS

(aparte)

Adevărat!

CHREMES

Necuviincios.
Mă și temeam, iau zeii martori, de ce putea să mai urmeze.
Doar îi cunosc: îndrăgostiții iau toate fleacurile-n seamă.

CLITIPHO

Dar el știa că nu fac, tată, nimica nelalocul lui.

CHREMES

Mă rog; dar ține-te o vreme depărtișor din preajma lor;
Iubiții multe vor să-și spună: și tu-i împiedici, stînd cu ei.

De pildă, judec după mine; am mulți prieteni, dar nici unul
Nu-mi știe tainele, că nù pot să le spun nimănui pe toate:
La unul, mă oprește cinstea, mă tem, de altul, să nu-i par
Un prost sau om făr' de rușine; cu Clinia, crede-mă,-i la fel.
Menirea noastră-i să-nțelegem și să vedem ce-i de văzut.

SYRUS

(apropiindu-se de Clitipho)

Ce spune?

CLITIPHO

Sînt pierdut!

SYRUS

La rîndu-mi, nu tot așa te-am sfătuit?
N-ai supărat un om de treabă și așezat?

CLITIPHO

(încet, către Syrus)

Da, bine; taci.

SYRUS

Frumos!

CLITIPHO

(tare)

Vai, Syrus, mi-e rușine!

SYRUS

Te cred, și ai de ce; sînt tare
Mîhnit.

CLITIPHO

(încet)

Tu mă ucizi, pe Hercle!

SYRUS

Spun adevăru-adevărat.

CLITIPHO

(către Chremes)

Nu-ţi place, văd, să mi-i apropii?

CHREMES

Aşa-nţelegi apropierea?

SYRUS

(aparte)

Grozavă treabă; se trădează pîn-a le face rost de bani!

(Tare.)

Măcar că sînt un prost, o, Chremes, vrei să m-asculţi?

CHREMES

Şi ce să fac?

SYRUS

Cere-i lui Clitipho să plece.

CLITIPHO

Eu? Unde?

SYRUS

Unde vrei, doar pleacă.

Fă o plimbare.

CLITIPHO

O plimbare? Şi unde?

SYRUS

Ai atîta loc.
Pe-aici, pe-acolo, unde-ți place.

CHREMES

Dreptate are; zic la fel.

CLITIPHO

(către Syrus)
Să te trăsnească zeii că mă alungi acuma!

SYRUS

Și ție să-ți oprească de-aci nainte mîna!
(Clitipho iese. Către Chremes.)
Ce spui? Ce crezi că va mai face de n-ai să-ți folosești puterea
Ce ți-o dau zeii: să-l povățuiești, să-l iei din scurt și să-l veghezi?

CHREMES

Mă țin de capul lui.

SYRUS

Și ochii, stăpîne, ține-i tot pe el.

CHREMES

Făgădui.

SYRUS

Bine faci, că mie nu-mi mai ia sfaturile-n seamă.

CHREMES

Dar tu? Gînditu-mi-te-ai, Syrus, la vorba noastră dinainte?
Spune,-ai găsit ceva pe placu-ți sau încă nu?

SYRUS

De-nțelăciune
Vorbești? Da, am găsit la vreme.

CHREMES

Ești de ispravă; povestește-mi.

SYRU

Îți povestesc; dar cum o treabă stîrnește alta...

CHREMES

Spune, Syrus.

SYRUS

E-o ticăloasă curtezana.

CHREMES

Și mie-mi pare.

SYRUS

Nu, de-ai ști...
O fărdelege-a pus la cale. Unei bătrîne din Corint
I-a-mprumutat odinioară o mie drahme de argint.

CHREMES

Pe urmă?

SYRUS

A murit bătrîna, lăsîndu-și fata, încă mică,
În chezășia curtezanei pentru-acei bani.

CHREMES

Aha;-nțeleg!

SYRUS

La noi, de-altminteri, a adus-o; e cea din preajma soaţei tale.

CHREMES

Urmează.

SYRUS

De la Clinia cere acei bănuţi, şi-i dă, în schimb, Copila; cere mia-ntreagă.

CHREMES

O cere-ntr-adevăr?

SYRUS

Ei, cum!

Te îndoieşti? Aşa mi-i planul...

CHREMES

Mă rog, şi-acum ce vrei să faci?

SYRUS

Eu? Îl găsesc pe Menedemus; din Caria-i spun c-a fost răpită, Că-i de neam mare şi bogată, şi cumpărînd-o-ar cîştiga.

CHREMES

Greşeşti.

SYRUS

Cum oare?

CHREMES

Dacă-n locul lui Menedemus îţi răspund: „N-o cumpăr!“ Ce faci?

SYRUS

Bun răspunsul!

CHREMES

Ce-ai spus?

SYRUS

Nu merită-osteneala.

CHREMES

Nu merită?

SYRUS

Deloc, pe Hercle!

CHREMES

Nu te-nțeleg.

SYRUS

Ai să-nțelegi.

(Se face că vrea să plece.)

CHREMES

Stai, nu pleca! De ce se vaită atît de tare ușa noastră?

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

SOSTRATA, CHREMES, CANTHARA, SYRUS

SOSTRATA

(intrînd împreună cu Canthara)

De nu mă-nșeală bietul suflet, cu-acest inel a fost, pe vremuri,
Lăsată-n stradă fata noastră.

CHREMES

Cum tălmăcești cuvîntu-i, Syrus?

SOSTRATA

(către Canthara)

Tu ce zici? Crezi că este-acela?

CANTHARA

Ăm spus de la-nceput c-a fost Al ei.

SOSTRATA

Să-l fi văzut mai bine, o, doică!

CANTHARA

Bine l-am văzut.

SOSTRATA

Tu intră-n casă și dă-mi veste de-a isprăvit cu baia fata; Eu îmi aștept aici bărbatul.

(Canthara iese.)

SYRUS

(către Chremes)

Vrea să-ți vorbească; vezi ce vrea. Mîhnită-o văd, și nu degeaba; mă tem să aflu.

CHREMES

Ce să aibă?

(Arătînd-o pe Sostrata.)

O să-și dea multă osteneală să-mi spună multe nerozii!

SOSTRATA

Bărbate!

CHREMES

Iată-mă, nevastă!

SOSTRATA

Te căutam.

CHREMES

Atunci, vorbește.

SOSTRATA

În primul rînd îți cer să nu crezi că am făcut ceva-mpotriva Dorinței tale.

CHREMES

Vrei pesemne să cred ce nu e de crezut? Dar, fie, cred.

SYRUS

(aparte)

Dezvinuirea-i ascunde nu știu ce greșeală.

SOSTRATA

Demult, când am fost grea, ți-ai minte cum fără ocoliș mi-ai spus
Că tu n-o crești, de nasc o fată.

CHREMES

Pricep: tu singură-ai crescut-o
În taină.

SYRUS

(aparte)

Asta-i; câștigat-am: el — paguba, eu — o stăpână.

SOSTRATA

(lui Chremes)

Deloc; unei corintiene de treabă i-am încredințat-o
S-o lase unde vrea...

CHREMES

O, ceruri! Ai fost atîta de neghioabă!

SOSTRATA

Vai mie, ce-am făcut?

CHREMES

Mă-ntreabă!

SOSTRATA

De-oi fi greșit, greșit-am, Chremes,
Din neghiobie.

CHREMES

Şi de-ai spune că nu-i aşa, eu tot aş şti
Că totu-l faci din neghiobie şi fără pic de săbuinţă.
Greşeli peste greşeli, făcut-ai. În primul rînd, dac-ai fi vrut
Să te supui poruncii mele, tu trebuia s-o dai pieirii,
Ci nu făcînd-o,-n vorbe, moartă să-i dăruieşti nădejdea vieţii;
Mă rog, de-o parte las şi milă, şi simţămînt de mamă... trec.
Dar stau şi mă gîndesc, femeie, de-ai judecat la fapta-ţi bine;
Lăsînd-o-n mîinile bătrînei, tu singură-ai sortit copila
Să-şi scoată trupul la vînzare ori la mezat să fie scoasă.
Ai zis, pesemne: „Orice soartă e bună, numai să trăiască".
La ce să te aştepţi cînd omul nu ştie ce e drept şi bine?
El spune „bun" şi „rău", de-i place, sau „de folos", sau
„păgubos".

SOSTRATA

Mărturisesc: sînt vinovată; mă dau bătută; şi te rog
Pe tine, care ştii să judeci şi poţi să ierţi, şi pe dreptate
Pui mare preţ, să dai o mînă de ajutor prostiei mele.

CHREMES

Nici vorbă, am să-ţi iert isprava; da-ngăduinţa mea, Sostrata,
N-aş vrea un sfetnic rău să-ţi fie. Întîmple-se orice, urmează
De unde ţi-ai lăsat povestea.

SOSTRATA

Eu, bîntuită de eresuri
Şi proastă, cînd i-am dat fetiţa, inelul mi l-am scos din deget,
Rugînd-o să i-l pună-n scutec, ca nu cumva, murind bătrîna,
Să-şi piardă fata, cînd va creşte, din bunurile noastre partea.

CHREMES

Grozav; el ar fi fost scăparea şi-a ta, şi-a ei!

SOSTRATA

Iată inelul.

CHREMES

De unde-l ai?

SOSTRATA

Copila-aceea pe care Bacchis a adus-o...

SYRUS

Ha!

CHREMES

Ce spui tu?

SOSTRATA

...intrînd în baie mi l-a dat mie în păstrare.
Dintru-nceput, nu i-am luat seama; dar, cercetîndu-l, dintr-odată
L-am cunoscut și — fugi la tine!

CHREMES

Și-acum, ce crezi de ea, ce bănui?

SOSTRATA

Nimic; da-i cerem să ne spună de unde-l are, dacă asta
S-ar mai putea afla.

SYRUS

(aparte)

Mă-năbuș; nici eu n-aș fi sperat mai mult[1];
Dacă-i așa, e-a noastră fata.

CHREMES

Bătrîna mai trăiește?

[1] Dacă Antiphila era născută liberă, potrivit legilor romane ea nu putea să fie ținută în chezășie de Bacchis.

SOSTRATA

Nu ştiu.

CHREMES

Dar ce-a făgăduit pe vremuri?

SOSTRATA

Să-mi împlinească, vai, porunca.

CHREMES

Şi care-i numele bătrînei, de-o fi s-o căutăm?

SOSTRATA

Philtera.

SYRUS

(aparte)

Chiar ea! Mira-m-ar să nu scape, şi eu să nu mă pierd.

CHREMES

Sostrata,
Arată-mi fata!

SOSTRATA

Ce nădejde mi-aprinzi în piept! Şi mi-a fost teamă
Să nu fii aprig, ca pe vremuri, cînd mi-ai cerut s-o lepăd,
Chremes.

CHREMES

Cînd te sileşte-mprejurarea, nu după voia ta te porţi.
Acuma mi-aş dori o fată; odinioară — să n-aud!

(Intră în casă împreună cu Sostrata.)

SCENA II

SYRUS

De nu mă-nșeală bietul suflet, sînt tare-aproape de prăpăd,
Atîta mi-i de încolțită oștirea-n luptă; să-i ascund
Măcar bătrînului că Bacchis este-a lui Clitipho iubită.
Ca să-mi mai pun în bani nădejdea și-n vicleșug, nici pomeneală.
Izbînda-i să mă trag în spate cu aripile-acoperite.
Vai, mi-a fost smulsă-o bucățică — cea mai gustoasă — dintre fălci!
Și ce să fac? Și ce să-nchipui? Noi planuri, alte cheltuieli:
E lucrul cel mai greu din lume să cauți și să nu găsești.
Și dacă-ncerc pe calea asta? — E rău. — Pe asta? — Tot la fel.
— Dar poate asta... — Nu se poate. — Ba-i foarte bună! Am prins un fir!
Pe Hercle! azi voi pune mîna pe toți acei bănuți fugari!

SCENA III

CLINIA, SYRUS

CLINIA

Nimic, nimic din clipa asta, nici cel mai mare rău din lume
Nu va putea să mă-ntristeze, atîta sînt de fericit.
Acum mă dau pe mîna tatii, ca om de treabă, cum mă vrea.

SYRUS

(aparte)

De nu m-a păcălit auzul, pricep c-a fost recunoscută.
(Tare.)
Sînt tare bucuros văzîndu-ți dorințele-mplinite, Clinia!

CLINIA

Ah, auzit-ai vestea, Syrus?

SYRUS

Cum altfel? Doar am fost de față.

CLINIA

Și-ai auzit de-o bucurie mai fără seamăn?

SYRUS

Nu, la nimeni.

CLINIA

Ah, să-mi ajute zeii veșnici, nu pentru mine-atît mă bucur,
Cît pentru ea, că-mi pare demnă de preacinstirea tuturor.

SYRUS

Te cred; dar se cuvine-acuma să-mi dai la rîndu-ți ascultare;
Pe Clitipho ne-ar fi mai lesne să-l ajutăm, dacă nu află
Tătîne-său despre iubita-i...

CLINIA

O, Iupiter!...

SYRUS

Stai liniștit.

CLINIA

Pot să mă-nsor cu Antiphila!

SYRUS

Au nu-i așa că-mi tai cuvîntul?

CLINIA

O, Syrus, ce să fac? Mă iartă; sînt fericit!

SYRUS

Te iert, pe Hercle!

CLINIA

Un trai zeiesc ni se vestește.

SYRUS

Cred că degeaba ostenesc.

CLINIA

Vorbește;-ascult.

SYRUS

Ca peste-o clipă să-ți fugă mintea.

CLINIA

Nu, ascult.

SYRUS

Pe Clitipho, ziceam, se cade să-l ajutăm în primul rînd.
Ci dacă tu te-ntorci acasă și-o lași aici, la noi, pe Bacchis,
Bătrînul va-nțelege-ndată că-i e lui Clitipho iubită;
Doar dac-o iei de-aici, ascunsă ca pîn-acum rămîne taina.

CLINIA

Da, Syrus; dar eu văd și piedici în calea-nsurătorii noastre.
Cum să mă uit în ochii tatii? Și ce să-i spun? Tu știi?

SYRUS

Desigur.

CLINIA

Ce-i spun? Și cum să mă dezvinui?

SYRUS

Păi să nu minți: îi povestește
Fără de-nconjur adevărul.

CLINIA

Zici tu?

SYRUS

Arată-i c-o iubești
Și că te-nsori cu ea; și spune-i că-i a lui Clitipho cealaltă.

CLINIA

Frumoasă, bună-nsărcinare și lesne, ah, de dus la capăt!
Și poate-mi ceri să-l fac pe tata să țină totul într-ascuns
De Chremes?

SYRUS

Nicidecum; să-i spună cu limpezime totul...

CLINIA

Hei!
Ești treaz acum și-ntreg la minte? Înseamnă să-i aduci
pieirea.
Cum ar putea el, spune, să scape de pedeapsă?

SYRUS

E planul meu, și-i dau cununa, și mă fălesc cu el, adică
Avînd tăria și curajul de-a spune numai adevărul,
Pe amîndoi i-nșel deodată; așa că taică-tău spunîndu-i
Că fiul lui îndrăgostit e de Bacchis — Chremes n-o să-l creadă.

CLINIA

Da, dar așa îmi spulberi, Syrus, nădejdea mea de-nsurătoare;
Iubita mea va socoti-o și nu-mi mai dă pe fata lui.
Dar ție, știu, puțin îți pasă, de vreme ce-l slujești pe altul.

SYRUS

La naiba! Crezi că toată viața am să-i ascund înșelăciunea?
O biată zi, să-i smulg bănuții; atîta cer, nimic mai mult.

CLINIA

Oare-i de-ajuns? Și dacă tata descoperă isprava noastră?

SYRUS

De ce n-aș zice cum zic unii: „Și dacă se dărîmă cerul?"[1]

CLINIA

Mă tem de ce-o să fac.

SYRUS

Ți-e teamă? De parcă nu ți-ar sta-n putere
Să scapi oricînd de-ncurcătură și dai totul în vileag!

CLINIA

Aduceți-mi-o, hai, pe Bacchis!

SYRUS

La vreme tocmai vine-afară.

SCENA IV

BACCHIS, CLINIA, SYRUS, DROMO, PHRYGIA

BACCHIS

Urît și necinstit din partea lui Syrus să m-aducă-aici
Făgăduindu-mi zece mine, cu jurămînt. Ah, dacă-mi joacă
Vreo festă-acuma, altădată el mult și bine-o să mă roage;
Sau mai degrabă îi făgădui, și ora-l pun să i-o vestească,

[1] Expresie proverbială *(Quid si nunc caelum ruat)*.

Și cînd cu sufletul la gură va-ncepe Clitipho s-aștepte,
Îl joc, la rîndu-mi, stînd acasă, și vai și-amar va fi de Syrus.

CLINIA

(către Syrus)

Ai auzit ce-ți pregătește?

SYRUS

Și crezi c-o spune-n glumă? Nu;
Mi-o face, dacă nu iau seama.

BACCHIS

Dorm toți; să-i scutur nițeluș.
Ascultă Phrygia, auzit-ai de casa unuia Charinus?

PHRYGIA

Am auzit.

BACCHIS

Nu-i prima,-n dreapta, după aceste case?

PHRYGIA

Da.

BACCHIS

Dă zor; acolo-l preacinstește pe Dionysos militarul...

SYRUS

(aparte)

Ce i-a trăsnit?

BACCHIS

Dă zor și spune-i că sînt ținută-aici cu sila,
Dar am să-i trag cumva pe sfoară și-n scurtă vreme vin să-l văd.

SYRUS

(încet)

Ah, sînt pierdut!

(Tare.)

O clipă, Bacchis! Unde-o trimiţi pe slujitoare? Opreşte-o!

BACCHIS

(către Phrygia)

Du-te!

SYRUS

Ai bănuţii de-o parte puşi.

BACCHIS

Atunci, rămîn.

SYRUS

Curînd îi capeţi.

BACCHIS

Cum ţi-e voia. Nu te zoresc.

SYRUS

Dar ştii ce vreau?

BACCHIS

Ei, ce?

SYRUS

Să treci la Menedemus cu tot alaiul de femei.

BACCHIS

Ce pui, tîlharule, la cale?

SYRUS

Eu? Bat arginţii pentru tine.

BACCHIS

Mă crezi pesemne-atît de proastă să cad în cursă?

SYRUS

N-avea teamă.

BACCHIS

Şi nu mai am cu tine treabă?

SYRUS

Deloc; şi capeţi ce-i al tău.

BACCHIS

Să mergem!

SYRUS

După mine.

(Strigînd spre interiorul casei lui Menedemus.)

Dromo!

DROMO

(apărînd în uşă)

Cine-a strigat?

SYRUS

Eu, Syrus.

DROMO

Ce-i?

SYRUS

Vreau să mi-o treci la voi pe Bacchis, cu toate slujnicele, iute!

DROMO

Şi pentru ce?

SYRUS

Nu te priveşte; le treci şi lucrurile,-auzi?
Plecînd la voi, bătrînul crede că-şi micşorează cheltuiala.
Nici pe departe nu-şi dă seama ce scump plăti-va pîn' la urmă.
Tu, din ce ştii, nu ştii nimica; fii om deştept.

DROMO

Am să fiu mut.

SCENA V

CHREMES, SYRUS

CHREMES

Să mă iubească zeii! Îl plîng pe Menedemus
Văzînd că se abate asupra lui prăpădul.
Să saturi o femeie ca ea, şi toată casa-i!
La început, o vreme, el n-are să prea simtă
Atît de bucuros e că i s-a-ntors băiatul.
Dar cînd îşi va da seama că zilnic cheltuieşte
Fără de socoteală şi fără de sfîrşit,
Dori-va, cred, să-i plece a doua oară fiul.
Da'l văd pe Syrus.

SYRUS

(aparte)

Iată-mi bătrînul.

CHREMES

Syrus!

SYRUS

Eu!

CHREMES

Ce mai e nou?

SYRUS

Cu tine voiam să mă-ntîlnesc.

CHREMES

Te-ai învoit, îmi pare, de-a bine cu vecinul.

SYRUS

A, treaba dinainte...? Zis şi făcut, pe Hercle!

CHREMES

Pe cinstea ta?

SYRUS

Pe cinste!

CHREMES

Ah, nu mă pot opri
Să te mîngîi pe creştet[1]! Apropie-te, Syrus;
Cu inima curată, mă jur, te răsplătesc.

SYRUS

De-ai şti ce mai ispravă prin minte mi-a trecut!

[1] Exemplu cuasi unic de manifestare a dragostei stăpînului faţă de un sclav, neobişnuit în comediile antice.

CHREMES

Te amăgeşti, pe Hercle! crezînd c-a ta-i isprava.

SYRUS

Ba nu; e adevărul.

CHREMES

Hai, povesteşte!

SYRUS

Clinia
I-a spus lui Menedemus că Bacchis e iubita
Lui Clitipho al nostru, şi-a luat-o, i-a mai spus,
În casa lor, de teamă că bănui tu ceva.

CHREMES

Grozav!

SYRUS

Dar spune-mi...

CHREMES

Tare-i grozav!

SYRUS

Şi dac-ai şti...
Da', rogu-te, ascultă urmarea-nşelăciunii:
I-a mai vorbit, pe Hercle! că ţi-a văzut copila;
Că ea, cu frumuseţea-i, l-a fermecat, şi vrea
Să-i ceară mîna.

CHREMES

Fata descoperită?

SYRUS

Ea;

Soție și-o dorește.

CHREMES

Cum vine asta, Syrus?

Nu mai pricep nimica.

SYRUS

Uf! nu prea-ți merge mintea.

CHREMES

Se poate.

SYRUS

Pregătește bănuții pentru nuntă,

Veșminte, giuvaeruri... Pricepi?

CHREMES

Să i le cumpăr?

SYRUS

Așa.

CHREMES

Dar nu-i dau fata și nici nu i-o făgădui.

SYRUS

De ce nu?

CHREMES

Ce-ntrebare! Un om ca el...

SYRUS

Cum vrei.

N-aș spune să i-o dărui cu-adevărat, ci numai

Să te prefaci.

CHREMES

Eu nu pot şi n-am să mă prefac;
Urzeşte tot, dar nu mă vîrî-n urzeala ta.
Cînd nu vreau să-i dau fata, de ce să i-o făgădui?

SYRUS

Credeam...

CHREMES

Nici pomeneală!

SYRUS

Grozav o ticluisem;
Ştii că-nceput-am treaba la stăruinţa ta.

CHREMES

Adevărat.

SYRUS

De àltfel, eu unul cred că judeci
Şi drept şi bine, Chremes.

CHREMES

Dorinţa mea cea mare-i
Să duci la capăt totul, ci doar pe altă cale.

SYRUS

Da, fie; am s-o caut. Cît despre banii-aceia
Pe care-i datorează copila ta Bacchidei,
Se cer plătiţi pe dată; n-ai să te-ascunzi şi-acuma
În dosul unor vorbe: „Ce-mi pasă? Mi-a dat mie?
Eu am cerut? Bătrîna nu m-a-ntrebat, şi totuşi
Mi-a zălogit copila.“ Se pare că: „Adesea
Dreptatea cea mai mare e-o mare nedreptate“.

CHREMES

Eu n-am s-o fac.

SYRUS

De-altminteri, nu ți-ai găsi iertarea;
Te știe toată lumea de treabă și avut[1].

CHREMES

Îi duc eu însumi banii.

SYRUS

Mai bine-nsărcinează-l
Pe fiul tău.

CHREMES

Cum asta?

SYRUS

Se bănuie c-ar fi
Îndrăgostit de Bacchis.

CHREMES

Da, și?

SYRUS

Are să pară
Demn de crezare totul dacă i-ar da el banii;
Iar eu îmi duc mai lesne la capăt planul meu...
Dar iată-l; adă banii.

CHREMES

Mă-ntorc într-o clipită.
(Iese.)

[1] Text și sens nesigure.

SCENA VI

CLITIPHO, SYRUS

CLITIPHO

(aparte)

Cea mai ușoară treabă îți pare grea povară
Cînd n-o faci cu tot dragul; la fel plimbarea mea,
Deși odihnitoare, pe mine m-a sleit;
Și-acum mi-e tare teamă să nu fiu alungat
De-aici a doua oară, pînă s-o văd pe Bacchis.

(Zărindu-l pe Syrus.)

Zeițele și zeii, cîți or fi ei, cu toții
Să te trăsnească, Syrus, cu planurile tale!
Tu pui mereu la cale și născocești mereu
Ceva, și mă tot chinui.

SYRUS

Ci du-te unde meriți!
Pierzării mă dăduseși cu nebunia ta![1]

CLITIPHO

Rău că n-a fost aievea; o meritai.

SYRUS

Așa?
O meritam? Mă bucur că astfel îmi vorbești
Nainte să ai banii de care-am făcut rost.

CLITIPHO

Dar ce vrei, ce pot spune? Te-ai dus și mi-ai adus
Iubita, și n-am dreptul nici s-o ating măcar!

[1] Syrus face, probabil, aluzie la imputările aduse de Chremes în actul al treilea (începutul scenei III), în legătură cu libertatea pe care și-o luase Clitipho față de Bacchis (p. 250—251).

SYRUS

Uitată-i supărarea. Dar știi tu unde-i Bacchis
Acum?

CLITIPHO

La noi.

SYRUS

De unde!

CLITIPHO

Dar unde,-atunci?

SYRUS

La Clinia.

CLITIPHO

Vai mie!

SYRUS

Fii pe pace; te duci la ea cu banii
Făgăduiți.

CLITIPHO

Ce glumă! Și cine-i...?

SYRUS

Tatăl tău.

CLITIPHO

Tu îți bați joc de mine.

SYRUS

Să judeci după fapte.

CLITIPHO

Ah, mor de fericire! Ah, Syrus, te iubesc!

SYRUS

Dar, iată,-ți vine tatăl: să nu te-arăți uimit,
Nu-ntrebi de ce-a făcut-o; și să vorbești puțin.

SCENA VII

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS

CHREMES

Unde-mi găsesc băiatul?

SYRUS

(încet, către Clitipho)
„Aici."

CLITIPHO

Aici sînt, tată.

CHREMES

(către Syrus)
I-ai spus despre ce-i vorba?

SYRUS

I-am spus aproape tot.

CHREMES

(către Clitipho)
Primește-i și du-i banii.

SYRUS

(către Clitipho)
Ce stai ca bolovanul?
De ce nu-i iei?

CLITIPHO

Ah, dă-mi-i!

SYRUS

Hai, repede, pe-aici.

(Către Chremes.)

Să nu te mişti, stăpîne, din loc pînă ne-ntoarcem;
N-avem nici o pricină să-ntîrziem alături.

(Ieşe împreună cu Clitipho.)

CHREMES

I-am şi dat zece mine curate fetei mele,
Să aibă de-ale gurii şi pentru cheltuială,
Şi am să-i dau mai multe pentru găteala ei,
Şi mai încolo, iarăşi, ca zestre, doi talanţi.
Atîtea ciudăţenii şi nedreptăţi cunoaştem!
Las treburile vraişte ca să găsesc un ins
Să-l pricopsesc cu munca şi-agonisita mea!

SCENA VIII

MENEDEMUS, CHREMES

MENEDEMUS

(către fiul său, care rămîne încasă)

Azi dintre toţi părinţii sînt cel mai fericit
Văzîndu-te, copile, că ţi-ai venit deplin
În fire.

CHREMES

(aparte)

Se înşeală!

MENEDEMUS

Te căutam, o, Chremes!
Ci scapă-ne pe mine, și fiul meu, că poți.

CHREMES

Ce vrei să fac?

MENEDEMUS

Tu astăzi ți-ai regăsit copila.

CHREMES

Urmează.

MENEDEMUS

De soție vrea Clinia să i-o dărui.

CHREMES

Ce om ești tu, bătrîne?

MENEDEMUS

Cum?

CHREMES

Ai uitat, se vede,
Cum că-ntre noi vorbisem de-o înșelătorie
Care să-i dea putința să-ți stoarcă bani.

MENEDEMUS

Da, știu.

CHREMES

Acum el asta face.

MENEDEMUS

Hei, Chremes, ce vorbeşti!
Dar, în sfîrşit, femeia din casa mea-i iubita
Lui Clitipho al vostru.

CHREMES

Zic ei, şi tu îi crezi.
Şi spun că se însoară ca, după ce-i îngădui,
Să-i dărui bani de straie, podoabe şi-alte lucruri.

MENEDEMUS

Ca să le dea, nici vorbă, miresei lui.

CHREMES

Nici vorbă:
I le va da!

MENEDEMUS

Vai mie, m-am bucurat degeaba!
Primesc, cu toate astea, decît să-l pierd din nou.
Ce-i spun din parte-ţi, Chremes, ca nu cumva să simtă
Că-i simt înşelăciunea şi să se necăjească.

CHREMES

Ah, să se necăjească? Eşti tare slab

MENEDEMUS

Ei, lasă;
Am început, ajută-mi să-nchei cu bine treaba.

CHREMES

Îi spui c-ai stat de vorbă cu mine despre nuntă.

MENEDEMUS

Aşa îi spun; pe urmă?

CHREMES

Că-s binevoitor
Şi ginerele-mi place; ba spune-i, dacă vrei,
Că i-am făgăduit-o...

MENEDEMUS

E tocmai ce doream!

CHREMES

...ca el să-ţi ceară banii pe dată, cum vrei tu,
Şi să i-i dai pe dată.

MENEDEMUS

I-i dau.

CHREMES

Şi-n scurtă vreme,
După cum văd eu treaba, slei-te-va de tot.
Fie ce-o fi, dă-i totuşi cu grijă şi măsură,
Dacă ai minte.

MENEDEMUS

Bine.

CHREMES

Hai, du-te; vezi cît cere.
Dacă mai ai nevoie de mine, sînt acasă.

MENEDEMUS

Te caut; să ai ştire de tot ce săvîrşesc.

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

MENEDEMUS, apoi *CHREMES*

MENEDEMUS

(singur)

Eu nu mă cred, iau zeii martori, un om viclean şi nici isteţ;
Dar cît mă-ntrece bunul Chremes — îndrumătorul, ajutorul,
Sfătuitorul meu! La mine, oricum i-ai zice unui prost:
Butuc, buştean, greoi ca plumbul, asin — grozav se potriveşte:
La el — nimic; căci fără nume şi unică-i e neghiobia.

CHREMES

(către soţia sa, aflată în casă)

Hai, nu mai plictisi, nevastă, măriţii zei cu mulţumiri
Că ţi-ai putut găsi copila, şi nu-i mai crede-asemeni ţie,
Că nu pricep, ca tine,-o vorbă de nu le-o spui de mii de ori.

(Sieşi.)

De ce tot zăboveşte-acolo şi nu mai vine fiul meu?

MENEDEMUS

Hei, cine zăboveşte, Chremes?

CHREMES

A, Menedemus, te-ai întors?
Ai apucat să-i dai lui Clinia răspunsul meu?

MENEDEMUS

Cu de-amănuntul.

CHREMES

Şi el?

MENEDEMUS

S-a bucurat, ca omul nerăbdător să se însoare.

CHREMES

Haha!

MENEDEMUS

Ce ai de rîzi?

CHREMES

Pe Hercle! îmi vine-n minte vicleşugul Sclavului meu.

MENEDEMUS

Aşa!

CHREMES

Cum ştie să plăsmuiască-un chip de om!

MENEDEMUS

Tu crezi că se preface Clinia?

CHREMES

O, da!

MENEDEMUS

Şi eu credeam la fel.

CHREMES

Ce pişicher!

MENEDEMUS

Îţi vei da seama c-aşa stă treaba cunoscînd
Ce-a mai urzit.

CHREMES

Ce spui?

MENEDEMUS

Ascultă.

CHREMES

Aşteaptă: vreau întîi să ştiu
Cît ai pierdut; spunînd pesemne că-i dau băiatului copila,
Te-a asurzit pe dată Dromo cerînd pentru mireasă daruri:
Veşminte-alese, giuvaeruri şi slujnice — ca să scoţi banii.

MENEDEMUS

Nu, nu.

CHREMES

Cum nu?

MENEDEMUS

Zic nu, pe Hercle!

CHREMES

Şi nici băiatul?

MENEDEMUS

Nici el, Chremes.
Un singur lucru cere Clinia şi-atît: să facem astăzi nunta.

CHREMES

De necrezut; mă uluieşte. Dar Syrus? Nici el n-a...?

MENEDEMUS

Nimic.

CHREMES

Nu mai pricep.

MENEDEMUS

E de mirare; ştiam că le pricepi pe toate.
Dar Syrus, ah, atît de bine i-a plăsmuit pe fiul tău,
Că prea puţin mai părea Bacchis iubita bietului de Clinia.

CHREMES

Şi ce-a făcut?

MENEDEMUS

A sărutat-o, a strîns-o... Ei, dar astea-s fleacuri!

CHREMES

Şi cum s-a mai putut preface?

MENEDEMUS

Eheu!

CHREMES

Îmi spui?

MENEDEMUS

Ascultă bine:
Păstrez în fundul casei mele o cămăruţă mai dosită;
A dus un pătucean acolo, cu aşternut şi-nvelitoare.

CHREMES

Și după asta? Mai departe.

MENEDEMUS

S-a dus și Clitipho de grabă.

CHREMES

El singur?

MENEDEMUS

Singur.

CHREMES

Vai, mi-e teamă!

MENEDEMUS

Iar Bacchis l-a urmat pe dată.

CHREMES

Ea singură?

MENEDEMUS

Doar ea.

CHREMES

Vai mie!

MENEDEMUS

Intrînd, au pus zăvorul.

CHREMES

Ah!

Și, spune,-au fost văzuți de Clinia?

MENEDEMUS

Da' cum să nu? Eram alături.

CHREMES

Deci Bacchis e iubita fiului meu; sînt mort!

MENEDEMUS

De ce?

CHREMES

În zece zile rămîn pe drumuri.

MENEDEMUS

Cum?

Te supără-ajutorul dat prietenului?

CHREMES

Nu;

Ci prietenei.

MENEDEMUS

Doar dacă-i aşa!

CHREMES

Te îndoieşti?

Ce om, fără să-i pese, crezi tu că ar putea
Să vadă cum iubita-i, sub ochii lui...

MENEDEMUS

Oho!

De ce nu, cînd mă trage pe sfoară mai uşor?

CHREMES

Mă iei în rîs, pe merit. A mea e toată vina;
Doar ei mi-au dat prilejuri şi le ghicesc urzeala;

Am fost ca bolovanul. Să nu-i pricep! Vai mie!
Dar nici ei n-au să scape, de n-oi muri, prea ieftin.
Ba chiar...

MENEDEMUS

De ce te zbuciumi? Au nu te ocrotești?[1]
Au pilda mea n-ajunge?

CHREMES

Mînia, Menedemus,
M-a scos de tot din pepeni.

MENEDEMUS

Tu să vorbești așa!
Nu te-nroșeai dînd sfaturi la alții: să se poarte
Mai înțelept — cînd nu poți să te ajuți pe tine?

CHREMES

Și ce să fac?

MENEDEMUS

Ce mie mi-ai spus că n-am făcut:
Să-și vadă-n tine tatăl; oricînd și fără teamă
Să-ți spună ce-l frămîntă, să-ți ceară, să te roage,
Să nu te ocolească bătînd la alte inimi.[2]

CHREMES

Ba nicidecum, mai bine să plece-n lumea largă,
Decît, în desfrînarea-i, să-și ruineze tatăl;
Că de-oi plăti într-una cît vrea să risipească,
Ajung să trag cu sapa, ca mîine, pe ogor.

[1] Același sfat, în aceiași termeni, i l-a dat și Chremes lui Menedemus în actul întîi (p. 213).
[2] Vezi actul întîi, scena I (p. 218).

MENEDEMUS

Aşa, numai necazuri ai să culegi, ia seama!
Acuma nu te-ndupleci, dar ai să-l ierţi cîndva,
Şi nu va fi mai lesne.

CHREMES

Prea sufăr mult!

MENEDEMUS

Cum vrei!
Dar ce spui de unirea copiilor? Nutreşti
Alt gînd?

CHREMES

De fel, şi neamul, şi ginerele-mi plac.

MENEDEMUS

Ce zestre-i spun lui Clinia că dărui fiicei tale?
Au te codeşti?

CHREMES

Ce zestre?

MENEDEMUS

Da.

CHREMES

Ah!

MENEDEMUS

Nu te sfii,
De-o socoteşti prea mică; nu zestrea ne frămîntă.

CHREMES

Îmi știu puterile, și nu pot să-i dau mai mult de doi talanți;
Dar dacă vrei să-mi scapi avutul, pe mine, fiul să mi-l scapi,
Te rog să-i spui c-am dat copilei tot ce-am avut.

MENEDEMUS

Cum vine asta?

CHREMES

Arată-te uimit, și-ntreabă-l, să-ți spună el din ce pricină
Fac astă treabă.

MENEDEMUS

Dar, pe Hercle! nu-mi lămuresc pentru ce-o faci.

CHREMES

Vreau să-i înfrîng nerușinarea și aplecarea-i spre dezmăț,
Și vreau să-l fac să nu mai știe pe care parte să se zbată.

MENEDEMUS

Ce toană-i asta?

CHREMES

Ah, mă lasă să fac ce știu.

MENEDEMUS

Te las. Așa
Vrei tu?

CHREMES

Așa.

MENEDEMUS

Mă rog!

CHREMES

Trimite-l pe-al tău să-şi caute mireasa.

(Menedemus iese.)

Pe-al meu l-oi duce cu dojana, ca pe copii, spre calea dreaptă.
Cît despre Syrus, dacă zeii mă lasă-n viaţă, am să-i trag
O chelfăneală, să-şi aducă şi peste ani şi ani aminte,
Să mă mai creadă şi-altădată batjocura şi-hazul lui!
Nici unei văduve, pe Hercle! n-ar fi avut curaj să-i facă
Ce mi-a făcut el mie astăzi.

SCENA II

CLITIPHO, MENEDEMUS, CHREMES, SYRUS

CLITIPHO

(intrînd împreună cu Menedemus şi urmat de Syrus)

E cu putinţă, Menedemus,
Ca tatăl meu să mă azvîrle din sufletu-i cu-atîta grabă?
Şi ce-am făcut? Ce mare crimă am săvîrşit eu, păcătosul?
Un fleac!

MENEDEMUS

Văd bine că te doare şi te mîhneşte hotărîrea-i;
Dar sînt mîhnit şi eu asijderi şi nu-nţeleg nimic, şi-ţi cer
Măcar de-un lucru să ţii seama: că-ţi vreau tot binele, din suflet.

CLITIPHO

Spuneai că-aici e tata.

MENEDEMUS

Iată-l.

(Se îndepărtează.)

CHREMES

Ce vină, Clitipho, mi-aduci?
Silit de tine, de prostia-ți am săvîrșit ceea ce știi.
Văzînd că-ți piere judecata și că alergi în primul rînd
După plăcerile de-o clipă, fără-a scruta în viitor,
Mi-am pus la adăpost averea, ca nu cumva s-o risipești.
Din vina ta nu-ți dau nimica din partea cuvenită ție;
Găsit-am mîinile cinstite în grija căror am trecut-o.
Tu vei putea mereu să judeci de-ai fost nerod, agonisindu-ți
Și straiele, și de-ale gurii, și adăpostul...

CLITIPHO

Vai, vai mie!

CHREMES

Și n-am să văd că-ți șterpelește femeia-aceea moștenirea.

SYRUS

O, de-aș pieri! Ce mai furtună, eu, blestematul, am stîrnit!

CLITIPHO

Pe Hercle! vreau să mor.

CHREMES

Învață, în primul rînd, cum să trăiești.
Pe urmă, de nu-ți place viața, încearcă leacul celălalt.

SYRUS

Stăpîne, pot...?

CHREMES

Vorbește.

SYRUS

Fără pedeapsă?

CHREMES

Spune.

SYRUS

Ce sminteală
Mai e și asta: eu port vina, și-l pedepsești pe el?

CHREMES

Ajunge!
Tu n-ai amestec; nu te-nvinui pe tine, Syrus; nici altar[1],
Nici apărare să nu-ți cauți.

SYRUS

Ce pui la cale?

CHREMES

Supărat
Nu-s nici pe tine,

(îl arată pe Syrus; apoi pe Clitipho)

nici pe tine; nici voi pe mine să nu fiți.

(Iese.)

SYRUS

Ah, a plecat? Și vream să spună...

CLITIPHO

Ce?

SYRUS

Unde-mi caut eu mîncarea,
Dacă ne leapădă pe drumuri; că tu mănînci la sora ta.

[1] Altarele erau, ca și templele, locuri de refugiu pentru cei urmăriți sau învinuiți.

CLITIPHO

Ah, Syrus, am ajuns vai mie să mă-nspăimînt că mor de foame!

SYRUS

Ca să trăim, avem nădejdea...

CLITIPHO

Ah, care?

SYRUS

...poftei de mîncare.

CLITIPHO

Glumești cînd treaba-i serioasă, în loc să mă ajuți cu sfatul?

SYRUS

Ba serios am judecat-o de cînd a spus-o tatăl tău;
Și după cîte bag de seamă...

CLITIPHO

Vorbește.

SYRUS

Nu mă-nșel prea mult.

CLITIPHO

În ce privință?

SYRUS

Cred că nu ești copilul lor.

CLITIPHO

Ce-i asta, Syrus?
Ori te-ai prostit?

SYRUS

Eu spun ce trece prin capul meu; tu, hotărăşti.
Cînd nu te-avea decît pe tine, cînd nici o altă bucurie
Nu cunoştea, erai pe placu-i şi îţi făcea pe plac; iar astăzi,
Cînd ei şi-au regăsit copila, pentru-un nimic, te-aruncă-n stradă.

CLITIPHO

Adevărat.

SYRUS

Doar nu-ţi închipui că-i furios de-atîta vină?

CLITIPHO

N-aş crede.

SYRUS

Altă socoteală: o mamă-acoperă greşeala
Fiului său, şi-l scapă-ntr-una de aspra tatălui pedeapsă;
A ta, nu mişcă.

CLITIPHO

Ai dreptate. Şi ce-mi rămîne de făcut?

SYRUS

Întreabă, stai cu ei de vorbă; şi-ţi dau pe faţă adevărul.
Dacă mă-nşel, poţi să-i îndupleci, să le-ntorci inima spre tine,
Sau afli al cui eşti.

CLITIPHO

Bun sfatul; alerg la ei.
(Iese.)

SYRUS

(singur)

Mă fericesc
De gîndul meu; nentemeiată, ştiu bine, fi-va bănuiala,
În schimb afla-va cum şi-n cè fel îl poate tatăl lui ierta.
Pesemne-i cere să se-nsoare, ah, fără-ai mulţumi lui Syrus!
Dar ce se-ntîmplă? Da, bătrînul! O iau din loc; după ce-a fost,
M-ar şi mira să nu mă-nşface. Mă duc la bunul Menedemus;
Mi-l fac apărător, pe Hercle! că n-am încredere-n bătrîn.

(Iese.)

SCENA III

SOSTRATA, CHREMES

SOSTRATA

De nu iei seama, o, bărbate, împingi băiatul la prăpăd;
Şi, drept ţi-oi spune, mă şi mir.
Cum a putut să-ţi dea prin minte o neghiobie-atît de mare.

CHREMES

Aceeaşi ai rămas, femeie! O dată-n viaţă n-am putut
Să iau o hotărîre, fără să-mi fii potrivnică, Sostrata!
Şi dacă-ntreb cu ce greşit-am şi pentru ce te-mpotriveşti
Cu-atîta-nverşunare, nu ştii să-mi spui, neroado!

SOSTRATA

Eu, nu ştiu...?

CHREMES

Ba ştii, ca să nu-ncepem iară ciorovăiala dinainte!

SOSTRATA

Ah, eşti nedrept că-mi astupi gura, cînd ştii cît de-nsemnată-i treaba.

CHREMES

Nu ți-o astup nicicum; vorbește! Dar fac, pe Hercle! tot ce-am spus.

SOSTRATA

Tot faci?

CHREMES

Mă jur!

SOSTRATA

Tu nu-ți dai seama ce rău pricinuiești? Se crede Prunc părăsit băiatul nostru.

CHREMES

Cu n? „Părăsit", ai spus?

SOSTRATA

Întocmai, Bărbate.

CHREMES

Eh, mărturisește!

SOSTRATA

Dă sfatul ăsta la dușmani! Cum să mărturisesc că nu e, cînd bine știu că-i fiul meu?

CHREMES

Ți-e teamă,-atunci, că nu poți face, cînd vrei, dovada că-i al tău?

SOSTRATA

Pentru că mi-am găsit copila?

CHREMES

Nu; altul e, mai bun, temeiul: Pentru că-ți seamănă la fire;

Poți dovedi ușor c-al tău e, cînd e croit asemeni ție,
Cînd n-are un cusur băiatul pe care să nu-l ai și tu,
Cînd nimeni alta decît tine n-ar fi născut un fiu ca el.
Dar iată-l; serios de-a bine. Văzîndu-l, crezi că-i cineva.

SCENA IV

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES

CLITIPHO

De-a fost o vreme, dragă mamă, cînd mă priveai cu bucurie,
Și mă numeai de bună voie copilul tău, te rog frumos
Să-ți amintești de vremea-aceea și-n jalea mea să mă ajuți;
Te rog, și-ți cer, și vreau, pe Hercle! să-mi spui cine-s părinții mei.

SOSTRATA

Te rog și eu, copile dragă, să nu te mai gîndești că-ai fi
Străin de noi.

CLITIPHO

Dar sînt.

SOSTRATA

Vai mie! Ce vorbe ies din gura ta!
Să ne-nchizi ochii, lui și mie, așa cum ești al meu și-al lui;
Și dacă mă iubești, fă bine și nu mai spune-aceste vorbe!

CHREMES

Dacă te temi de mine, cată să nu mai fii ce ești.

CLITIPHO

Ce sînt?

CHREMES

Îți spun, să știi: om de nimica, risipitor, destrăbălat,
Mîncău și trîntor ești; mă crede, și crede-mi că ești fiul nostru.

CLITIPHO

Tu nu-mi vorbești ca un părinte.

CHREMES

Nu, ai țîșnit din capul meu,
Cum, cică, s-a născut Minerva din al lui Iupiter; și-acesta
Nu-i un temei să-ndur necinstea purtării tale dezmățate.

SOSTRATA

Feri-ne-or zeii!

CHREMES

Nu știu zeii ce fac; dar eu am să veghez.
Tu cauți, văd, ce ai: părinții; dar ce-ți lipsește, nu prea cauți:
Să faci pe voia mea de tată păstrînd averea greu muncită,
Ci nu sub ochii mei s-o spulberi cu-nșelăciuni... Mă rușinez
Să spun în fața mamei tale cuvîntu-acela ticălos[1];
Tu nu te-ai rușinat de faptă.

CLITIPHO

Mi-e scîrbă de purtarea mea!
Și mi-e rușine, drag părinte. Și nu știu cum să-mi caut pacea.

SCENA V

MENEDEMUS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA

MENEDEMUS

Urît și rău din cale-afară se poartă Chremes cu băiatul;
Neomenește; vreau, de-aceea, să-i potolesc și să-i împac.
Da'i văd pe toți.

CHREMES

Hei, Menedemus, de ce nu ți-ai trimis băiatul,
Și nu-ntărești ce-am spus de zestre?

[1] Cuvîntul, cu aluzie la Bacchis, era *scortum (tîrfă)*, pe care romanii nu îl rosteau niciodată în prezența soțiilor lor.

SOSTRATA

Bărbate dragă, să nu faci
Una ca asta!

CLITIPHO

Dă-mi iertare, o, tată scump!

MENEDEMUS

Ascultă-l, Chremes;
Înduplecă-te!

CHREMES

Eu, Bacchidei, să-i dau cu voia mea strînsura?
Nu!

MENEDEMUS

Asta n-om îngădui-o!

CLITIPHO

O, dă-mi iertare, dacă ţii
La viaţa mea!

SOSTRATA

Ci iartă-l, Chremes!

MENEDEMUS

Hai, Chremes, lasă-te clintit!

CHREMES

Uf! ce să fac? Nu se mai poate să merg pe calea dinainte.

MENEDEMUS

Nu faci decît ce se cuvine.

CHREMES

Dar iată cum şi ce doresc,
Şi negreşit vreau să-mplinească.

CLITIPHO

Orice vrei, tată; porunceşte!

CHREMES

Ei bine,-ai să te-nsori.

CLITIPHO

O, tată!...

CHREMES

Nu, nici o vorbă!

SOSTRATA

Las' pe mine;
Se va-nsura.

CHREMES

Dar el nu zice.

SOSTRATA

Vai! Clitipho, mai stai pe gînduri?

CHREMES

Eh, cum poftește!

SOSTRATA

Se supune.

MENEDEMUS

E-o treabă grea, de n-o cunoști;
Dar după ce-o cunoști, îți pare ușoară.

CLITIPHO

Tată, mă supun.

SOSTRATA

Îți dau, băiete, pe odrasla lui Phanocrates: e frumoasă,
Și cred că o să-ți fie dragă.

CLITIPHO

Roșcata ceea pistruiată,
Cu ochi ceaclri, și gură mare și nas sucit? Nu, n-o iau, tată!

CHREMES

Ha! Face nazuri! Ca un strașnic cunoscător!

SOSTRATA

Îți dau pe alta.

CLITIPHO

Nu, dacă-i vorba de nevastă, am eu pe una care-mi place.

CHREMES

Mă bucur, fiule!

CLITIPHO

Pe fata lui Archonides.

SOSTRATA

Bună fată!

CLITIPHO

Ar mai rămîne, tată...

CHREMES

Spune.

CLITIPHO

Să-l ierți pe Syrus; pentru mine El a făcut...

CHREMES

Iertat să fie!

CHOREGUL

Cu bine și, aplaudați!

CUPRINS

Prefață V
Tabel cronologic XXI

Fata din Andros 1
Eunucul 105
Cel ce se pedepsește singur 209

Lector : CORNELIU SIMIONESCU
Tehnoredactor : ELENA CĂLUGĂRU

Bun de tipar 1.VIII.1975. Tiraj 11 610 ex. broșate. Coli ed. 9,15. Coli tipar 10,25.

Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
București — Piața Scînteii nr. 1
Comanda nr. 50 323
Republica Socialistă România

terenţiu

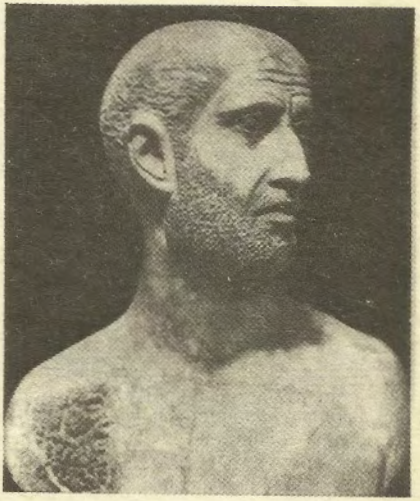

«Teatrul lui Terenţiu dă o impresie de adevăr. Adevăr psihologic, nu pitoresc, captivant şi puternic prin unitatea lui sentimentală. El se impune prin perfecţiunea unei arte foarte conştiente sub aparenţe de simplitate: „experienţele psihologice" care-l interesează pe scriitor se dezvoltă din plin nu numai în fiecare scenă, dar de la un capăt la altul al piesei.»

JEAN BAYET
(Literatura latină)

editura minerva

Lei 5